

การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนคลองบางเชือกหนัง  
กรุงเทพมหานคร



นายธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5835-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

**TOURISM AND COMMUNITY DEVELOPMENT GUIDELINES  
FOR BANG CHUAK NANG CANAL, BANGKOK**

**Mr. Teerasak Loysak**

**A Thesis Submitted In Partial Fulfillment of the Requirements  
For the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning**

**Department of Urban and Regional Planning**

**Faculty of Architecture**

**Chulalongkorn University**

**Academic Year 2003**

**ISBN 974-17-5835-9**

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน คลองบางเหืองหนึ่ง  
กรุงเทพมหานคร

โดย

นายธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์

สาขาวิชา

การวางผังเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษา /

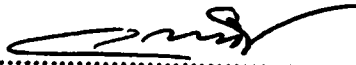
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาติานิติ

คณะกรรมการคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน  
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

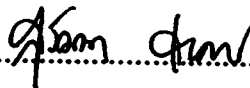


.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



.....ประธานกรรมการ  
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์)



.....อาจารย์ที่ปรึกษา  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาติานิติ)



.....กรรมการ  
(อาจารย์ขวัญดวง อติโพธิ์)



.....กรรมการ  
(มร.เปรมศิริ เกษมสันต์)

ธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์ : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน คลองบางเชือกหนัง กรุงเทพมหานคร ( TOURISM AND COMMUNITY DEVELOPMENT GUIDELINES FOR BANG CHUAK NANG CANAL, BANGKOK ) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ,170 หน้า. ISBN 974-17-5835-9

การศึกษาในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน คลองบางเชือกหนัง ซึ่งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาพบว่าคลองบางเชือกหนังเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำเพื่อรองรับตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งวัด โบราณสถาน รวมทั้งธรรมชาติและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ปัจจุบันเริ่มมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้นำเสนอองค์ประกอบหรือปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน โดยเห็นว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ประการคือ ปัจจัยด้านสภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวม ปัจจัยด้านความพร้อมของชุมชน และปัจจัยด้านองค์การความร่วมมือในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับผลของการพัฒนาที่ส่งเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ

แนวทางการดำเนินการที่เสนอเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เริ่มตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อริเริ่มการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดขึ้น ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและบทบาทของชุมชน ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวตลอดจนพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินงานด้วยตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ เพื่อดำเนินการและถ่ายทอดบทบาทจากหน่วยงานส่วนกลางโดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการมากขึ้น โดยที่เครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วยฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ องค์กรพัฒนาเอกชนและสถาบันการศึกษา

ภาควิชา.....การวางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อนิสิต.....  
สาขาวิชา.....การวางแผนเมือง.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....  
ปีการศึกษา.....2546.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

## 43741420 25 : MAJOR URBAN PLANNING


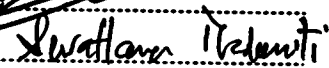
KEY WORD : TOURISM / COMMUNITY / CANAL / BANGKOK

TEERASAK LOYSAK : TOURISM AND COMMUNITY DEVELOPMENT GUIDELINES  
FOR BANG CHUAK NANG CANAL, BANGKOK. THESIS ADVISOR : ASSIST.  
PROFESSOR SUWATTANA THADANITI, Ph.D. 170 pp. ISBN 974-17-5835-9

This research studies tourism and community development guidelines for  
Bang Chuak Nang Canal, Bangkok.

It is found that Bang Chuak Nang Canal has potential being a tourist  
attraction since the need for water tourist attractions has been increasing. Bang Chuak Nang  
Canal features temples, archeological sites, spectacular scenery and interesting inhabitants'  
way of life. Since more tourists go to that area, the researcher has proposed four factors  
involving tourism and community development. The four factors are its location, the overall  
development directions, the community readiness and the cooperation of development  
organizations. The main goal of the development of this area is to create sustainable tourism.  
The importance lies on the results of the development which increase the potential of the area  
and the inhabitants' quality of life so that they can participate in developing this area from the  
start to the end.

The proposed development guidelines include association with the  
inhabitants to ask for cooperation and provide them with knowledge about sustainable tourism  
and their roles in this development. In addition, the inhabitants should be trained to carry out  
the development by themselves. This should be cooperation among various parties such as  
the inhabitants, the local government organization, related government agencies, the private  
sector, private development organizations and academic institutes. The local community  
should play a greater part in this development

Department.....Urban and Regional Planning... Student's signature   
Field of study.....Urban Planning..... Advisor's signature   
Academic year.....2003..... Co-advisor's signature.....

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จรูปลงได้ด้วยความกรุณา และด้วยความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจากท่านคณาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านอาจารย์ สุวัฒน์ ชาติานิติ ที่ได้แนะนำหัวข้อวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งกรุณาว่าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รวมทั้งได้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษาเป็นอย่างดีเสมอมา จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านอาจารย์วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ ท่านอาจารย์ขวัญดวง อติโพธิ และหม่อมราชวงศ์เปรมศิริ เกษมสันต์ ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็นกรรมการสอบรวมทั้งให้คำแนะนำและให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านคณาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ประสาทวิชาความรู้ รวมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ และขอขอบพระคุณพี่ตุ้ม พี่แสง พี่คอยส่งข่าวและกรุณาให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณผู้ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการทำงานทุกท่าน

ขอขอบคุณ พี่ป๊าย, คุณTIM JOHNSON, คุณ CARYL OLIVIERY ที่คอยช่วยเหลือตามได้และคอยให้กำลังใจในการทำงาน ขอขอบคุณพี่ปู , ลูกน้ำ , อ้อม ที่ให้ความช่วยเหลือและคอยเตือนสติ รวมทั้งเพื่อนๆ ผังเมืองรุ่น 25 ทุกคน

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ รวมทั้งพี่ๆ ทุกคน และหลานๆ ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจที่ดีให้กับผมตลอดมา

และท้ายที่สุดผมขอระลึกถึงพระคุณของพี่เขมที่ขายอีกคนของครอบครัว ที่ได้ล่องลับไปแล้วและไม่มีโอกาสได้เห็นความสำเร็จอีกชิ้นหนึ่งของผม ซึ่งผมหวังว่าดวงวิญญาณของพี่คงจะได้รับรู้ถึงความสำเร็จนี้

วิทยานิพนธ์นี้ในส่วนตัวที่เป็นประโยชน์ขอมอบให้แก่ผู้ที่มีพระคุณต่อผู้เขียนทุกๆ ท่าน

## สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฐ
1 บทนำ.....	1
1.1 หลักการและเหตุผล.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.4 วิธีดำเนินการศึกษา.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.6 ข้อจำกัดในการดำเนินงาน.....	5
2 ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	27
2.3 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง.....	40
2.4 สรุป.....	50
3 สภาพพื้นฐานทั่วไปและการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....	54
3.1 ประวัติความเป็นมาและสภาพพื้นฐานทั่วไปของพื้นที่.....	54
3.2 สภาพการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานคร.....	71
3.3 การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....	79
3.4 ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....	80

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูลและศักยภาพของพื้นที่.....	90
4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์.....	90
4.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา.....	115
5 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน.....	128
5.1 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน.....	128
5.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว.....	129
5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่.....	130
5.4 องค์ประกอบหรือปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาชุมชน.....	132
5.5 เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน.....	138
5.6 บทบาทของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง.....	140
5.7 แนวทางความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน.....	143
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	144
6.1 บทสรุป.....	144
6.2 รูปแบบการท่องเที่ยว.....	145
6.3 การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว.....	147
6.4 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	155
6.5 แผนพัฒนาท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....	158
6.6 ข้อเสนอแนะ.....	162
รายการอ้างอิง.....	163
ภาคผนวก.....	166
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	170



## สารบัญตาราง

ตารางที่	แสดง	หน้า
3.1	จำนวนนักท่องเที่ยวทางน้ำ ปี พ.ศ.2541-2545.....	74
4.1	ขนาดและสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ศึกษา.....	90
4.2	โครงสร้างอายุของกลุ่มตัวอย่าง.....	91
4.3	สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง.....	92
4.4	อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง.....	93
4.5	รายได้ของกลุ่มตัวอย่าง.....	94
4.6	ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	95
4.7	การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค.....	97
4.8	การปรับปรุงระบบสาธารณูปการ.....	98
4.9	ระดับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน.....	99
4.10	ระดับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลอง.....	100
4.11	การมีรายได้อื่นเนื่องมาจากการท่องเที่ยว.....	101
4.12	การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	103
4.13	การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	104
4.14	ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	105
4.15	ผลกระทบจากการท่องเที่ยว.....	107
4.16	ความสำคัญของการท่องเที่ยวในการอนุรักษ์คลองและชุมชน.....	108
4.17	การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน.....	124
6.1	แผนงาน/โครงการ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน.....	159

## สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	แสดง	หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิเคราะห์.....	6
2.1	ระบบการท่องเที่ยว.....	11
3.1	วัฏจักรของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ.....	73
6.1	รูปแบบการบริหารและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	156

## สารบัญแนบที่

แนบที่	แสดง	หน้า
3.1	ขอบเขตการปกครองและพื้นที่ศึกษา.....	56
3.2	ลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา .....	59
3.3	เส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกและทางน้ำ .....	70
3.4	เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานคร.....	77
3.5	สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา.....	89
6.1	เส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง-พุทธมณฑล.....	151
6.2	เส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง-คลองด่าน.....	152
6.3	เส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกใหญ่.....	153
6.4	เส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกน้อย.....	154

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและสามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างมาก โดยอาศัยการลงทุนที่ค่อนข้างต่ำ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดงานและสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับบุคคลหลายกลุ่ม เพราะในการเดินทางท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยและเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในหลายลักษณะ เช่นการคมนาคมขนส่ง ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ธุรกิจให้เช่าและรับจ้าง ที่พัก และธุรกิจจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างโดดเด่นทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยในปี 2541 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนถึง 8 ล้านคน สูงเป็นอันดับที่ 20 ของโลก ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่มีมากมายและหลากหลายรูปแบบ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีคุณค่า จึงทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมามีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและนำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก

รัฐบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างก็ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดไว้ในแผนและนโยบายในการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่องซึ่งเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรมมาตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 5 เป็นต้นมา ในนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่ได้จัดทำขึ้นในระหว่างปี 2540-2546 ทางภาครัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งมีสาระสำคัญคือเน้นการส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขและกำหนดแนวทางการวางแผนพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนรวมด้วย

กรุงเทพมหานครเป็นจุดหมายหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนประเทศไทย โดยในปี 2541 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากเป็นอันดับ 1 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 85 ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทยหรือประมาณ 6.5 ล้านคน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความงดงามของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณค่ารวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การเป็นศูนย์กลางในทุกๆ ด้านของกรุงเทพมหานครก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทอย่างสูงต่อการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร โดยในปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเริ่มให้ความสำคัญกับการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบมากขึ้นเพื่อสร้างทางเลือกที่หลากหลายในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวทางน้ำนับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันของกรุงเทพมหานครที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยนิยมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ จากตัวเลขสถิตินักท่องเที่ยวในปี 2534 พบว่ามีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ประมาณ 1.2 ล้านคนและเพิ่มขึ้นเป็น 1.9 ล้านคนในปี 2539 และคาดว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวได้แก่ คลองบางกอกใหญ่ คลองบางกอกน้อย คลองมอญ เป็นต้น นอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินจากการเดินทางท่องเที่ยวแล้ว การได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน การได้เยี่ยมชมโบราณสถานต่างๆ ที่มีคุณค่าที่ตั้งอยู่ริมน้ำก็สามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปได้อีกทางหนึ่งและยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดรายได้มาสู่ชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

คลองบางเขินหนึ่งซึ่งเชื่อมต่อกับคลองมอญตั้งอยู่ในเขตคลองสานและเขตทวีวัฒนาเป็นคลองสายหนึ่งที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ในอีกรูปแบบหนึ่งของสังคมไทยที่นับวันจะสามารถพบเห็นได้ยากขึ้น เนื่องด้วยคลองบางเขินหนึ่งเป็นคลองหนึ่งในฝั่งธนบุรีที่มีความสำคัญและเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชุมชนมาแต่ครั้งอดีตเช่นเดียวกับคลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่ ตลอดระยะทางกว่า 12.5 กิโลเมตรจึงมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ มีโบราณสถานวัดวาอารามต่างๆ ที่เก่าแก่และมีคุณค่ารวมทั้งมีกิจกรรมในการประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์

ด้วยความน่าสนใจในด้านวัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิต และโบราณสถานต่างๆ ที่มีคุณค่ารวมทั้งศักยภาพทางด้านที่ตั้งที่ต่อเนื่องกับโครงข่ายการท่องเที่ยวของกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับมีตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำที่กำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีเพียงคลองบางกอกใหญ่และคลองบางกอกน้อยเท่านั้นที่เป็นเส้นทางหลักรองรับการท่องเที่ยว

ทางน้ำ ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้มีการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในคลองบางเขิน  
หนึ่งเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำ อันจะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรการ  
ท่องเที่ยวที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับชุมชนมากที่สุด ก่อให้เกิดการกระจาย  
รายได้สู่ชุมชนและเป็นการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลองและชุมชนริมน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม  
ที่สำคัญในภาคกลางของประเทศ

## 1.2 วัตถุประสงค์

- 1.ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ของคลองบางเขินหนึ่ง ที่มีบทบาทต่อการวางแผนจัดการท่องเที่ยวทางน้ำ
- 2.ศึกษาตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำ (Tourist Market) โดยพิจารณาถึงปริมาณนักท่องเที่ยว โครงสร้างนักท่องเที่ยว เส้นทางการท่องเที่ยว (Networks) รูปแบบและความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงค่าใช้จ่าย ฤดูกาลและการเดินทางของนักท่องเที่ยว
- 3.ศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourist Attractions) ทั้งในด้านสถานที่และชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยว
- 4.ศึกษาความพร้อมของชุมชนและสำรวจความคิดเห็น ทศนคติของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 5.นำเสนอแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการให้สอดคล้องกับชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่

## 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของคลองที่มีบทบาทต่อการท่องเที่ยว
- 2.ทำให้ทราบถึงตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำ เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ แนวโน้มการขยายตัวในอนาคต และความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 3.จะเป็นแนวทางหนึ่งในการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำของนักท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- 4.เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถาน วิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปได้

5. ทำให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของคลองและสิ่งแวดล้อม รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ อันจะนำไปสู่การรักษาและใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

6. ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

7. เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับการศึกษาในพื้นที่อื่นต่อไป

#### 1.4 ขอบเขตการศึกษา

##### 1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาคือคลองบางเหืองหนัง ที่อยู่ในเขตพื้นที่เขตตลิ่งชันและเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของคลอง ชุมชนและสถานที่ที่มีคุณค่าแก่การจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ โดยทำการศึกษาพื้นที่สองฝั่งคลอง เริ่มจากท่าเรือวัดปากน้ำ ได้ไปสิ้นสุดที่จุดบรรจบกับคลองทวีวัฒนา รวมระยะทางประมาณ 12.5 กิโลเมตร

##### 2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของคลองบางเหืองหนัง ทั้งในด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม ระดับน้ำ คุณภาพน้ำและปัจจัยอื่นที่มีบทบาทต่อการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ

2. ศึกษากิจกรรมและทรัพยากรที่มีคุณค่าแก่การท่องเที่ยวรวมถึงการจัดเส้นทาง การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

3. ศึกษาตลาดการท่องเที่ยว ในด้านปริมาณและโครงสร้างของนักท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบความต้องการของนักท่องเที่ยว

4. ทำการวิเคราะห์เพื่อวางแผนทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

#### 1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ในขั้นแรกเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการท่องเที่ยวและพื้นที่ศึกษา เช่นลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อม ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมถึงตลาดการท่องเที่ยว โดยรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นทั้งข้อมูลที่เป็นตัวเลขทางสถิติและข้อมูลที่เป็นการบรรยายจากรายงานการวิจัย วารสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ เช่นสำนักงานเขต

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวต่างๆ ห้าง  
 สมุดของสถาบันต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จากขั้นแรก เพื่อดูว่ามีข้อมูลใดบ้างที่  
 ไม่สมบูรณ์และมีข้อมูลใดบ้างที่ต้องเก็บรวบรวมใหม่

ขั้นที่สามทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ด้วยการสังเกต  
 สัมภาษณ์และจัดทำแบบสอบถามเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว รวมถึง  
 ความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อการท่องเที่ยว

ขั้นที่สี่เป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำไปสู่การสรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรูป  
 ของคำบรรยาย แผนภูมิ ตัวเลขทางสถิติ รูปภาพ และอื่นๆ

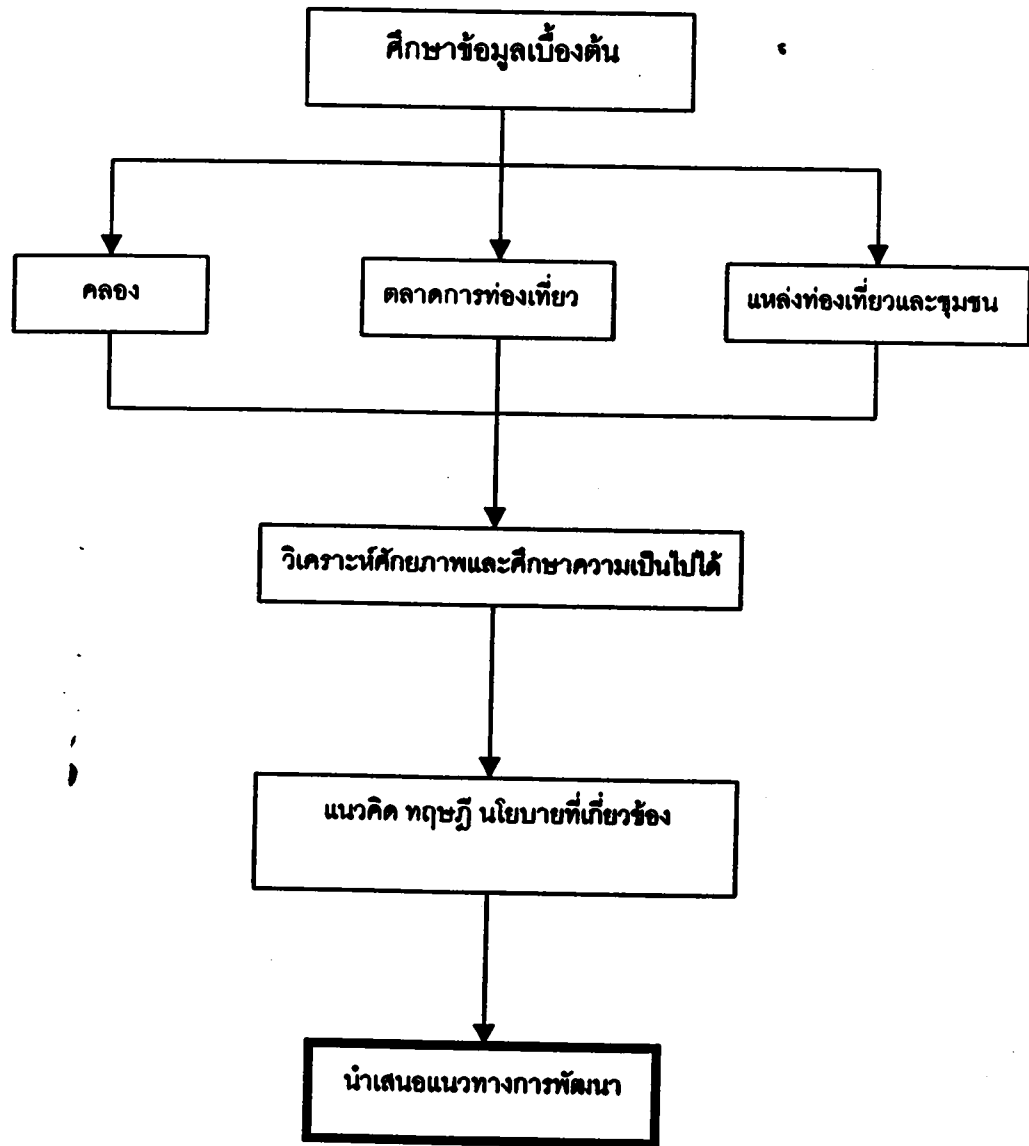
ขั้นสุดท้ายเป็นการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว  
 ในพื้นที่ศึกษาในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

#### 1.6 ข้อจำกัดในการดำเนินการศึกษา

ข้อมูลในชั้นทุติยภูมิและตติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษามีอยู่น้อยมาก ดังนั้นจึงต้อง  
 อาศัยข้อมูลจากการจัดเก็บในพื้นที่จริงด้วยการ สัมภาษณ์ สอบถามจากรชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ และ  
 จากการสังเกต ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรในการดำเนินการ รวมทั้งจำเป็นต้องใช้จ่ายใน  
 การดำเนินงานเป็นจำนวนมาก



## แผนภูมิที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์



## บทที่ 2

### แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และช่วยสนับสนุนผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็นกลุ่มดังนี้

- 1.แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 2.แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- 3.นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

#### 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

##### 2.1.1 ขอบเขตและความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า การท่องเที่ยว ( Tourism ) ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ค่อนข้างหลากหลาย ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ( ททท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าเป็นการเดินทางภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ 3 ประการคือ

- 1.เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 2.เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3.เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ( วท.) , 2540 อ้างจาก Mc Intosh and Goeldner ( 1984 ) ได้สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยว ( Tourism ) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆรวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปรียบไปด้วยไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ทั้งนี้ วท. ได้สรุปเพิ่มเติมเพื่อชี้ให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวว่าการเดินทางของคนเพื่อไปท่องเที่ยวยังที่แห่งหนึ่ง มักจะไปเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานของผู้คนนี่เองจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่โยงใยกันขึ้น การเดินทางไปสถานที่ใหม่ได้มีการใช้สถานที่นั้นๆ ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆและบริการที่มีอยู่มากบ้างน้อยบ้างตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การเดินทางของแต่ละบุคคลต่างมีจุดมุ่งหมาย วิธีการ และความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีการเรียกขานต่างๆกันแต่ละรูปแบบตามมุมมองหรือมิติต่างๆซึ่งจำแนกได้ดังนี้

#### มิติด้านทรัพยากร

- Natural Tourism
- Cultural Tourism
- Historical Tourism
- Rural Tourism
- Endemic Tourism

#### มิติด้านกิจกรรม

- Wilderness Tourism
- Adventure Travel
- Natural History Tourism
- Alternative Tourism
- Experience Travel
- Cultural Travel
- Value-added Travel
- Entertainment
- Sport
- Recreation

#### มิติด้านการตลาด

- Mass Market
- Elite Market
- Back Packing Market

- Individual Market
- International Market
- Domestic Market

#### มิติด้านการจัดการ

- Sustainable Tourism
- Conservation Tourism
- Eco-tourism

Lawson and Bovy ( 1977 ) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่าง (Leisure Time) ที่มีการเดินทาง ( Travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปพักผ่อนยังอีกที่หนึ่งซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว

R.W.Mc Intosh ( 1972 ) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง โดยใช้เวลาว่างเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น ( Motivation ) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

Webster Dictionary ได้ให้ความหมายว่า "Tourism (n.) , 1.the practice of traveling for recreation 2. The guidance or managment of tourism 3. a: the promotion or encouragement of touring b: the accommodation of tourism.

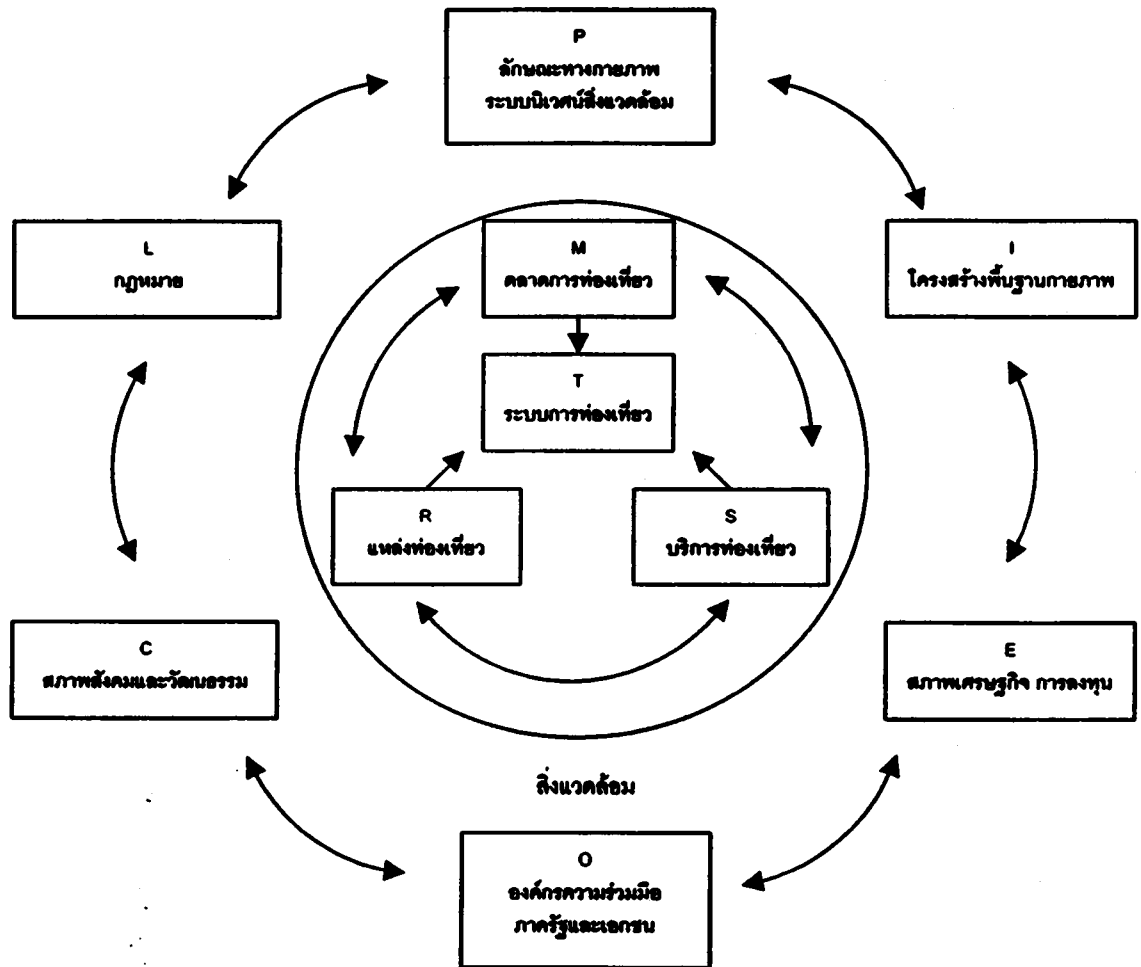
จากทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการของกิจกรรมการท่องเที่ยว

#### 2.1.2 ระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ( Tourism System)

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ( 2540 ) ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้านคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ( Tourism Resource ) บริการการท่องเที่ยว ( Tourism Service ) และตลาดการท่องเที่ยว ( Tourism Market ) แต่ละองค์

ประกอบมีองค์ประกอบย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่งเกี่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้นเมื่อนักท่งเกี่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่งเกี่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา ซึ่งอาจเป็นการใช้ประโยชน์โดยตรงและจากการบริการที่เกี่ยวข้อง โดยปกติทรัพยากรการท่งเกี่ยวเป็นทรัพยากรที่ใช้ได้ไม่มีวันหมด เพราะรูปแบบการใช้มักเป็นการสัมผัสแต่ภายนอกโดยไม่มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรใดๆ หรืออาจมีการชดเชยได้อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในการท่งเกี่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรมักมีการแปรรูปของทรัพยากรและอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสีย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบย่อยต่างๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในทางกลับกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบอื่นๆ เช่นระบบชุมชน ระบบอุตสาหกรรม ฯลฯ อาจมีผลกระทบมาสู่การท่งเกี่ยวด้วย ดังนั้น การท่งเกี่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงไม่อาจเป็นการท่งเกี่ยวที่ประสบความสำเร็จได้เลย นอกจากองค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่งเกี่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.1



แผนภูมิที่ 2.1 แสดงระบบการท่องเที่ยว (Tourism System)

1.แหล่งท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่ง Peter (1969) ได้จัดหมวดหมู่ของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภทคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural attractions) แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงประเพณีต่างๆ (Traditional Attractions) แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่างๆของภูมิประเทศ (Scenic Attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions) และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Other Attractions)

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแหล่ง

ท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการ นักท่องเที่ยว

2.บริการการท่องเที่ยว เป็นอุปทานประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้เป็น จุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่นๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย

3.ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ (Tourism Demand) ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่นๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการ ได้หมายรวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้

-ผู้เยี่ยมชมเยือน (Visitors) คือ ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตน เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ (เป็นผลรวมของนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร)

-นักท่องเที่ยว (Tourist) คือผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน (แต่ไม่เกิน 90 วัน) วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษาเรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น

-นักทัศนาจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน

-การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำ การศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป

-ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศ โดยไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

-รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือรายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขึ้นต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ กระบวนการการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจที่มีผู้ซื้อผู้ขาย (ผู้ให้บริการ) จนต่อมาขยายตัวเป็น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญมาสู่ประเทศ แม้ในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึงแม้จะได้รับผลกระทบแต่ก็สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว สามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ดี

อย่างไรก็ตามการขยายตัวของการท่องเที่ยวก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคม ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่นเดียวกับการพัฒนาในสาขาการผลิตในภาคอื่นๆ

### 2.1.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ก่อประโยชน์ในหลายๆด้าน ทั้งในแง่การพักผ่อนหย่อนใจหรือนันทนาการ (Recreation) และเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบด้านต่างๆ ตามที่กล่าวมา การดำเนินไปของการท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือได้ว่าเป็นผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สรุปผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

#### ผลกระทบด้านบวก

##### 1.ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก จากตัวเลขสถิติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวสามารถทำ



รายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าส่งออก ในภาคการผลิตอื่นๆ

1.2 รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบต่อทวิคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า 2 เท่าตัว

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคเมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมินาณนั้น ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่น เช่นที่พัก ในรูปแบบต่างๆ ร้านอาหารต่างๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวางเป็นการสร้างรายได้ไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง

1.4 การท่องเที่ยวมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ทั้งในรูปแบบของการผลิตสินค้าพื้นเมือง สินค้าที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่นนั้นๆ

1.5 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตรายได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความสามารถของผู้ขาย

1.6 การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรมูลเงินภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงานลง ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

## 2.ประโยชน์ทางสังคม

2.1 การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิด สันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.2 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรคความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับการบริการแก่ผู้มาเยือน ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำ

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ที่นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและรักแผ่นดินที่อยู่อาศัยของตน

2.4 การท่องเที่ยวช่วยบริหารจัดการปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยจัดการปัญหาการล้นไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโรคในเมืองของประชาชนในชนบท

2.5 การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตและประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกไว้สำหรับขายให้กับผู้มาเยือน ช่วยให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

### 3. ประโยชน์ทางการเมือง

3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เพราะการที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเยือนที่ใด ที่นั้นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ

3.2 การท่องเที่ยวเป็นวิถีทางที่มนุษย์ต่างสังคมจะได้พบปะ รู้จักทำความเข้าใจกัน การเดินทางไปมาหาสู่กันภายในประเทศทำให้ได้รู้จัก ค้นเคย ระบุปัญหา พึ่งพาอาศัยกัน เป็นถาวรสร้างความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ในทำนองเดียวกัน การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความเป็นมิตรที่ดีต่อกันระหว่างประเทศ และสร้างความสันติสุขมาสู่โลก

#### ผลกระทบด้านลบ

แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะก่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย กว้างขวาง ตามที่กล่าวมา แต่ก็ยังมีข้อเสียหรือผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่ควรพิจารณา ดังนี้

#### 1. ปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรกรรม มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลิตผลทางการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการมีสูงขึ้น เนื่องจากการมีนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็จะทำให้เกิดการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้สินค้าที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีราคาสูง ค่าครองชีพจึงเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

1.2 ลักษณะความเป็นฤดูกาลของการท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและความไม่คุ้มค่าในการลงทุน

## 2. ปัญหาผลกระทบทางสังคม ได้แก่

- 2.1 ความรู้สึกที่ว่านักท่องเที่ยวมักมีลักษณะท่าทางวางตัวเหนือกว่า ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของความเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอ้อ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว ในทางตรงข้าม
- 2.2 มีส่วนกระตุ้นให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น
- 2.3 นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนส่งเสริมในกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การขายบริการทางเพศ การเสพสิ่งเสพติด ฯลฯ

## 3. ปัญหาผลกระทบทางวัฒนธรรม ได้แก่

- 3.1 การนำวัฒนธรรมเป็นการค้า เช่น การดัดแปลงประเพณีให้เป็นงานบันเทิงเพื่อรองรับการท่องเที่ยว อาจทำให้สูญเสียความภาคภูมิใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติ
- 3.2 เกิดการลอกเลียนแบบ หรือผลิตศิลปะวัตถุโดยขาดคุณค่าทางศิลปะและความประณีตบรรจง
- 3.3 วัฒนธรรมการแต่งกายและค่านิยมของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

## 4. ปัญหาผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ได้แก่

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวที่อาจก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจผลกระทบด้านนี้จะเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เช่น การบุกรุกที่ดินสาธารณะ การปลูกสร้างอาคารที่มีรูปแบบขัดกับสภาพแวดล้อม การกำจัดของเสียสิ่งปฏิกูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียอยู่ในตัวเอง ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว จึงต้องพยายามควบคุม ป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียหรือให้เกิดผลเสียขึ้นน้อยที่สุด

จากปัญหาผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความพยายามในการหารูปแบบวิธีการในอันที่จะทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน ในปี พ.ศ.2530 (ค.ศ.1987) ได้มีการเสนอทาง

เลือกใหม่ในการพัฒนาที่เรียกว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) จากรายงาน Brundtland Report (Our Common future) ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่า “เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยไม่บั่นทอนศักยภาพในการพัฒนาของคนยุคหน้า ในการแสวงหาการตอบสนองความต้องการของตน” (Shirley Eber 1992) แนวความคิดนี้ได้ขยายครอบคลุมมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย

#### 2.1.4 การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

ในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย” (สถานการณีสงแวดล้อมไทย, 2538)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย อ้างจาก Shirley Eber (1992) ได้นำเสนอหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

##### 1. Using Resource Sustainably

การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางในการทำธุรกิจในระยะยาว

##### 2. Reducing Over-consumption and Waste

การลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็น และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

##### 3. Maintaining Diversity

การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

#### 4. Integrating Tourism into Planning

การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

#### 5. Supporting Local Economics

การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังปกป้องสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

#### 6. Involving Local Communities

การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

#### 7. Consulting Stakeholders and the Public

การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกันรวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

#### 8. Training Staff

การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยว

#### 9. Marketing Tourism Responsibly

การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว

#### 10. Under Taking Research

การวิจัยและการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและนักลงทุน

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย , 2538) ดังนั้น ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน ( All Tourism Should Be Sustainable Tourism : Dowling, 1995) กล่าวโดยสรุปกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงสามารถรักษาความดึงดูดใจไว้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

หลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพงหรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน ( Elite Market ) เท่านั้น รวมถึงการท่องเที่ยวแบบคนละใหญ่ ( Mass Market ) ด้วย

#### 2.1.5 การวางแผนการท่องเที่ยว

เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมประเภทต่างๆ อย่างน้อยที่สุด แต่สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด จึงสมควรที่จะต้องมีการวางแผนเสียแต่เนิ่นๆ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่นำมาซึ่งข้อดีต่างๆดังต่อไปนี้

- ทราบถึงทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และความเป็นไปได้ของการพัฒนา
- เป็นแนวทางในการคงสภาพอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ถึงอนาคต
- เป็นแนวทางสร้างความเชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เนื่องจากมีความต่อเนื่องกับแผนพัฒนาในระดับต่างๆ
- เป็นเครื่องมือสำหรับการตัดสินใจของภาครัฐและเอกชน
- เป็นแนวทางประสานผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างธุรกิจประเภทต่างๆ ที่เป็นหน่วยบริการการท่องเที่ยว

- เป็นกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยว
- เป็นการสร้างโครงสร้างทางกายภาพที่เป็นระเบียบ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้ดี
- เป็นแนวทางมาตรฐานสำหรับการวางแผนเฉพาะจุด
- เป็นการสร้างกรอบการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการลงทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
- เป็นพื้นฐานสำหรับติดตามความก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง (สรุป Edward, 1994:3-4)

### กระบวนการวางแผน

การวางแผนเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่ง Edward (1994) ได้จำแนกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ กลุ่มที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ นักวางแผน ผู้เชี่ยวชาญตลาดการท่องเที่ยว นักเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยว นักวางแผนโครงสร้างคมนาคม และกลุ่มที่มีบทบาทรอง ได้แก่ นักนิเวศวิทยา นักสิ่งแวดล้อม นักสังคมศาสตร์ นักมานุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนอัตราแรงงาน ผู้เชี่ยวชาญองค์การการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการโรงแรมและการบริการ สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสาธารณูปการ นักวางแผนคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้รวบรวมกระบวนการวางแผนเพื่อบริหารและจัดการการท่องเที่ยวตามข้อเสนอแนะของ Edward และ Kaiser & Helber ไว้ดังนี้

#### 1.) กระบวนการวางแผน ตามข้อเสนอแนะของ Edward (1994)

##### ขั้นที่ 1 การศึกษาเบื้องต้น (Study Preparation)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อกำหนดโครงการ (TOR: Term of Reference) ซึ่งประกอบไปด้วย การเลือกคณะผู้วางแผน การแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุม รวมไปถึงประเด็นการตัดสินใจในเรื่องเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม โดยการปฏิบัติในขั้นตอนนี้จะเป็นการชี้แนะว่าการฟื้นฟู ปรับปรุง หรือการพัฒนาจะดำเนินไปในทิศทางใด และจะขยายตัวต่อเนื่องไปในอนาคตได้อย่างไร ทั้งนี้จะต้องสร้างกรอบระยะเวลาของการดำเนินการไว้ด้วย

## ขั้นที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Detenuination of Objectives)

เป็นการระบุความต้องการหรือผลลัพธ์ท้ายสุดที่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องมีความสมดุลระหว่างประเด็นเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งควรมีความสอดคล้องกับแผนในระดับต่างๆด้วย

## ขั้นที่ 3 การสำรวจองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง (Survey of all Elements)

ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อันได้แก่

- รูปแบบและแนวโน้มของการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคและระดับชาติ
- ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีผลผลิตและลักษณะการบริการที่คล้ายคลึงกัน ดึงดูดลูกค้ากลุ่มเดียวกัน โดยศึกษาถึงศักยภาพและข้อจำกัด
- จำนวนและลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวและแนวโน้มในอนาคต
- กิจกรรมที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
- ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ
- รูปแบบการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน
- กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน
- แผนพัฒนาสภาพภาพ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และแผนพัฒนากำลังแรงงาน
- ลักษณะและคุณภาพของสภาพแวดล้อม รวมทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- รูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพื้นที่
- การจัดการศึกษา โครงการอบรมวิชาชีพแก่แรงงานในพื้นที่
- โครงสร้าง การบริหารงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่
- นโยบายและการลงทุน
- กฎระเบียบ ข้อบังคับในปัจจุบัน

## ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้ได้ความเข้าใจในภาพกว้าง ในประเด็นต่อไปนี้

- ตลาดการท่องเที่ยว
- อุปทานที่พัก โครงสร้างบริการพื้นฐานและแรงงานบริการ
- รูปแบบการคมนาคมขนส่งที่รองรับนักท่องเที่ยวได้
- ผังโครงสร้างสำหรับการพิจารณาความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน



- ศักยภาพและปัญหาของการพัฒนา

ขั้นที่ 5 การสร้างนโยบายและแผน

เป็นขั้นตอนการร่างนโยบาย เพื่อเตรียมผังโครงสร้างทางกายภาพ โดยเริ่มต้นจากการใช้แผนทางเลือก (Alternative Scenario) เพื่อการประเมินผล กล่าวคือ แผนทางเลือกแต่ละแผนจะถูกประเมินด้วยเกณฑ์ต่างๆ ที่สอดคล้องในทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ ซึ่งแผนที่ดีที่สุดจะถูกเลือกและได้รับการปรับปรุงในบางส่วน แต่ทั้งนี้ในขั้นตอนของการเลือกควรเปิดโอกาสให้บุคคลหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ขั้นที่ 6 การประกาศใช้แผนอย่างเป็นทางการ

ขั้นที่ 7 การนำไปปฏิบัติและติดตามผล ทั้งระหว่างที่ใช้แผนและหลังใช้แผน

2.) กระบวนการวางแผนตามข้อเสนอแนะของ Kaiser & Helber

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจสถานการณ์การท่องเที่ยวด้วยการลงไปสัมผัสปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งศึกษาเชิงภาคสนาม แต่ทั้งนี้ การศึกษาควรทำในระยะเวลาอันสั้น เพื่อประหยัดต้นทุนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การสำรวจสภาพพื้นที่เบื้องต้น เพื่อการตัดสินใจวางแผน จากนั้นจึงตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน เช่น การสร้างงานใหม่ การจำกัดระดับผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม

ขั้นที่ 3 การศึกษาความเหมาะสมของแผน เป็นการศึกษาในแนวกว้าง เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ ซึ่งสิ่งสำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกระตุ้นให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย และผลลัพธ์ที่จะได้ก็คือ แนวความคิดและวัตถุประสงค์ในเชิงลึก มีข้อมูลพื้นฐานสนับสนุนและสามารถสร้างเป็นกรอบของโครงการได้

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ตลาดและทรัพยากร เป็นการรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและส่วนแบ่งทางการตลาด โดยตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ได้แก่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สถานบันเทิงและสันทนาการ โครงสร้างพื้นฐานสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว อุตสาหกรรมสนับสนุน เงินทุน แรงงาน และทัศนคติของรัฐ

ขั้นที่ 5 การวางกรอบแนวความคิด เป็นการนำผลของการวิเคราะห์ตลาดมาสร้างภาพจำลองลักษณะพื้นที่โครงการ โดยสิ่งที่มีอยู่ภายในกรอบแนวคิด อาจได้แก่ ภาพรวมของโครงการ จุดแข็งของทรัพยากรที่จะนำมาพัฒนา เป้าหมายและผลประโยชน์ตอบแทนของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับการความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของนักท่องเที่ยว นโยบายการใช้ที่ดิน รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและนโยบายการลงทุน

ขั้นที่ 6 การสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ

ขั้นที่ 7 การวางแผนแม่บท ซึ่งครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

- ขนาดและการจัดสรรการใช้ที่ดิน
- ผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ
- ขอบเขตและขนาดพื้นที่ใช้สอยของนักท่องเที่ยว
- การออกแบบทางสถาปัตยกรรมและมาตรฐานการพัฒนาอาคาร
- ภูมิทัศน์โดยรวม
- การจัดโซนนิ่งและระเบียบการใช้ที่ดิน
- ผังเวลาสำหรับการทำงาน
- การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนโครงการ
- กฎระเบียบข้อบังคับสำหรับการลงทุนโดยภาคเอกชน
- โครงการพัฒนาบุคลากร เช่น ทักษะฝีมือ การบริหาร การจ้างงาน ฯลฯ

ขั้นที่ 8 การใช้แผน ในระยะนี้รัฐจะออกกฎหรือนโยบาย รวมทั้งงบประมาณและโครงการกระตุ้นตามแผน ฝ่ายสถาบันการเงินและนักลงทุนจะจัดการเรื่องเงิน ส่วนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็จะสร้างที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ทั้งนี้ ต้องอาศัยการประสานงานที่ดี เพราะมีความซับซ้อนมาก

ขั้นที่ 9 การควบคุมให้เป็นไปตามแผน

ขั้นที่ 10 การประเมินผลและปรับปรุง โดยติดตามอย่างต่อเนื่อง

### 2.1.6 กระบวนทัศน์ใหม่การท่องเที่ยวไทย

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและสถานการณ์ ทั้งในด้านรูปแบบ และองค์ประกอบตลอดจนแนวทางการพัฒนาและการจัดการ ในยุคสมัยในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้มีการตั้งประเด็นในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยขึ้นมาอภิปราย และเสวนากันอย่างกว้างขวาง ประเด็นที่น่าสนใจอันหนึ่งคือ เรื่องกระบวนทัศน์ใหม่การท่องเที่ยวไทย อันเป็นประเด็นที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญที่การพัฒนาคนและชุมชน ซึ่งบุษกร พรหมมาโนช (2541) ได้กล่าวนำไปในบทความเรื่องดังกล่าว ตีพิมพ์ในจุลสารการท่องเที่ยว ฉบับปีที่ 17 เล่มที่ 1 มกราคม ถึง มีนาคม 2541 ว่า การใช้การท่องเที่ยวช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ นับเป็นกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่ทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นวิธีการที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูง สามารถทำกำไรให้ธุรกิจเอกชนได้เป็นจำนวนมาก เกิดการสร้างงานในชุมชน และเป็นแหล่งรายได้ของรัฐในรูปภาษีอากรที่รัฐจะเก็บได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง และใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างถาวรนั้น ก็ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมากการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศมีลักษณะของความไม่ยั่งยืนหลายประการ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งความไม่ยั่งยืนประการต่างๆดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหา และไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ จึงต้องมีการกระบวนทัศน์หรือมุมมอง เพื่อแสวงหาทิศทางใหม่ให้การท่องเที่ยวของไทยมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บุษกร พรหมมาโนช อ้างจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539) จากการสัมมนา "กระบวนทัศน์ใหม่การท่องเที่ยวไทย" เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2539 ณ โรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล ซึ่งจัดโดยสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ว่า การท่องเที่ยวในรอบ 30-40 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวไปมาก การท่องเที่ยวกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคน คนทั่วโลกนิยมเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาเที่ยวในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แม้จะส่งผลดีในแง่ของรายได้ แต่ก็ส่งผลเสียต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขณะเดียวกันคนไทยก็เดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มมากขึ้น และมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ต่างจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ดังนั้นหากจะนึกถึงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของ

ไทย จึงควรให้ความสำคัญกับนักท่งเที่ยวชาวไทยเพิ่มมากขึ้น โดยได้เสนอโจทย์สำคัญเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวของไทยไว้ 5 ประเด็น ดังนี้

**ประเด็นที่ 1** ให้มองความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในความหมายที่กว้างกว่าเรื่องตัวเลข ทั้งตัวเลขของจำนวนนักท่งเที่ยว และรายได้ ควรมองถึงความยั่งยืนอย่างมีประโยชน์หมายความว่า ให้มีนักท่งเที่ยวในปริมาณพอสมควร ทรัพยากรก็จะยั่งยืน และวัฒนธรรมบางส่วนก็จะสามารถดำรงอยู่ได้

**ประเด็นที่ 2** ควรมีการสร้างความหลากหลายทางการท่องเที่ยว ให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆกัน เช่น การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการจัดการท่องเที่ยวแบบต่างๆอยู่แล้ว แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้ในการจัดการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายนั้นไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่ผู้จัดต้องมีจินตนาการ มีความกล้าในการคิดอะไรที่แปลกใหม่ ต้องมีความรู้ในกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นกลุ่มใด และมีความสนใจในเรื่องใด

**ประเด็นที่ 3** ทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของสังคม ไม่ใช่ธุรกิจที่ทำเงินให้ประเทศเพียงอย่างเดียว ต้องมีการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากเดิมที่เรียนรู้ตามหลักสูตรในห้องเรียน ให้มีการเรียนไปพร้อมกับการทำกิจกรรม ให้การท่องเที่ยวเป็นเวทีสำคัญของการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผนวกการท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ยกตัวอย่างเช่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดพิพิธภัณฑ์ที่บ้านของตน โดยคนในท้องถิ่นเป็นผู้อธิบายให้ความรู้ เมื่อมีนักท่งเที่ยวไปเที่ยวชม ซึ่งจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่งเที่ยว เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ

**ประเด็นที่ 4** ควรมีการปรับบทบาทขององค์กรการท่องเที่ยวของรัฐเสียใหม่ จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปสู่การให้ความรู้มากขึ้น ให้สามารถนำมาใช้จัดการท่องเที่ยวทั้งในเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

**ประเด็นที่ 5** ให้ความรู้กับ "คน" มากกว่ารายได้ ต้องมองคนเป็นเป้าหมายหลักในการจัดการการท่องเที่ยว "คน" ในที่นี้หมายถึง คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้แก่

- ผู้ให้บริการ เช่น มัคคุเทศก์ ดูว่าเขามีรายได้ดีขึ้นหรือไม่ มีความรู้เพิ่มมากขึ้นหรือไม่ มีโอกาสขยายงานในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวเพิ่มขึ้นหรือไม่

- นักท่องเที่ยว ควรได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ได้ความสนุกสนาน  
เพลิดเพลิน ได้รับความปลอดภัย ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น

- คนท้องถิ่น ควรได้ประโยชน์จากรายได้การท่องเที่ยว สามารถดำรงชีวิต  
ประจำวันได้อย่างมีความสุข โดยการท่องเที่ยวไม่ไปทำลายระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชัยวัฒน์ ภิระพันธ์, การสัมมนา (2539) อ้างถึงในบุษกร พรหมมาโนช  
(2541) เรื่องชุมชนไทยกับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญที่สุดใน  
การสร้างกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถสร้างกระบวนการพัฒนา  
การท่องเที่ยวได้ต้องมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ

1.) ต้องมีเงื่อนไข และโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำ

เงื่อนไขแรก คือ การเมือง ซึ่งเป็นหัวใจของปัญหา เดิมอำนาจการปกครอง  
ท้องถิ่นมาจากส่วนกลาง ซึ่งไม่ว่าคนในท้องถิ่นต้องการอะไร จึงควรให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการปก  
ครองตนเอง ทั้งในเรื่องการจัดเก็บภาษี การดูแลเรื่องงบประมาณ การเงินการคลัง การควบคุมการ  
ก่อสร้าง การออกใบอนุญาตก่อสร้าง ฯลฯ

เงื่อนไขที่สอง คือ สื่อมวลชน ซึ่งมีหน้าที่ในการเสนอข่าวสารทั้งด้านบวกและ  
ด้านลบ ดังนั้นจึงต้องผลักดันให้สื่อมวลชนท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้นในการเสนอข่าวท้องถิ่นของตน  
ทั้งในเรื่องการเมืองท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม สังคม ตลอดจนเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยในการ  
ประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนได้มากขึ้น

2.) ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน

นิยามสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่ไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทั้ง  
ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของคนที่เป็นเจ้าของสถานที่ เพื่อให้คนรุ่น  
หลังได้สืบทอดคุณภาพหรือรากฐานชีวิตนั้นต่อไปได้ แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว  
ท้องถิ่นให้ยั่งยืนจะดำเนินการอย่างไรนั้น ไม่มีสูตรสำเร็จ มีแต่หลักคิดคร่าวๆ ที่เป็นทั้งศาสตร์  
และศิลป์ที่ต้องนำไปประยุกต์ใช้ ต้องคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เอาอารมณ์ความรู้สึกเข้าไปจับด้วย  
จึงจะแก้ปัญหาเรื่องความไม่ยั่งยืนได้

หลักสำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ชุมชนจะต้องมี คือการ  
อนุรักษ์ดุลระหว่างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น กับรายได้จากการท่องเที่ยว กล่าวคือมีการ

พัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นๆ แล้วคนในท้องถิ่นต้องมีรายได้และมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น โดยคุณภาพชีวิตไม่เสียไป การจะรักษาจุดระหว่างคุณภาพชีวิตกับรายได้ไว้ให้ได้นั้น ชุมชนท้องถิ่นจะต้อง

- ไม่ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จากการท่องเที่ยว จนทำลายรากฐานของท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ช่วยกันรักษาและพัฒนาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตน เช่น เทศกาล ประเพณี วิถีชีวิต อาชีพ อาหาร พิพิธภัณฑสถาน สถานที่สำคัญของชุมชนไว้ สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน บางสัญลักษณ์สามารถสัมผัสได้ทางกาย บางสัญลักษณ์สัมผัสได้ทางใจ แต่ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น

- คนในชุมชนต้องมีความรู้เรื่องการจัดการ การทำการตลาด ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนให้ยั่งยืน ทั้งนี้ต้องอาศัยการช่วยเหลือจากชุมชนนอกท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนทางปัญญา อันได้แก่ สถาบันการศึกษาต่างๆ ในการให้ความรู้คนในชุมชนทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง การประชาสัมพันธ์ แต่การที่สถาบันการศึกษาต่างๆ จะปรับบทบาทของตนมาทำหน้าที่ตรงนี้คงต้องใช้เวลาพอสมควร

## 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2.2.1 ขอบเขตและความหมายของการพัฒนาชุมชน (ทองศักดิ์ คุ้มไชน้ำ และคณะ, 2534)

คำว่า "การพัฒนาชุมชน" (Community Development) มาจากคำศัพท์ 2 คำ คือ คำว่า "การพัฒนา" (Development) กับคำว่า "ชุมชน" (Community) 2 คำนี้ มีท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้มากมาย ซึ่งแต่ละความหมายแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และภูมิหลังที่ตนมีอยู่ และขึ้นอยู่กับว่าจะใช้คำนี้ไปในทางใดบ้าง มีทั้งเหมือนกันและต่างกันออกไป เมื่อประมวลความคิดของผู้รู้แล้ว พอสรุปได้ดังนี้

คำว่า "พัฒนา" ถ้ามองทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ หมายถึง

- 1.) การสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าเดิม จากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งหรือจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง
- 2.) การเสริม รักษา ปรับปรุง ชะลอ ยับยั้งความเสื่อมโทรมหรือขำรุค สึกหรือให้สามารถใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด คุ้มค่าที่สุด

ดังนั้นคำว่า "การพัฒนา" จึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิด และเปลี่ยนแปลงการกระทำ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้น มีการวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า สิ่งใดก็ตาม ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เราไม่นับว่าเป็นการพัฒนา

คำว่า "ชุมชน" หมายถึง "กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่ง โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิด และสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งคล้ายกัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น"

ดังนั้น ชุมชน จึงประกอบด้วย

- 1.) คน (People)
- 2.) อาณาบริเวณ (Area)
- 3.) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest)
- 4.) การปฏิบัติต่อกัน (Interaction)
- 5.) ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship)

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ตามศัพท์จึงหมายถึง การสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงชุมชน ซึ่งเป็นที่อยู่รวมกันของคนให้ดีขึ้นกว่าเดิม จากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง หรือจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่งที่ดีกว่า

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ละเอียดลึกซึ้ง ได้มีผู้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของการพัฒนาชุมชนในแง่ของงานไว้มาก ดังจะนำเสนอเฉพาะที่สำคัญต่อไปนี้

องค์การสหประชาชาติ ให้คำจำกัดความที่ยึดถือเป็นมาตรฐาน คือ การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยการรวมกำลังของราษฎรเองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อทำให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

องค์การบริหารวิเทศกิจ (ICA) ของสหรัฐอเมริกา หรือ (AID) ในปัจจุบัน ได้ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการกรรรมวิธีแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้นๆ ร่วมกันจัดวางแผนและลงมือทำการเอง กำหนดว่ากลุ่มของคนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และปัญหาที่ร่วมกันมีอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนการของกลุ่ม ของเอกชน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งทางด้านบริการ วัสดุจากองค์การรัฐบาล และที่มีใช้ของรัฐบาลก็ได้

สุวนัย ทองนพ อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวถึงงานพัฒนาชุมชนว่า งานพัฒนาชุมชนเป็นงานพัฒนากำลังความคิดความสามารถของประชาชนในชนบท ในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความเจริญมั่นคงในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

สาย หุตะเจริญ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนคนแรก ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

นิรุฒ ไชยกุล อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวถึง "ความหมายของการพัฒนาชุมชน. ไว้ 2 ประการคือ

1) การพัฒนาชุมชนในความหมายของ "งาน" หมายถึง การกระทำใดๆ ให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ของ ทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้ และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ ทำนบเหมืองฝาย สร้างโรงเรียน สถานือนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนา



จิตใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของคนในชุมชนจนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรอย่างแน่นแฟ้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นงานพัฒนาชุมชนทั้งสิ้น โดยไม่คำนึงถึงประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

2) การพัฒนาชุมชนในความหมายของ "หลักและวิธีการทำงาน" หมายถึง การที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้าง "งาน" หรือสิ่งของถาวรวัตถุ และองค์กรต่างๆของประชาชน ซึ่งประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณา ตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน จะเป็นการริเริ่มโดยประชาชนเอง หรือถูกกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลก็ตาม

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชน คือ "การพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการนำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

วิวัช วิวัชนิภาวรรณ (2532) อ้างจากสุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์ ถึงความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชนไว้เป็นหัวข้อดังนี้

- 1) การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนใดชุมชนหนึ่งดีขึ้น หรือมี  
วิวัฒนาการดีขึ้น
- 2) การส่งเสริมให้ชุมชนนั้นๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือเจริญทั้งทาง  
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 3) การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนา  
ทางด้านจิตใจ
  - 3.1) การพัฒนาด้านวัตถุ คือการสร้างความสำเร็จให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมี หรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เราเห็นโดย  
แจ้งชัด เช่น การส่งเสริมด้วยการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน ฯลฯ
  - 3.2) การพัฒนาด้านจิตใจ คือการสร้างความสำเร็จ โดยมุ่งให้  
การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตาม

โรงเรียน มหาวิทยาลัยตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และการศึกษาจากระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างดี

4) การพัฒนาชุมชน คือกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินการเอง

Arthur Dunham อ้างถึงใน วิวัช วิวัชนิภาวรรณ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ "การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในทิศทางที่ตนต้องการ โดยอาศัยการรวมกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ"

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังมีความหมายซึ่งเป็นที่หมายของโครงการ วิวัช การ และกระบวนการ ดังจะได้อธิบายดังนี้ (วิวัช วิวัชนิภาวรรณ , 2532)

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นขบวนการ (Movement) เปรียบเหมือนเป็นการรณรงค์หรือการต่อสู้ของมวลชนเพื่อการปฏิรูปสภาพความเป็นอยู่ ที่ประชาชนมีความไม่พอใจอย่างรุนแรง และการเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการนี้ก็เพราะแรงคล้อยอย่างแรงกล้าที่อยากจะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้จึงก่อปรด้วยอุดมการณ์และปรัชญาซึ่งประชาชนที่เข้าร่วมในขบวนการมีความเชื่อและศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นโครงการ (Program) การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้ส่วนใหญ่ถือว่ารัฐเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการต่างๆ แก่ประชาชนในรูปของโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความต้องการในอันที่จะนำเอาบริการเหล่านั้นไปบำบัดความต้องการของตน

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นวิธีการ (Method) เป็นการมุ่งพิจารณาวิธีการทำงานมากกว่าอย่างอื่น กล่าวคือ ถ้ากิจกรรมพัฒนาดำเนินการโดยรัฐบาลทั้งหมด โดยที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย กิจกรรมพัฒนานั้นก็ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมพัฒนาตามวิถีการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นกระบวนการ (Process) หมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบระบบและมีขั้นตอน กระบวนการพัฒนาชุมชนยังหมายความรวมไปถึงว่ากิจกรรมพัฒนานั้นเป็นเรื่องต่อเนื่องกันไป นั่นคือ เมื่อครบขั้นตอนของกระบวนการอันหนึ่งแล้วก็จะนำไปสู่การเริ่มต้นของกระบวนการในกิจกรรมพัฒนาอื่นต่อไป ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น อาจเริ่มต้นจากการทำการศึกษาและสำรวจสภาพของชุมชนที่ผู้ทำงานพัฒนาจะเข้าไปทำงานด้วย ขั้นที่สองได้แก่ การพิจารณาขีดความสามารถของชุมชนที่มีอยู่ ขั้นที่สามผู้ทำงานพัฒนาจะต้องช่วยให้ประชาชนในชุมชนสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความต้องการ ขั้นตอนที่สี่เป็นการวางแผนพัฒนาโดยยึดหลักข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาหรือสำรวจมา ขั้นต่อไปก็จะเป็นการดำเนินการตามแผน และขั้นสุดท้ายเปิดการประเมินผลกิจกรรมที่ได้กระทำไปรวมถึงการพิจารณาวางแผนโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาต่อไปอีก

ในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชนนี้ จุดเน้นหนักอยู่ที่ว่า ได้เกิดอะไรขึ้นกับประชาชนทั้งในแง่สังคมและในแง่จิตใจ นั่นคือ วิธีการและลักษณะของการทำงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นมีความสำคัญมากกว่าผลสำเร็จของงาน กระบวนการพัฒนาชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพความเป็นอยู่และความสามารถของประชาชนจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่ง เช่น จากสถานการณ์เดิมที่มีประชาชนเพียงสองสามคนเป็นผู้ตัดสินใจไปสู่สภาพที่ประชาชนหลายคนในชุมชนเป็นผู้มีความสามารถที่จะตัดสินใจเอง หรือจากสภาพที่มีการร่วมมือแต่เพียงเล็กน้อย ไปสู่สภาพที่มีการร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง หรือจากสภาพความเฉื่อยชาของประชาชนไปสู่สภาพที่ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา หรือจากสภาพที่ความช่วยเหลือและทรัพยากรมาจากภายนอกไปสู่สภาพที่ประชาชนในชุมชนยอมเสียสละทรัพยากรและแรงงานในกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น

จากความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ข้างต้น พอที่จะสรุปสาระสำคัญได้

### 3 ประการคือ

- 1) เป็นการสร้างความเจริญและส่งเสริมการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ
- 2) เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและร่วมมือกันช่วยเหลือตัวเอง
- 3) มีการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการ

สำหรับขอบเขตของการพัฒนาชุมชนนั้น ครอบคลุมเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

- 1) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนหรือตั้งใจใจไว้ก่อน เช่น มีเป้าหมาย ทิศทาง ระยะเวลา และมีขั้นตอนการทำงาน เป็นต้น
- 2) เป็นกระบวนการพัฒนาให้ประชาชนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
- 3) เป็นกระบวนการที่นำเอาทรัพยากรธรรมชาติและประชาชนในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด
- 4) เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนะ แนวความคิดให้ถูกต้อง
- 5) เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน และแนวนโยบายของรัฐบาล
- 6) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักวิธีช่วยตนเองโดยใช้พลังกลุ่มเป็นสำคัญ
- 7) เป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน
- 8) เป็นกระบวนการที่อาศัยความช่วยเหลือทางวัสดุอุปกรณ์ วิชาการจากรัฐบาลและเอกชนภายนอกชุมชนเมื่อจำเป็นหรือเกินขีดความสามารถของชุมชน
- 9) เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 10) เป็นกระบวนการพัฒนาที่จะต้องพิจารณาถึงสังคม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำการพัฒนา
- 11) เป็นกระบวนการพัฒนาโดยใช้หลักการและแนวทางของระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน
- 12) เป็นกระบวนการที่ผสมผสานความรู้ความสามารถของบุคคลหลายสาขาเข้าด้วยกัน อันมิใช่เป็นหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ
- 13) ผลประโยชน์ของการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะต้องตกแก่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน

## 2.2.2 ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2533) อ้างจาก สุกิจ จุลละนันท์ เกี่ยวกับปรัชญาของการพัฒนาชุมชนว่า ปรัชญาอันเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชน ถือว่า "คน" เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความหมายและพลังอันซ่อนเร้นแฝงอยู่ อันได้แก่ กำลังความคิด แรงงาน ฝีมือหรือทักษะ ซึ่งพลังเหล่านี้ ถ้าได้รับการขุดค้นและนำมาใช้ประโยชน์แก่ชุมชน ก็จะสามารถบันดาลความสำเร็จทั้งปวงให้แก่ชุมชนได้ ฉะนั้นวัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนาชุมชน จึงมุ่งกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มได้รู้จักใช้ความสามารถของตนเอง ช่วยตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความเจริญให้ท้องถิ่น โดยอาศัยความต้องการที่แท้จริง หรือความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชนนั่นเองเป็นหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้เขาสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง และทำงานร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนที่จะประสบความสำเร็จ จึงมิได้ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในทางวัตถุเท่านั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ทักษะ ความรู้ และความสามารถของประชาชนเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานที่สำคัญ ดังนี้ (ทองศักดิ์ คุ้มไชน้ำ และคณะ , 2534)

- 1) มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา
- 2) บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทรศนะประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้
- 3) บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง
- 4) บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ
- 5) การพัฒนาพลังงานและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยส่วนรวม

### 2.2.3 แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน (ทวงศักดิ์ คุ่มไชนะ และคณะ , 2534)

#### 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ( People Participation )

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงาน เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะงานพัฒนาชุมชนเป็นบริการให้เปล่าจากรัฐ แต่เป็นงานที่ทำโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาลกับประชาชน นอกจากนี้ยังถือหลักการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจและวางแผน การปฏิบัติการ และการบำรุงรักษา

#### 2) การช่วยเหลือตนเอง ( Aided Self-Help )

ปัจจุบันเรื่องการช่วยเหลือตนเองยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของนโยบายการพัฒนาชนบทที่ยากจน ที่ต้องการปรับปรุงให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เช่น การเลือกโครงการประเภทที่ประชาชนยากจนสามารถร่วมกันทำอย่างได้ผลและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ ธนาคารยา ตลอดจนการพยายามที่จะช่วยเหลือตนเอง โดยมีรัฐคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และจะช่วยเหลือประชาชนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาส และหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

#### 3) ความคิดริเริ่มของประชาชนเอง ( Initiative )

ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน นักพัฒนาต้องใช้วิธีการแห่งประชาธิปไตย คือจะทำอะไรต้องให้ประชาชนเห็นชอบมิใช่เกิดจากคำสั่งโดยตรงหรือโดยทางอ้อม นอกจากนั้น นักพัฒนาต้องหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา เพื่อให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อดินที่อยู่

#### 4) ความต้องการของชุมชน ( Felt-Needs )

ในการทำงานต้องการให้ประชาชนและองค์กรของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ลักษณะงานหรือกิจกรรมจึงต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเบื้องต้น เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

#### 5) การศึกษาภาคชีวิต ( Life-long Education )

งานพัฒนาชุมชนถือว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน การให้การศึกษาจึงต้องให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไป ตราบเท่าที่

บุคคลยังดำรงอยู่ในชุมชน นักพัฒนาจึงต้องทำงานกับคนทุกเพศทุกวัย จนทำให้เกิดการพัฒนาสังคมของคน

#### 2.2.4 หลักการพัฒนาชุมชน ( ทนงศักดิ์ คุ่มไชนะ, 2534 )

1) ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน โดยจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว สามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นเพียงผู้กระตุ้น แนะนำ ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่มากที่สุด

2) ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน โดยจะต้องเชื่อมั่นว่า นโยบายพัฒนาชนบทและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องการสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งสามารถที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาบางประเภทได้ โดยอาศัยการช่วยเหลือตนเองของคนในชุมชน หรือหมู่บ้านเป็นหลัก ส่วนรัฐบาลนั้นจะคอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

3) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชน เป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในชุมชนหรือหมู่บ้านได้ร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มคิด จนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผลของการทำกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

4) ยึดหลักประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน และร่วมกันคิดตัดสินใจว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็ร่วมกันทำ โดยมอบหมายให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ได้มาจากการถูกสั่งให้ทำ โดยมอบหมายให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน นักพัฒนาจะไม่ใช้วิธีการออกคำสั่ง และจะต้องให้การศึกษาชักชวน เสนอความเห็นให้ประชาชนได้พิจารณา วิเคราะห์ด้วยเหตุและผล และหาข้อสรุปตัดสินใจแก้ไขปัญหาเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

## 2.2.5 เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน ( วิรัช วิรัชนิการวรรณ , 2532 )

จากสาระสำคัญที่กล่าวมา การพัฒนาชุมชน ครอบคลุมถึงการพัฒนาให้ประชาชนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม อันมิใช่เป็นกระบวนการการพัฒนาที่พัฒนาทางด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว การพัฒนาทางด้านจิตใจก็มีความสำคัญอย่างยิ่งด้วย นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาชุมชนยังมุ่งส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและแนวความคิดของประชาชนให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอีกด้วย สิ่งทีกล่าวมานี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนทั้งสิ้น

เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาชุมชน ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายท่าน เช่น

ไพฑูริย์ เครือแก้ว ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า "มุ่งหวังจะพัฒนาตัวบุคคล กลุ่มบุคคล ปรากฏการณ์และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสังคมของหมู่บ้าน"

สุวนัย ทองนพ ได้เขียนอธิบายถึงจุดหมายปลายทางหลักหรือเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า "ลักษณะการพัฒนาชุมชนที่เด่นชัดเป็นเอกลักษณ์ก็คือ การพัฒนาคน ให้มีความสามารถในการคิดตัดสินใจ การกระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนส่วนรวม"

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้เขียนบรรยายถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่า สามารถแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ คน และ สิ่งแวดล้อม ( ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ) โดยทั้งคนและสิ่งแวดล้อมควรจะรวมอยู่ในกิจกรรมพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- 1) การเมือง
- 2) เศรษฐกิจ
- 3) การศึกษา
- 4) สังคม
- 5) วัฒนธรรม
- 6) ครอบครัวและประชากร
- 7) อนามัยและสาธารณสุข



## 8) นันทนาการ

ฯลฯ

Dr. Batten ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่า "เป็นงานที่จะพัฒนาคนวัตถุหรือสิ่งแวดล้อม"

เป้าหมายหรือจุดหมายปลายทางของการพัฒนาชุมชนที่ยกมาอ้างถึงข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ผู้รู้ทุกคนได้กำหนดเป้าหมายไว้อย่างเดียวกัน คือ การมุ่งพัฒนาคน และวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งได้รวบรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนไว้ทั้งสิ้น เป็นการกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาคน สิ่งสำคัญอย่างที่สุดของการพัฒนาชุมชนก็คือ การพัฒนาคน หรือการพัฒนาที่ตัวตน การพัฒนาที่ตัวตนนี้หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ทำให้คนเป็นคนฉลาดเฉลียวขึ้นหรือทำให้คนเป็นคนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาคนยังหมายรวมถึงการพัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด กิริยา มารยาท บุคลิก ลักษณะนิสัยใจคอ ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริต

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การพัฒนาวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมให้เจริญขึ้น การพัฒนาสิ่งแวดล้อมหมายถึงการสร้างสรรคสิ่งต่างๆ อันจำเป็นแก่มนุษย์ การครองชีพ การอยู่รอด และการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และมีความสุข เป็นการสร้างเสริมคุณภาพและสมรรถภาพให้มากขึ้น

โดยสรุปเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคนให้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นเป้าหมายหรือจุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาชุมชน การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั้นมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาทางวัตถุหรือรูปธรรม ส่วนการที่จะพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาทางจิตใจหรือนามธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชน

### 2.2.6 ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว

ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว มีขอบเขต ลักษณะ และรูปแบบ กว้างขวางและหลากหลาย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หาข้อจำกัดชัดเจนได้ยาก และไม่สามารถนำ

มากล่าวไว้ได้ครบ ดังนั้น จึงได้กำหนดความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยว เท่าที่จำเป็นไว้เพียง 2 ลักษณะ คือประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้น ( สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2540 )

1) ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ มี 2 ทาง คือ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและประโยชน์ทางสังคม

1.1) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

-เกิดการสร้างงาน สมาชิกชุมชนมีงานทำจากการมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น

-เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการการท่องเที่ยว

-เกิดระบบตลาด เมื่อมีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นแก่การบริการการท่องเที่ยว

-เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาด

-มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากรายได้จากแหล่งรายได้เดิมของชุมชน

-ครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จากสถานการณ์การมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น

1.2) ประโยชน์ทางสังคม ประโยชน์ทางสังคมที่ชุมชนจะได้รับมีมาก ตัวอย่างที่สำคัญเช่น

-เกิดการพัฒนาในทางสร้างสรรค์ขึ้นในสังคม(Social Anatalilism)

-มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น(Formal Social Contact)

-จะมีสัญญาทางสังคมเกิดขึ้นอันเนื่องจากการตกลงในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการท่องเที่ยวของสมาชิกชุมชน (Social Contract)

-สาธารณูปโภคของชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อาจได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุง เนื่องจากการมีการท่องเที่ยว

-สมาชิกชุมชนจะถูกกระตุ้นให้สนใจพัฒนาการศึกษาของตัวเองและบริหาร ทั้งการศึกษาในรูปแบบและนอกรูปแบบ (Formal and Informal Education) ในด้านบริการ เทคนิค และอื่นๆ

-จะเกิดการพัฒนาด้านสาธารณสุข เช่นความสะอาด ความ เป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยจากโรคภัย สืบเนื่องจากการบริโภค อุปโภค ที่ได้รับการ พัฒนาขึ้นเพื่อเข้าสู่ระบบการท่องเที่ยว

-การบริการทางสังคมอื่นๆ เช่น ความปลอดภัย และการมี ระเบียบของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

## 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลทั้งทางบวกและทางลบ

2.1) ผลกระทบทางบวกคือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับตามที่กล่าวไว้

2.2) ผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นมีอยู่บ้างเช่น

-ขนาดของชุมชนอาจเติบโตเกินไป ถ้าปัจจัยจากการท่องเที่ยวมี มากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี

-โครงสร้างการบริหารของชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป ถ้าอิทธิพล ทางการท่องเที่ยวมีมากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี

-วัฒนธรรมดั้งเดิมและวิถีชีวิตของชุมชน อาจได้รับผลกระทบ และถูกกลืนจากอิทธิพล วัฒนธรรม และแนวทางชีวิตจากภายนอก

ในอดีตที่ผ่านมา ชุมชนแทบไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการท่องเที่ยว เนื่องจากมีผู้ที่มีโอกาสหรือกำลังมากกว่าได้แสวงประโยชน์จากชุมชนและทรัพยากร โดยละเลยหรือให้ ประโยชน์แก่ชุมชนเพียงเล็กน้อย และสร้างผลกระทบทางลบไว้มาก เนื่องจากประชาชนและชุมชน ไม่มีโอกาสในการคัดเลือกการพัฒนา หรือจำกัดการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวมักเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว (บุคคลภายนอก) ที่เข้ามาใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ และการพัฒนาองค์กรภาครัฐหรือการลงทุนของผู้ประกอบการเอกชนจากภาย นอก โดยขาดการคำนึงถึงประโยชน์และผลกระทบที่แท้จริง

## 2.3 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

### 2.3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

#### สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เป็นแผนที่  
ได้ัญญเจริญแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มา  
เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศ  
รอดพ้นจากวิกฤติ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและ  
ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน  
ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ  
ให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์  
ความเพียงพอหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ  
ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ  
ภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชา  
การต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง  
พื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้  
มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอด  
ทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง  
อย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก  
ได้เป็นอย่างดี

การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐาน  
ของการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของสังคมไทยใน 20 ปีข้างหน้า โดยนำความคิดของทุกภาคส่วน  
ในสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ มาสังเคราะห์เชื่อมโยงเข้าด้วย  
กันอย่างเป็นระบบให้เกิดเป็น "วิสัยทัศน์ร่วม" ที่สังคมไทยยอมรับร่วมกัน โดยคำนึงถึงภาพรวมการ  
พัฒนาที่ผ่านมา สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ  
เพื่อนำไปสู่สังคมไทยที่พึงประสงค์ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีให้เกิดขึ้นใน  
สังคมไทย

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้กรอบทิศทางการพัฒนาประเทศ  
ในระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว และมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผน  
พัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" ในทุกมิติอย่างเป็นองค์  
รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนที่มี "คน" เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง

จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ "จุดอ่อน" ของการพัฒนาที่สำคัญคือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมืองและราชการยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายล้าสมัย นำไปสู่ปัญหาเรื้อรังของประเทศ คือ การทุจริตประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้นทั้งในภาคราชการและในภาคธุรกิจเอกชน ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยที่อ่อนแอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความยากจน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น ได้สร้างความขัดแย้งทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาสังคมมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดทุนทางสังคมและทางเศรษฐกิจหลายประการซึ่งเป็น "จุดแข็ง" ของประเทศที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้วางพื้นฐานให้เกิดการปฏิรูปที่สำคัญทั้งทางสังคม การเมือง การบริหารภาครัฐ และการกระจายอำนาจ ขณะที่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและพลังท้องถิ่นชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น สื่อต่างๆมีเสรีภาพมากขึ้น เอื้อต่อการเติบโตของประชาธิปไตย การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ทั้งจุดแข็งของฐานการผลิตการเกษตรที่หลากหลาย มีศักยภาพเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลก พร้อมทั้งมีธุรกิจบริการที่มีความเชี่ยวชาญ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่น รวมทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมเป็นปึกแผ่นและมีสถาบันหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งจะช่วยเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญในการลดความเสี่ยงจากกระแสโลกาภิวัตน์

ขณะเดียวกันกระแสการเปลี่ยนแปลงหลักของโลกเป็นทั้ง "โอกาสและภัยคุกคาม" ต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงสลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการปรับระเบียบเศรษฐกิจใหม่ของโลกที่นำไปสู่กติกการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศใหม่ และแนวโน้มการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคทั้งระดับทวีปและพหุภาคีที่มี

อิทธิพลเพิ่มขึ้น รวมทั้งแนวโน้มการพัฒนาสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ที่มีเทคโนโลยีและการใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนา ทำให้ต้องเร่งเตรียมพร้อมทั้งการสร้างระบบ กลไก และพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทันได้รวดเร็ว เพื่อคงสถานะการแข่งขันของประเทศและก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ได้อย่างเท่าทันโลกได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม ภาวะเศรษฐกิจโลกที่ยังมีความเปราะบางและมีแนวโน้มที่จะชะลอตัวต่อเนื่อง และคาดว่าจะฟื้นตัวได้ช้ากว่าที่ประมาณการไว้เดิม จะส่งผลต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจไทยซึ่งต้องปรับตัวให้ทัน ทั้งการเริ่มปรับฐานเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับฐานรากถึงระดับมหภาค และการปรับนโยบายเศรษฐกิจของประเทศที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ภายใต้สถานการณ์และแนวโน้มในอนาคตที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงเป็นแผนที่ดำเนินการในช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่งของประเทศ ที่จำเป็นต้องเร่งรัดการปฏิรูประบบเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น และมุ่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤติ พร้อมทั้งวางรากฐานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตัวเองได้มากขึ้น ขณะเดียวกัน จะต้องให้ความสำคัญลำดับสูงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างภาวะผู้นำร่วมกันในทุกระดับ ในอันที่จะสร้างพลังร่วมกันให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคม ที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการประเทศใหม่ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก

### วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของวิสัยทัศน์ร่วม ภายใต้ "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ไว้ดังนี้

#### วัตถุประสงค์

(1) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งของภาคการเงิน ความมั่นคงและเสถียรภาพของฐานะการคลัง ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจระดับฐานรากให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนเพิ่มสมรรถนะของระบบเศรษฐกิจโดยรวมให้สามารถแข่งขันได้และก้าวทันเศรษฐกิจยุคใหม่

(2) เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

(3) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เน้นปฏิรูประบบบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสร้างระบบการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและลดการทุจริตประพฤติมิชอบ

(4) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพเพิ่มรายได้ ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และปรับกลไกของภาครัฐให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา

### เป้าหมาย

(1) เป้าหมายคุณภาพทางเศรษฐกิจ สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจมหภาคให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวอย่างมีคุณภาพและเสถียรภาพ โดยมีเป้าหมายให้เศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 4-5 ต่อปี สามารถเพิ่มการจ้างงานใหม่ในประเทศได้ไม่ต่ำกว่า 230,000 คนต่อปี มีอัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 3 ต่อปี รักษาการเกินดุลบัญชีเดินสะพัดให้คงอยู่เฉลี่ยประมาณร้อยละ 1-2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และรักษาทุนสำรองเงินตราต่างประเทศให้มีเสถียรภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของนักลงทุน รวมทั้งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสมรรถนะภาคการผลิตให้แข่งขันได้ โดยให้การส่งออกขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 6 ต่อปี ให้ผลผลิตภาพการผลิตรวมในภาคเกษตรเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี ผลผลิตภาพการผลิตรวมในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว โดยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7-8 ต่อปี และให้คนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี

(2) เป้าหมายการยกระดับคุณภาพชีวิต ให้ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรที่สมดุล และขนาดครอบครัวที่เหมาะสม โดยรักษาแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรให้อยู่ในระดับทดแทนอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีสุขภาพดี มีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ให้ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป มีการศึกษาโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 9 ปี ในปี 2549 ยกกระดับการศึกษาของแรงงานไทยให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ในปี 2549 ขยายการประกันสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และให้มีระบบการคุ้มครองทางสังคมที่สร้างหลักประกันแก่คนไทยทุกช่วงวัย ตลอดจนเพิ่มความเข้มแข็งให้ชุมชนและประชาสังคมและใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ รวมทั้งปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและประชาชนมีส่วนร่วม

(3) เป้าหมายการบริหารจัดการที่ดี สร้างระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ มีขนาดและโครงสร้างที่เหมาะสม ท้องถิ่นมีขีดความสามารถจัดเก็บรายได้สูงขึ้นและมีระบบสนับสนุนการกระจายอำนาจให้โปร่งใส มีระบบตรวจสอบด้วยการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

(4) เป้าหมายการลดความยากจน ให้มีการดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อคนจน พร้อมทั้งเพิ่มโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างศักยภาพให้คนจน เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรในปี 2549

### 2.3.2 แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2545-2549)

#### สาระสำคัญของแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6

การจัดทำแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (2545-2549) ยังคงยึดหลักการพัฒนาที่เน้น คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ยังคงยึดหลักการนี้ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และแผนพัฒนากรุงเทพฉบับที่ 6 ยังให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ



สอดคล้องกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัตินี้กรุงเทพมหานครในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเต็มพื้นที่เพียงแห่งเดียวของประเทศ ต้องปรับบทบาท ภารกิจ และกระบวนการบริหารจัดการเพื่อเตรียมพร้อมในการรับถ่ายโอนอำนาจหน้าที่และภารกิจจากรัฐ

ในอีกมิติหนึ่งของการจัดทำแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 ได้มุ่งเน้นให้เกิด การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้วางแนวทางการพัฒนาในทุกด้านอย่างสมดุล และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคราชการ เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนากรุงเทพมหานคร

### วิสัยทัศน์การพัฒนากทม.กรุงเทพมหานคร

จากการประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการพัฒนากรุงเทพมหานคร ทั้งทิศทางในการพัฒนาประเทศ นโยบายกระทรวงมหาดไทย นโยบายผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ผลการดำเนินการพัฒนากทม.กรุงเทพมหานครที่ผ่านมา ผลจากการระดมความคิดเห็นและความมุ่งหวังของประชาชนจากหลากหลายสาขาอาชีพในทุกเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนากทม.กรุงเทพมหานคร ทั้งภาคราชการ และภาคเอกชน ตลอดจนปัจจัยและสถานการณ์ที่มีผลต่อการพัฒนากทม.กรุงเทพมหานคร สามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์การพัฒนากทม.กรุงเทพมหานคร ดังนี้ กรุงเทพมหานครเป็นเมืองน่าอยู่ ด้วยการบริหารจัดการที่ดี และมีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่นและสงบสุข

### พันธกิจหลักการพัฒนา

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์การพัฒนากทม.กรุงเทพมหานครดังกล่าว กรุงเทพมหานครจึงได้กำหนดพันธกิจหลักการพัฒนาไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนพัฒนา การตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหาร และการปกครอง

2. การสร้างความเข้มแข็งด้านการเงินการคลังโดยปรับปรุงกระบวนการบริหารการเงินการคลังให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่และภารกิจที่มีอยู่เดิม และที่ได้รับโอนจากการกระจายอำนาจจากรัฐท้องถิ่น
3. การพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้
4. การสร้างระบบการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนแนวทางการพัฒนาเมือง
5. การเพิ่มศักยภาพของผังเมืองให้เป็นเครื่องมือชั้นนำและสนับสนุนการพัฒนาเมืองอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ
6. การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่ดีของเมืองอย่างยั่งยืน
7. การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและการบริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการที่ดี

#### วัตถุประสงค์การพัฒนา

1. เพื่อสร้างสรรค์กรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานความสมดุลแห่งวิถีไทยและโลกาภิวัตน์
2. เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษา การบริการสังคม การประกอบอาชีพ การพัฒนาศักยภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และทักษะในการประกอบอาชีพอย่างถ้วนหน้าและเท่าเทียมกัน
3. เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในการบริหารราชการกรุงเทพมหานคร และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
4. เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเงินและการคลังของกรุงเทพมหานครให้มีความมั่นคง มีทรัพยากรการเงินครอบคลุมการพัฒนาทุกด้าน ทั้งการพัฒนาคน การพัฒนาเมือง และการพัฒนาการบริหาร

### 2.3.3 นโยบายการท่องเที่ยว

#### ทิศทางกำรพัฒนำกำรท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนำฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

ผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางกำรท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไปโดยอาศัยเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ความมั่นคงทางการเมือง และกำรพัฒนาเครือข่ายเส้นทางกำรคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวก พร้อมกับรักษาคูณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นธรรมชาติ ความสะดวก ความปลอดภัย ตลอดจนกำรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น

#### นโยบายกำรพัฒนาและส่งเสริมกำรท่องเที่ยวปี 2540-2546

- 1) ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป
- 2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
- 3) สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ
- 4) ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้
- 5) ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรักความหวงแหนและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิตอันดีงามสืบไป

6) ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้าและบริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทย มีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

7) กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้รับความคุ้มครองตาม พ.ร.บ.ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 รวมทั้งผลักดันให้มีการกวาดล้างด้วยมาตรการต่างๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดไป

8) ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนา

9) ส่งเสริมเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น พักอยู่นานวัน กระตุ้นการใช้จ่ายให้มากขึ้น และเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาค โดยคำนึงถึงขีดความสามารถหรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

10) สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดปี เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่นอันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

11) พิจารณาการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมในลักษณะของการลงทุน ร่วมทุน หรือให้การส่งเสริมสนับสนุนการลงทุนเพื่อประโยชน์โดยรวมของชาติและองค์กร

#### กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว ปี 2540-2546

1) ผลักดันให้มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพิจารณาและหาแนวทางร่วมกัน

2) รณรงค์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นเข้าใจและเห็นความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนให้อยู่ในสภาพที่ดี ตลอดจนสามารถให้ข้อมูล ข่าวสาร การบริการและความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนท้องถิ่นของตนได้

- 3) กำหนดบทบาทของแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ หรือสร้างความเสื่อมโทรมให้แก่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง
- 4) เน้นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ทุกคน
- 5) รณรงค์โครงการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 6) ประสานงานประชุม ปรีกษาหารือ ตั้งคณะทำงานร่วม ททท. ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติกับหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม
- 7) ศึกษาและพัฒนาาระบบข้อมูลสารสนเทศและระบบติดตามสถานะสิ่งแวดล้อมและมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดตั้งสถาบันหรือจัดฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในด้านการบริการ

## 2.5 ข้อสรุป

จากการศึกษารวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี นโยบาย และแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องตามที่ได้นำเสนอไว้ สามารถสรุปความสำคัญที่จะนำไปใช้อธิบายหรือเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้ดังนี้

### 1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวถือเป็นปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ โดยเป็นทางเลือกหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจ หรือนันทนาการ แต่การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองกลุ่มคือ คนในท้องถิ่น กับคนต่างถิ่น ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดพัฒนาการในลักษณะต่างๆ อันเนื่องมาจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อคนทั้งสองกลุ่ม กล่าวคือ มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบริการและการตลาด เพื่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวซึ่งในขณะเดียวกันได้นำผลประโยชน์มาสู่ท้องถิ่นอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย เกิดเป็นระบบการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ระบบการท่องเที่ยวมิได้จำกัดเพียงวงแคบเท่านั้น แต่มีความซับซ้อนที่เชื่อมโยงไปสู่เรื่องต่างๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของระบบด้วย มีการจัดการเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการกำหนดเครื่องมือหรือวิธีการในการจัดการ และบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง และความเชื่อมโยงต่างๆ เหล่านี้ก็มีลักษณะและรูป

แบบที่หลากหลาย อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปตามปัจจัยต่างๆ ตามแต่ละช่วงเวลาในขณะนั้น เช่น เทคโนโลยี ข้อจำกัดของทรัพยากร ค่านิยมของสังคม ฯลฯ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมีทั้งแง่บวกและแง่ลบ ซึ่งเป็นข้อคำนึงที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเพิ่มผลดีและลดผลเสีย

ความพยายามหนึ่งของการที่ให้การท่องเที่ยวก่อประโยชน์สูงสุด คือการเสนอแนวความคิดและหลักการว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างสูงในยุคที่โลกประสบกับปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมต่างๆ ให้ทรัพยากรมีใช้ตลอดไปอย่างยั่งยืน แนวความคิดหลักการว่าด้วยการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนยังได้ขยายผลไปสู่แนวความคิดต่างๆ ในทำนองเดียวกันตามสภาพสังคมต่างๆ ที่เป็นอยู่และมุมมองในแต่ละด้าน เช่น กระบวนทัศน์ใหม่ การท่องเที่ยวไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น โดยการพัฒนากการท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กำหนดให้ คน เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา โดยมองว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาคน เป็นสื่อกลางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมและชุมชน

การพิจารณาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน จึงเป็นการพิจารณาความเป็นไปของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นและประโยชน์ที่คนในชุมชนท้องถิ่นจะได้รับ โดยนำประเด็นต่างๆ มาเป็นพื้นฐานในการพิจารณา ทั้งเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยว หลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งเมื่อนำไปพิจารณากับข้อมูลด้านอื่นๆ เช่นสภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ก็จะทำให้ทราบว่าผลที่ได้ควรจะเป็นอย่างไร

## 2. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน โดยความหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการ และเป้าหมายแล้วนับว่ามีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับเรื่องการพัฒนาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ตนเองและชุมชนมีมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น โดยถือว่า คน เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความหมายและพลังซ่อนเร้นแฝงอยู่ อันได้แก่ กำลังความคิด แรงงาน ทักษะฝีมือ ซึ่งพลังเหล่านี้

นี้ ถ้าได้รับการจุดคั่นและนำมาใช้ประโยชน์แก่ชุมชน ก็จะสามารถบันดาลความสำเร็จทั้งปวงแก่ชุมชนได้ วัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาชุมชนคือ มุ่งกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มได้รู้จักใช้ความสามารถของตนเอง ช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการสร้างความเจริญสู่ท้องถิ่น โดยอาศัยความต้องการที่แท้จริงหรือความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชนเป็นหลักในการดำเนินงาน

แนวคิดของการพัฒนาชุมชน อาจถือได้ว่าเป็นหลักการ หรือใช้เป็นแนวทางของการพัฒนาการท้องถิ่นและชุมชนทางหนึ่ง

### 3. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

นโยบายที่เกี่ยวข้องที่นำมาพิจารณาสำหรับการศึกษาได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6

ในส่วนของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นั้นถือว่าเป็นกรอบในระดับชาติที่เป็นจุดร่วมและตัวชี้้นำการดำเนินงานโดยรวม โดยที่สาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่เกื้อหนุนหรือส่งเสริมการท้องถิ่นและพัฒนาชุมชน คือแนวคิดหลักที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนา คน ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา การมุ่งเน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวมหรือบูรณาการ เช่น การพัฒนาคนจะต้องพัฒนาที่ตัวคนและพัฒนาปัจจัยต่างๆ ที่อยู่รอบตัวคนควบคู่ไปด้วย ทั้งครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ให้เชื่อมโยงเกื้อกูลกันอย่างสมดุล โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคมภายใต้กลไกต่างๆ ที่ประสานสอดคล้องกันทั้ง ภาครัฐ เอกชน ประชาชน ในระดับต่างๆ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นและชุมชน และเป็นการมีส่วนร่วมแบบครบกระบวนการพัฒนา คือ ร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล ซึ่งแนวคิดหลักตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นี้ น่าจะถือว่าเป็นเป้าหมายของการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

ส่วนนโยบายการท้องถิ่นภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นี้ ได้ระบุนโยบายและกลยุทธ์ในการเสริมสร้างร่วมมือระหว่างเอกชนกับรัฐ รวมทั้งประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาทางการท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท้องถิ่นให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น รวม

ทั้งนโยบายในการที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนา

ส่วนนโยบายของแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 ยังคงยึดหลักการพัฒนาที่เน้นคน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยยังคงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้วางแนวทางการพัฒนาในทุกด้านอย่างสมดุล เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากรุงเทพมหานคร



### บทที่ 3

## สภาพพื้นฐานทั่วไปและการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

### 3.1 ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

#### 3.1.1 ประวัติความเป็นมา

คลองบางเหืองตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ไหลผ่านพื้นที่เขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ เขตบางแคและเขตทวีวัฒนา ผ่านชุมชนหลายชุมชนทั้งชุมชนชานเมือง ชุมชนชนบท ทำให้สามารถพบเห็นวิถีชีวิตที่หลากหลายตลอดสองฝั่งคลอง

เนื่องจากข้อมูลที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษามีน้อยมาก ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่ผู้ทำการวิจัยได้มาจากการสัมภาษณ์และสอบถามเอาจากผู้รู้และผู้สูงอายุที่ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่

จากการสอบถามจากคุณลุงเหือง ช่วยชูสุข อายุ 77 ปี (สัมภาษณ์ วันที่ 25 สิงหาคม 2546) ประธานชุมชนวัดเกาะท่านได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคลองบางเหืองว่าตั้งแต่ท่านเกิดมาก็มีคลองนี้มาแต่ก่อนแล้ว คลองนี้น่าจะเป็นคลองธรรมชาติที่มีมาแต่อดีตเป็นคลองย่อยที่แยกออกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาเดิม (ปัจจุบันคือคลองบางกอกใหญ่) ส่วนชื่อคลองบางเหืองหนึ่งนั้น ท่านเล่าว่าแต่เดิมชาวบ้านแถบนี้นิยมทำเรือที่ทำมาจากหนังวัว หนังควาย เพราะมีความเหนียวและทนทาน ชาวบ้านมักจะนำหนังมาตากแดดเพื่อให้หนังแห้งก่อนจะนำไปพันเป็นเรือเพื่อใช้งานและบางส่วนที่เหลือก็ขาย ว่ากันว่าใครที่ผ่านไปมาในสมัยนั้นจะต้องได้กลิ่นหนังที่ชาวบ้านนำมาผึ่งแดดมาแต่ไกล ต่อมาจึงกลายเป็นเสมือนสัญลักษณ์ประจำชุมชนที่อยู่ริมคลองแห่งนี้ คนที่ผ่านไปมาจึงให้ชื่อคลองแห่งนี้ว่า คลองบางเหืองหนึ่ง

ซึ่งจากการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากท่านอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเกาะ(สัมภาษณ์ อาจารย์พานิช เทพพิมล วันที่ 5 สิงหาคม 2546) ก็ได้รับข้อมูลที่คล้ายกัน และท่านอาจารย์ใหญ่ยังให้แง่คิดเกี่ยวกับความเป็นมาของคลองว่า คลองแห่งนี้น่าจะเป็นคลองธรรมชาติ เพราะถ้าเป็นคลองที่ขุดขึ้นน่าจะมีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่คดเคี้ยว แต่คลองแห่งนี้กลับมีลักษณะที่คดเคี้ยวไปมาในตอนต้นของคลอง นอกจากนี้ท่านอาจารย์ยังกล่าวว่ามีว่าถ้าคลองนี้เป็นคลองขุด ก็ไม่น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะขุดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะไม่มีหลักฐานเป็นที่ปรากฏว่าขุดขึ้นในรัช

สมัยใด ใครเป็นผู้ขุด และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่มีอยู่และสภาพแวดล้อมต่างๆแล้ว จึงทำให้น่าจะเป็นไปได้ว่าคลองแห่งนี้เป็นคลองที่มีมาตามธรรมชาติ

### 3.1.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

#### ที่ตั้ง

คลองบางเหืองหนึ่ง ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางตอนล่างซึ่งเป็นที่ราบลุ่มอันกว้างใหญ่ เกิดจากการทับถมของดินตะกอนที่ถูกกระแสน้ำพัดพามา ทำให้เป็นพื้นแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ จึงทำให้มีการตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นตามริมแม่น้ำและริมคลองสายต่างๆ ทั้งคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสัญจรและแก่การประกอบสัมมาอาชีพและการดำเนินชีวิตของคนในสมัยนั้น

คลองบางเหืองหนึ่งไหลผ่านพื้นที่ 4 เขตอันได้แก่ เขตคลองสาน เขตตลิ่งชัน เขตภาษีเจริญ เขตบางแค และเขตทวีวัฒนา โดยมีจุดเริ่มต้นจากวัดเกาะในเขตตลิ่งชัน ไปสิ้นสุดที่คลองทวีวัฒนา ในเขตทวีวัฒนา โดยคลองสายนี้อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของสำนักการระบายน้ำกรุงเทพมหานคร

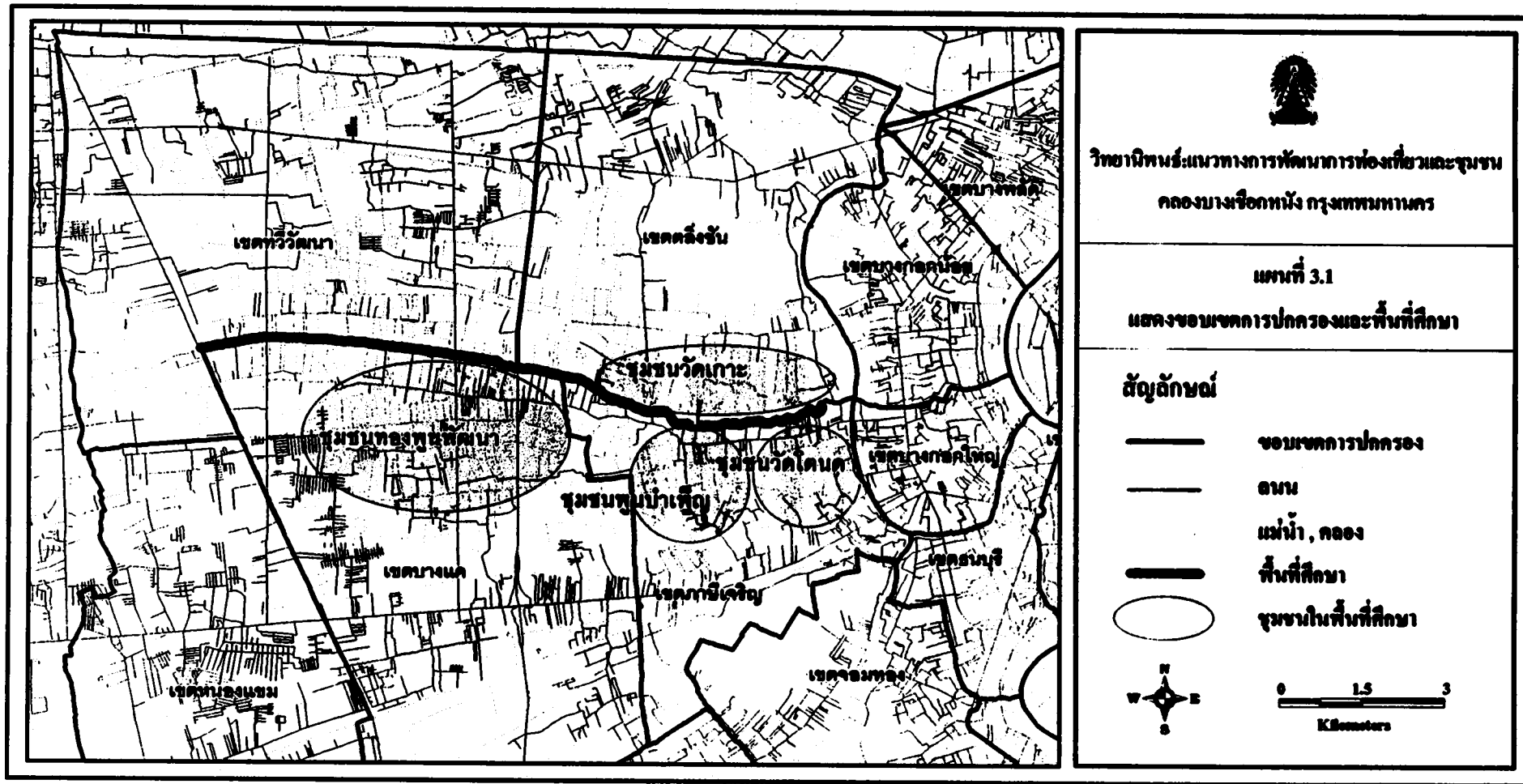
#### การเดินทาง

ทางรถยนต์ ใช้เส้นทางถนนจรัลสนิทวงศ์ เข้าซอยจรัลสนิทวงศ์ 13 ตรงเข้าไป 800 เมตร ข้ามสะพานข้ามคลองบางกอกใหญ่ ที่สามแยกเลีย่วขวาเข้าวัดปากน้ำฝั่งใต้ จอดรถได้ที่วัดและที่สถานีตำรวจบางเสาธง

ทางเรือ จากแม่น้ำเจ้าพระยา เดินเรือเข้าสู่คลองมอญ แล่นเรือยมาผ่านคลองบางกอกใหญ่ จนถึงคลองบางเหืองหนึ่ง

#### ลักษณะทางกายภาพของคลอง

คลองบางเหืองหนึ่งมีความยาวทั้งสิ้นเป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นคลองที่มีความคดเคี้ยวไม่มากทำให้การเดินทางสัญจรไปมาหาสู่กันทางน้ำเป็นไปด้วยความสะดวก เพราะกระแสน้ำไหลไม่แรง ความกว้างโดยเฉลี่ยของคลองประมาณ 8 - 15 เมตร ระดับท้องคลองมีความลึกเฉลี่ย 2 เมตร (ข้อมูลจากสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร) ส่วนสภาพทั่วไปของคูคลองนั้นอยู่ในเกณฑ์ดี มีสิ่งกีดขวางในลำน้ำอยู่บ้างแต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางสัญจรไปมาภายในลำน้ำ เช่น ตอม่อสะพาน นอกนั้นเป็นวัชพืชน้ำบ้าง เช่น กอผักตบชวา กอบัว ฆากต้นไม้และกิ่งไม้ อุปกรณ์จับสัตว์น้ำ แต่ก็ไม่มีเป็นอุปสรรคต่อการสัญจรไปมาเช่นกัน คูคลองมี



ความสะอาดและมีความเป็นธรรมชาติมาก คุณภาพของน้ำอยู่ในเกณฑ์ที่ดี อีกทั้งยังมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

### การใช้ที่ดินริมน้ำ

การใช้ที่ดินริมน้ำในปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ การใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม การใช้ที่ดินเพื่อการศึกษาและศาสนสถาน และการใช้ที่ดินเพื่อการันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ

### การใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย

จากการนั่งเรือสำรวจสภาพปัจจุบันตลอดสองฝั่งคลองตั้งแต่หน้าวัดเกาะเป็นต้นไปจนถึงจุดบรรจบที่คลองทวีวัฒนาพบว่ามีความหนาแน่นของบ้านเรือนของประชาชนที่อยู่ริมคลองทั้งสิ้น 187 หลังคาเรือน โดยจากการสังเกตในช่วงต้นของลำคลองซึ่งต่อเนื่องมาจากคลองมอญจะเป็นพื้นที่ที่มีประชาชนอยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น เช่น บริเวณวัดปากน้ำฝั่งเหนือและใต้ไปจนถึงวัดพิบูล ถัดจากนั้นไปจะเป็นพื้นที่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่ค่อนข้างน้อยจนถึงเบาบาง ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองในปัจจุบันส่วนใหญ่สืบเชื้อสายและการถือครองที่ดินมาจากบรรพบุรุษที่ประกอบอาชีพชาวสวน ทั้งนี้เพราะชาวสวนต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพ ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานของชาวสวนในแทบทุกที่จะมีหลักการเดียวกันคือต้องอยู่ใกล้แหล่งน้ำมากที่สุด จึงมีการขุดลำประโดงเล็กๆเข้าไปในที่ดินที่อยู่ลึกเข้าไปบนฝั่งเพื่อให้้ำสามารถเลี้ยงพืชผลได้อย่างพอเพียง ลักษณะของที่อยู่อาศัยริมคลองที่พบเห็นได้ในปัจจุบันจะเป็นบ้านไม้ที่มีลักษณะเป็นบ้านที่มีบริเวณค่อนข้างกว้างขวาง มีลักษณะคล้ายเรือนชาวสวนในอดีต คือเป็นเรือนใต้ถุนสูงมีเรือนหลายหลังประกอบกัน ปัจจุบันแม้รูปทรงของบ้านจะถูกต่อเติมและดัดแปลงไปบ้างแต่ก็ยังมีเค้าโครงเดิมอยู่หลงเหลืออยู่บ้าง นอกจากนี้เรือนชาวสวนแล้วยังมีที่อยู่อาศัยอีกประเภทหนึ่งคือเรือนห้องแถว ซึ่งใช้เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพค้าขายในเวลาเดียวกัน ตัวเรือนมีลักษณะเป็นห้องแถวต่อกันประมาณ 3 ถึง 4 ห้องแต่ละห้องจะหันหน้าเข้าหาลำคลอง ผนังด้านที่หันหน้าเข้าหาลำคลองจะเป็นบานเพี้ยมขนาดใหญ่เพื่อให้สามารถขนถ่ายสินค้าลงเรือได้สะดวก ส่วนใหญ่ผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนแบบนี้จะประกอบอาชีพค้าขาย ปัจจุบันยังสามารถพบเห็นเรือนประเภทนี้ได้

### การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

อาชีพการทำสวนเป็นอาชีพที่สำคัญของประชาชนในแถบนี้มาแต่ครั้งอดีต เพราะพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ดินดี น้ำท่าก็ไม่ขาดแคลนผู้คนที่มาตั้งรกรากอยู่ที่นี้จึงยึดการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการปลูกไม้ผลชนิดต่างๆตามร่องสวน เช่นขนุน ส้ม

มะพร้าว มะม่วง หนาก พลูเป็นต้น ปัจจุบันตามร่องสวนต่างๆยังสามารถพบเห็นไม้ชนิดต่างๆเหล่านี้หลงเหลืออยู่ตามร่องสวน

ปัจจุบันแม้ว่าอาชีพชาวสวนจะลดบทบาทลง แต่จากการสำรวจและสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในแต่ละชุมชน พบว่าตลอดพื้นที่สองฝั่งคลองจนถึงคลองทวีวัฒมา ยังมีประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหลืออยู่คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 20 โดยชาวสวนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกกล้วยไม้เพื่อตัดดอกขายซึ่งมีจำนวนประมาณ 15 รายรวมคิดเป็นพื้นที่ปลูกประมาณ 85 ไร่ พันธุ์กล้วยไม้ที่เพาะเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ตระกูลหวาย เช่น ใจแดง ใจขาว มีอดเหลือง มีอดแดง และเจมส์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพทำสวนผักและไม้ตัดดอก เช่น ช่อนกลั่น เตย กระดังงา ผักบุ้ง กระน้ำ อีก 5 ราย คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ตลาดหลักจะเป็นตลาดในประเทศ โดยขายส่งแม่ค้าที่ปากคลองตลาด

ปัจจุบันกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินบริเวณริมน้ำส่วนใหญ่ยังเป็นเจ้าของคนเดิม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นชาวสวนมาแต่อดีต แต่ปัจจุบันเริ่มมีนายทุนเข้ามาเจรจากับชาวบ้านเพื่อกว้านซื้อที่เพื่อทำบ้านจัดสรร และสนามกอล์ฟ

#### การใช้ที่ดินเพื่อการศึกษาและศาสนสถาน

ปัจจุบันมีสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ริมคลองทั้งสิ้น 7 แห่งประกอบด้วย โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตคลองรังสิตมีจำนวน 2 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนวัดเกาะและโรงเรียนวัดทอง ในเขตภาษีเจริญมีจำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนบางเรือหนิง โรงเรียนวัดกำแพง โรงเรียนวัดพิบูล โรงเรียนวัดตะล่อมและโรงเรียนวัดมะพร้าวเตี้ย และมีวัด 6 แห่งซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ติดกับโรงเรียนข้างต้น ประกอบด้วย วัดเกาะ วัดทอง วัดกำแพง วัดพิบูล วัดตะล่อม และวัดมะพร้าวเตี้ย

#### การใช้ที่ดินเพื่อการสันทนาการและพักผ่อน

การใช้ที่ดินประเภทนี้จะเกิดขึ้นในบริเวณวัดและโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีทัศนียภาพสวยงามและบรรยากาศดีเหมาะแก่การพักผ่อนและออกมาทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันของคนในชุมชนเช่นการเดินแอโรบิก การเล่นกีฬา ปัจจุบันเริ่มมีความพยายามในการปรับปรุงภูมิทัศน์และสถานที่ให้สวยงามเพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆได้อย่างเต็มที่













วิทยาลัยการพัฒนการท่องเที่ยวและชุมชน  
 คลองบางเชือกหนัง กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.2

แสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

-  ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
-  ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
-  ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
-  พื้นที่เกษตรกรรม
-  พื้นที่อุตสาหกรรม
-  พื้นที่พาณิชยกรรม
-  พื้นที่ว่าง
-  สถาบันศาสนา
-  สถาบันการศึกษา
-  สถาบันราชการ



### ประเภทของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในลำคลอง

จากการสังเกต คลองบางเขื่อนหนึ่งนับว่าเป็นคลองสายหนึ่งในจำนวนไม่กี่สายในปัจจุบันที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติและสามารถพบเห็นกิจกรรมอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับลำคลองของผู้คน เช่น ใช้เป็นเส้นทางสัญจรไปมาของประชาชนในชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น เพื่อการติดต่อค้าขาย เพื่อการเดินทางท่องเที่ยว และเพื่อการขนส่งสินค้าและผู้คน นอกจากนี้ คลองยังคงทำหน้าที่เป็นแหล่งหาอาหารตามธรรมชาติและเป็นเส้นเลือดหลักของประชาชนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามริมคลองเหมือนเช่นในอดีต

### จำนวนเรือที่อยู่ในลำน้ำ

จากการนั่งเรือนับสำรวจพบว่าปัจจุบันมีเรือที่ลอยอยู่ในลำน้ำประมาณ 142 ลำ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทุกบ้านจะมีพาหนะในการเดินทาง คือเรือ เพื่อใช้ในการสัญจรไปมาหาสู่กัน โดยเรือส่วนใหญ่เป็นเรือเล็กประเภทเรือพายมีประมาณ 114 ลำ ลักษณะเป็นเรือที่ผลิตจากไฟเบอร์กลาส ( Fiber Glass ) มีน้ำหนักเบา ราคาถูก ส่วนเรือไม้แบบเดิมค่อนข้างหายาก เพราะราคาแพงและผูกง่าย ซ่อมแซมยากชาวบ้านจึงไม่นิยมใช้ ส่วนเรือหางยาวจะมีเป็นบางบ้านเท่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเดินทางขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด และสามารถหารายได้เสริมยามว่างจากการทำการเกษตรด้วยการให้บริการเป็นเรือแม่ล ปัจจุบันมีเรือหางยาวอยู่ประมาณ 28 ลำ นอกจากเรือของชาวบ้านในแถบนี้แล้วยังมีเรือจากภายนอกแล่นเข้ามาในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวซึ่งเป็นเรือหางยาวเฉลี่ยวันละ 5-7 ลำ และเรือแม่ค้าที่จะบรรทุกสินค้า อาหารประเภทต่างๆเข้ามาค้าขายในคลองอีกประมาณวันละ 10 ลำ รวมทั้งเรือเก็บขยะของกรุงเทพมหานครและหน่วยงานอื่นๆ เช่นเรือการไฟฟ้า เรือการประปาจะมาเดือนละครั้งส่วนเรือส่งไปรษณีย์ จะมาทุกวัน

### ช่วงเวลาหรือฤดูกาล

เนื่องจากคลองแห่งนี้เป็นคลองสายหนึ่งที่ยังคงมีประชาชนเดินทางสัญจรไปมาทางเรือ ทำให้ต้องมีการควบคุมระดับน้ำให้คงที่อยู่เสมอ ประกอบกับการมีประตูน้ำที่ปากคลองมอญกับแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้ระดับน้ำในคลองมีระดับที่ค่อนข้างคงที่ในเกือบทุกฤดูกาล แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง ในฤดูน้ำมากเช่นหน้าฝนระดับน้ำในลำคลองก็จะสูงขึ้นบ้างแต่ก็ไม่มากนักทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลอง ส่วนในฤดูแล้งระดับน้ำในคลองก็ไม่ลดลงมากนักทำให้ไม่สามารถเดินทางสัญจรไปมาและเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางได้ ระดับน้ำโดยเฉลี่ยในลำคลองจะอยู่ที่ระดับ 2 เมตร

### 3.1.3 สภาพสังคมประชากรและการประกอบอาชีพ

ตลอดความยาวของคลองบางเรือหนั่ง ซึ่งเริ่มจากวัดเกาะไปจนถึงจุดบรรจบที่คลองทิววัฒนา รวมระยะทางกว่า 12 กิโลเมตร ทั้งสองฝั่งคลองประกอบไปด้วยชุมชนต่างๆ 4 ชุมชน ซึ่งข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชน ได้รวบรวมมาจากเอกสารทางวิชาการของกองวิชาการและแผนงาน สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร และการสัมภาษณ์ผู้นำในแต่ละชุมชน ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญของแต่ละชุมชนจำแนกตามเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร ได้ดังนี้

#### เขตคลองชั้น

#### ชุมชนวัดเกาะ

เป็นชุมชนชานเมืองตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 แขวงบางเรือหนั่ง เขตคลองชั้น มีเนื้อที่ 63 ไร่

ผู้นำชุมชนคือนายเฟื่อง ช่วยชูสุข อายุ 76 ปี

ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จากการสอบถามผู้นำชุมชนสันนิษฐานว่ามีการตั้งบ้านเรือนและอาศัยอยู่มาแต่ครั้งอดีต ที่ชื่อว่าชุมชนวัดเกาะเพราะมีวัดที่มีความเก่าแก่ชื่อวัดเกาะตั้งอยู่บนพื้นที่มีลักษณะเป็นเกาะล้อมรอบด้วยลำคลองคือคลองบางเรือหนั่งทางด้านใต้และคลองบางน้อยทางด้านเหนือ โดยอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านคือการทำสวน เพาะปลูกพืชผักผลไม้ชนิดต่างๆ เพราะพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อยู่ห่างไม่ไกลจากแม่น้ำและน้ำไม่ท่วมในฤดูน้ำหลากเนื่องจากมีคลองและทางน้ำหลายสายช่วยในการระบายน้ำลงสู่น้ำเจ้าพระยาและไหลลงสู่อ่าวไทย

นายเฟื่อง ช่วยชูสุข ประธานชุมชนได้ให้ข้อมูลว่าในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ประชาชนจากฝั่งพระนครต่างอพยพออกจากเมืองไปอยู่ตามชานเมืองเพื่อหนีภัยสงคราม เนื่องจากมีการทิ้งระเบิดอย่างหนักในฝั่งพระนครโดยทหารจากฝ่ายสัมพันธมิตร นอกจากนี้เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่กรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ.2485 ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนอพยพออกจากเมืองไปสู่ชานเมืองเช่นกัน ภายหลังจากเหตุการณ์ต่างๆสงบลงประชาชนที่อพยพมาบางส่วนก็ได้อพยพกลับแต่อย่างใด เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพทำให้เกิดเป็นชุมชนและขยายขนาดใหญ่ขึ้นตามลำดับ ต่อมาในสมัยนายกรัฐมนตรีนพเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มีการขยายตัวอย่างมากทำให้เกิดการอพยพของ



คนเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการสร้างหมู่บ้าน ถนน หนทางและระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน

ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีประชากรทั้งสิ้น 539 คน เป็นชาย 266 คน เป็นหญิง 273 คน รวม 158 ครอบครัว อาศัยอยู่ในพื้นที่ 63 ไร่ จัดเป็นชุมชนชานเมือง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นของเอกชน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง มีเพียง 5 รายที่ยังอาศัยนำในคลองประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่นการทำสวนกล้วยไม้ สวนผักผลไม้ เป็นต้น

วัดประจำชุมชนคือ วัดเกาะ

โรงเรียนประจำชุมชนคือโรงเรียนวัดเกาะ ซึ่งเป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันเปิดการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 837 คน

ปัญหาภายในชุมชนได้แก่

- ปัญหาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมภายในชุมชนไม่สะดวก เนื่องจากถนนแคบมีเพียงรถมอเตอร์ไซด์และจักรยานเท่านั้นที่สามารถสัญจรผ่านไปมาได้เพราะสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นเกาะเล็ก ๆ กลางลำน้ำ
- ปัญหาการจัดเก็บขยะ เนื่องจากขยะไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ทำให้เกิดขยะตกค้างและส่งกลิ่นเหม็น
- ปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน เช่นความปลอดภัยในชีวิต ปัญหายาเสพติด และปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน

เขตภาษีเจริญ

ชุมชนข้างวัดโตนด

ที่ตั้งชุมชน อยู่ที่ หมู่ที่ 3 ซอยวัดโตนด ถนนบางแวก แขวงบางแวก เขตภาษีเจริญ  
ผู้นำชุมชนคือ นางอุไรวรรณ แจ่มแสงทอง อายุ 57 ปี

ชุมชนแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2537 ผู้ก่อตั้งคือนายสอน เทียงบุญ แต่เดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นที่สวน พืชผลส่วนใหญ่ที่ปลูกได้แก่ หนาม พลู่ กล้วย ส้ม เป็นต้น ต่อมาเมื่อกรุงเทพเริ่มขยายตัว มีการตัดถนนทำให้การเดินทางเข้าถึงง่ายขึ้นเอกชนเจ้าของที่ดินที่เคยประกอบอาชีพชาวสวนมาแต่เดิมจึงเปลี่ยนมาเปิดให้เช่าที่แทน ปัจจุบันค่าเช่ายังคงอยู่ที่ ตารางวาละ 2.50 บาท สภาพของชุมชนเป็นชุมชนแออัดประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณริมถนน เพราะสะดวกแก่การเดินทาง และอาศัยอยู่ค่อนข้างเบาบางตามริมคลอง

ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีประชากรรวมทั้งสิ้น 365 คน เป็นชาย 189 คน เป็นหญิง 176 คน รวม 130 ครัวเรือน เนื้อที่ตั้งชุมชนประมาณ 15 ไร่ กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของเอกชนเอกชนและให้เช่า เป็นชุมชนประเภทชุมชนแออัด

ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้จากการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีเพียง 3 รายที่ยังคงประกอบอาชีพชาวสวน พืชที่ปลูกในสวนได้แก่ เคย ผักนึ่ง และกล้วยไม้

วัดประจำชุมชน คือ วัดโตนด

โรงเรียนประจำชุมชนคือโรงเรียนวัดโตนด สังกัดกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันเปิดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 512 คน

ปัญหาภายในชุมชนได้แก่

- ปัญหาทางด้านรายได้ของประชาชน เช่นการว่างงาน การไม่มีอาชีพที่มั่นคง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันรายได้ไม่แน่นอน
- ปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความห่างไกลจากศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชน
- ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการจัดเก็บขยะ

ชุมชนพูนบำเพ็ญ

ที่ตั้งชุมชน อยู่ที่ หมู่ที่ 4 ซอยพูนบำเพ็ญ ถนนบางแวก แขวงคลองขวาง เขตภาษีเจริญ ผู้นำชุมชนคือ นายประยุทธ พูนบำเพ็ญ อายุ 78 ปี

ชุมชนแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อ เดือนธันวาคม พ.ศ.2541 โดยนายประยุทธ พุนบำเพ็ญ เป็นผู้ก่อตั้งชุมชน และดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนคนแรก จนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนว่าชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนชนเมือง ในอดีตก็มีประชาชนอาศัยอยู่กันมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย โดยอาศัยกันอยู่ตามริมคลอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำสวน ทำนา พืชที่ปลูก เช่น หนาก พลู่ มะพร้าว ไม้ผลชนิดต่างๆ ปลูกผสมกันไปตามร่องสวน เนื้อที่ของบ้านแต่ละหลังจึงค่อนข้างกว้างขวาง แต่ภายหลังจากเมืองเริ่มขยายตัวออกมาจากฝั่งพระนครมีการตัดถนนสายต่างๆเข้ามาในพื้นที่ เช่นถนนจรัลสนิทวงศ์ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อกว่า 40 ปีที่แล้ว ก็มีผลทำให้คนจากฝั่งพระนครเริ่มอพยพมาตั้งบ้านเรือนมีการสร้างบ้านเรือนกันมากขึ้นโดยเฉพาะตามริมถนนและขยายเรื่อยมาจนถึงริมคลอง แต่ผู้ที่มาอาศัยอยู่ส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติกัน มีความรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี

ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีประชากร จำแนกเป็น ชาย 310 คน หญิง 307 คน รวมทั้งสิ้น 617 คน รวม 158 ครัวเรือน ตั้งอยู่ในเนื้อที่ประมาณ 45 ไร่ กรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมดเป็นของเอกชน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ และอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 3 ราย คือ ทำสวนกล้วยไม้ 2 ราย สวนผัก 1 ราย

วัดในชุมชนได้แก่ วัดมะพร้าวเตี้ย

โรงเรียนประจำชุมชนคือ โรงเรียนวัดมะพร้าวเตี้ย สังกัดกรุงเทพมหานคร เปิดสอนในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่อนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีนักเรียน 624 คน

ปัญหาภายในชุมชนได้แก่

- ปัญหาทางด้านรายได้ของประชาชน เช่น ปัญหาการว่างงาน
- ปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหา
- ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการจัดเก็บขยะ ปัญหาชุมชนแออัด
- ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปัญหาด้านการเดินทาง การขาดรถบริการสาธารณะที่ทั่วถึงและเพียงพอ ปัญหาระบบไฟฟ้าในชุมชน ปัญหาระบบโทรศัพท์สาธารณะภายในชุมชน เป็นต้น

## เขตบางแค

### ชุมชนกองทุนพัฒนา

ที่ตั้งชุมชน อยู่ที่หมู่ 9 ถนนบางแวก เขตบางแค  
ผู้นำชุมชนคือ นายประจวบ ชูใหม่ อายุ 43 ปี

เดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมเหมือนกับชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ริมคลอง ปลูกข้าว พืช ผัก ผลไม้ ชนิดต่างๆ ต่อมาเริ่มมีประชาชนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น เจ้าของที่ดินจึงพากันจัดสรรที่ดินเป็นแปลงขาย การทำสวนอย่างเดิมจึงลดเรื่อยมา ปัจจุบันในชุมชนไม่มีการทำการเกษตรแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยประเภทบ้านจัดสรรสมัยใหม่ และประเภทกึ่งจัดสรรแบบเดิม ส่วนตามริมคลองยังคงเหลือบ้านริมน้ำที่ยังคงสภาพเดิมให้พบเห็นอยู่บ้างอยู่บ้าง

ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีประชากร เป็นชาย 250 คน เป็นหญิง 262 คน รวมมีประชากรทั้งสิ้น 512 คน รวม 253 ครัวเรือน ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณเนื้อที่ 43 ไร่

ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง และค้าขาย

โรงเรียนประจำชุมชน คือโรงเรียนบางไผ่ ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เปิดสอนในระดับประถมศึกษา ระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 570 คน

ไม่มีวัดในชุมชน

ปัญหาภายในชุมชนได้แก่

- ปัญหาทางด้านรายได้ของประชาชน เช่น ปัญหาการว่างงาน
- ปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหา
- ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการจัดเก็บขยะ ปัญหาชุมชนแออัด
- ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปัญหาด้านการเดินทาง การขาดรถบริการสาธารณะที่ทั่วถึงและเพียงพอ ปัญหาระบบไฟฟ้าในชุมชน ปัญหาระบบโทรศัพท์สาธารณะภายในชุมชน เป็นต้น

### 3.1.4 โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในพื้นที่ศึกษา

โครงสร้างพื้นฐาน ที่ทำการศึกษาประกอบด้วย การคมนาคม โทรศัพท ไฟฟ้า ประปา ระบบกำจัดขยะและระบบบำบัดน้ำเสีย

#### การคมนาคม

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีการคมนาคมอย่างทั่วถึงมี ทำให้ประชาชนสามารถเดินทางไป มาได้สะดวกมากขึ้น มีการให้บริการด้านการคมนาคมหลากหลายรูปแบบ ทั้งทางบก ทางน้ำ และ ทางอากาศ มีการตัดถนนสายใหม่เพิ่มขึ้นเพื่อให้เกิดการประสิทธิภาพในการขนส่งปัจจุบัน กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถนนยาวเกือบ 4,100 กิโลเมตร มีระบบทางด่วนที่เชื่อมถึงกันทุกพื้นที่ และมีระบบรถขนส่งมวลชนขนาดใหญ่และมีประสิทธิภาพให้บริการและมีแนวโน้มการพัฒนาให้ดียิ่ง ขึ้น

ส่วนในพื้นที่ศึกษา สามารถเดินทางเข้าถึงทั้งทางบก และทางน้ำ การเดินทางทางบกนั้นมี รูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย ตั้งแต่พาหนะขนาดเล็กเช่นมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ไปจนถึงพาหนะ ขนาดใหญ่เช่นรถเมล์ มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงโดยสะดวกและเชื่อมโยงกับอีกหลายเส้นทาง แต่เข้าถึงได้เฉพาะบางจุดบางช่วงของคลองเท่านั้นเท่านั้น ยังไม่มีการจัดระบบเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้การบริการยังไม่มีประสิทธิภาพ

ส่วนทางน้ำ ก็มีเรือให้บริการจากท่าเทียบเรือต่างๆทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร โดยราคา ค่าเช่าจะขึ้นอยู่กับระยะทาง และระยะเวลาในการเช่ารวมทั้งจำนวนคน นอกจากการว่าจ้างเรือ แล้ว ก็มีเรือแท็กซี่รับจ้างให้บริการตลอดลำคลองไปสิ้นสุดที่ทำข้าง โดยมีการให้บริการเป็นช่วงเวลาคือ ช่วงเช้าจะให้บริการระหว่างเวลา 6 นาฬิกา ไปจนถึงเวลา 9 นาฬิกา ส่วนช่วงเย็นจะให้บริการตั้งแต่ เวลา 16 นาฬิกา ไปจนถึงเวลา 21 นาฬิกา ค่าเรือคนละ 12 บาท นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านนำเรือมา รับจ้างเพื่อส่งคนและเพื่อรับนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ค่าโดยสารแล้วแต่ตกลงกัน ปัญหาที่พบคือผู้โดยสารต้องรอเรือเป็นเวลานาน และจำนวนเรือที่มีให้บริการรับส่งผู้โดยสารก็น้อย และไม่สม่ำเสมอ

### โทรศัพท์ ไฟฟ้า ประปา

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้ให้บริการไฟฟ้าและประปาแทบทุกหลังคาเรือนโดยมีสถานีไฟฟ้า 14 แห่งหน่วยผลิตน้ำประปา 1 แห่ง เพราะถือว่าเป็นระบบการให้บริการขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับ ส่วนในพื้นที่จากการสำรวจไม่พบว่ามีบ้านใดที่ขาดแคลนไฟฟ้าและประปา

ส่วนระบบโทรศัพท์นั้นปัจจุบันมีการเปิดให้บริการเลขหมายไปแล้วกว่า 1,500,000 เลขหมายและมีการนำเอกชนมาร่วมลงทุนเพิ่มมากขึ้นทั้งระบบโทรศัพท์บ้านพื้นฐาน และระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร ส่วนระบบโทรศัพท์สาธารณะนั้นมีการเปิดให้บริการอย่างสะดวกทั้งจากรัฐบาลและเอกชน ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปได้อย่างสะดวก ส่วนในพื้นที่ศึกษาพบว่ากว่าร้อยละ 90 มีโทรศัพท์ใช้งานทั้งโทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์เคลื่อนที่ นอกจากนี้ตามสถานที่สำคัญของชุมชนเป็นต้นว่าโรงเรียน สถานีตำรวจ ร้านเซเว่น อีเลฟเว่น และร้านค้ารายใหญ่ก็มีการติดตั้งระบบโทรศัพท์สาธารณะไว้คอยให้บริการอย่างทั่วถึง แต่ปัญหาที่พบคือการขาดการบำรุงรักษาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ บางแห่งมีให้บริการแต่ไม่สามารถใช้งานได้เป็นต้น นอกจากนี้ในบางชุมชนก็ประสบปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้าส่องสว่างในยามค่ำคืน ซึ่งก่อให้เกิดอาชญากรรมในเวลากลางคืนได้

### ระบบกำจัดขยะ

ในแต่ละชุมชนจะมีการเข้ามาทำการจัดเก็บขยะโดยรถเก็บขยะของกรุงเทพมหานคร ยกเว้นชุมชนวัดเกาะเพราะถนนและสะพานมีขนาดเล็ก การจัดเก็บขยะจึงค่อนข้างลำบาก รถเก็บขยะไม่สามารถผ่านเข้ามาได้เนื่องจากมีทางเข้าค่อนข้างแคบ ประชาชนจะต้องนำขยะออกไปทิ้งเองในที่ที่รถสามารถเข้ามาเก็บได้ ทั้งนี้โดยการรณรงค์ของประธานชุมชน ให้แต่ละบ้านมีถังขยะของตนเองและนำไปทิ้งเองจึงทำให้ปัญหาการทิ้งขยะที่เคยส่งกลิ่นเหม็นรบกวนการสัญจรไปมาหมดไป

ส่วนการกำจัดขยะในคลองนั้น กรุงเทพมหานครโดยสำนักงานเขตแต่ละเขตจะมีเรือเก็บและตักขยะวิ่งเข้ามาเป็นประจำ ประกอบกับบ้านเรือนประชาชนที่อยู่ริมน้ำต่างก็มีทางออกสู่ถนนใหญ่ และพื้นที่ริมคลองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม จึงทำให้ปัญหาขยะในลำน้ำมีน้อยมาก ไม่สร้างความสกปรกแก่ลำน้ำและไม่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือแต่อย่างใด

### ระบบกำจัดน้ำเสีย

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีการก่อสร้างโครงการระบบบำบัดน้ำเสียรวมในระดับเมืองทั้งที่สร้างเสร็จแล้วและกำลังก่อสร้างอีกหลายโครงการ ก่อนปล่อยน้ำที่ได้รับการบำบัดแล้วออกสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและปากอ่าว ทำให้ปัญหาน้ำเสียที่มีอยู่ในระดับที่ไม่น่าวิตก

ส่วนในพื้นที่ศึกษาเนื่องจากคลองบางเหือกหนึ่งเป็นคลองสายหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญต่อการระบายน้ำ ทางสำนักงานเขตต่างๆที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญและช่วยกันรักษาความสะอาดในคูคลอง ประกอบกับมีการสร้างท่อระบายน้ำภายในชุมชนของแต่ละชุมชนและบ้านแต่ละหลังจึงทำให้ปัญหาการปล่อยน้ำทิ้งจากบ้านเรือนลงสู่คลองแทบจะไม่มีเลย จะมีอยู่บ้างก็เป็นที่อยู่อาศัยที่อยู่ตามริมคลองไม่มีทางออกสู่นนใหญ่ แต่ก็มีการจัดการอย่างดีและไม่ส่งผลเสียต่อคลอง

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ที่ได้ทำการศึกษาประกอบด้วย

#### ระบบบริการสาธารณะ

ปัจจุบันแทบทุกเส้นทางในกรุงเทพมหานครจะมีการให้บริการสาธารณะอย่างครอบคลุม แต่ความหนาแน่นของการให้บริการจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของประชาชน การใช้บริการ ความเป็นศูนย์กลาง ในแถบชานเมืองความถี่ในการให้บริการก็จะน้อยกว่าในเมือง จึงเกิดมีการให้บริการเสริมอื่นๆเข้ามาซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐ เช่นมอเตอร์ไซค์รับจ้าง รถตุ้ รถสองแถว เป็นต้น ทำให้การเดินทางของประชาชนไปในที่ต่างๆสะดวกและง่ายขึ้น แต่ก็มีปัญหาอยู่บ้างอันเนื่องจากความไม่เป็นระเบียบของการให้บริการ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการจราจรติดขัดในบางพื้นที่ได้

ส่วนในพื้นที่ศึกษา มีระบบบริการสาธารณะให้บริการ เช่นรถเมล์ รถสองแถว มอเตอร์ไซค์รับจ้าง เรือเมล์ เรือจ้าง เป็นต้น แต่ก็ยังไม่มีการจัดระเบียบและควบคุมเพื่อให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

#### มัคคุเทศก์

ปัจจุบันในการเดินทางท่องเที่ยวคลองบางเหือกหนึ่งจะมีมัคคุเทศก์ที่มาประจำพร้อมกับเรือท่องเที่ยวที่มาจากตลาดน้ำตลิ่งชันอยู่แล้ว ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน

#### ร้านอาหาร

ในคลองบางเหือกหนึ่ง ร้านอาหารส่วนใหญ่จะเป็นแบบร้านอาหารลอยน้ำ คือเป็นเรือที่ชาวบ้านขนสินค้าและอาหารพายไปตามลำน้ำเพื่อขายให้กับผู้ซื้อเหมือนกับในอดีต เพราะบางบ้านมีความสะดวกในการใช้บริการด้านที่อยู่ติดลำคลองมากกว่า ซึ่งปัจจุบันยังมีผู้ประกอบการอาชีพนี้อยู่ประมาณ 12 รายเช่นเรือขายก๋วยเตี๋ยว เรือขายโจ๊กและข้าวต้ม เรือขายไอศกรีม เรือขายผลไม้ เรือขายกล้วยไม้ เป็นต้นผู้ค้าขายส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ผู้ซื้อจะออกมาซื้อที่ท่าหน้า หรือพายเรือมาซื้อเอง นอกจากเรือขายอาหารแล้วห้องแถวริมน้ำบางแห่งก็เปิดให้บริการอาหาร เครื่อง

ดื่มและเครื่องใช้ต่างๆอีกด้วย รวมทั้งสวนกล้วยไม้บางแห่งก็มีร้านกาแฟ ร้านอาหาร หรือมุมขนมเล็กๆไว้รองรับนักท่องเที่ยวและผู้สัญจรผ่านไปมาให้เข้ามาใช้บริการอีกด้วย อีกด้วย เช่นสวนกล้วยไม้ในชุมชนทองพูนพัฒนา และตลาดริมน้ำในชุมชนพูนป่าเทญ

#### สถาบันการเงิน

ในพื้นที่ศึกษามีสถาบันการเงิน เช่นธนาคารเปิดให้บริการธุรกรรมทางการเงิน อยู่ถึง 7 ธนาคารได้แก่ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารทหารไทย ธนาคารเอเซีย ธนาคารออมสิน และธนาคารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งครอบคลุมการให้บริการประชาชนได้อย่างทั่วถึง

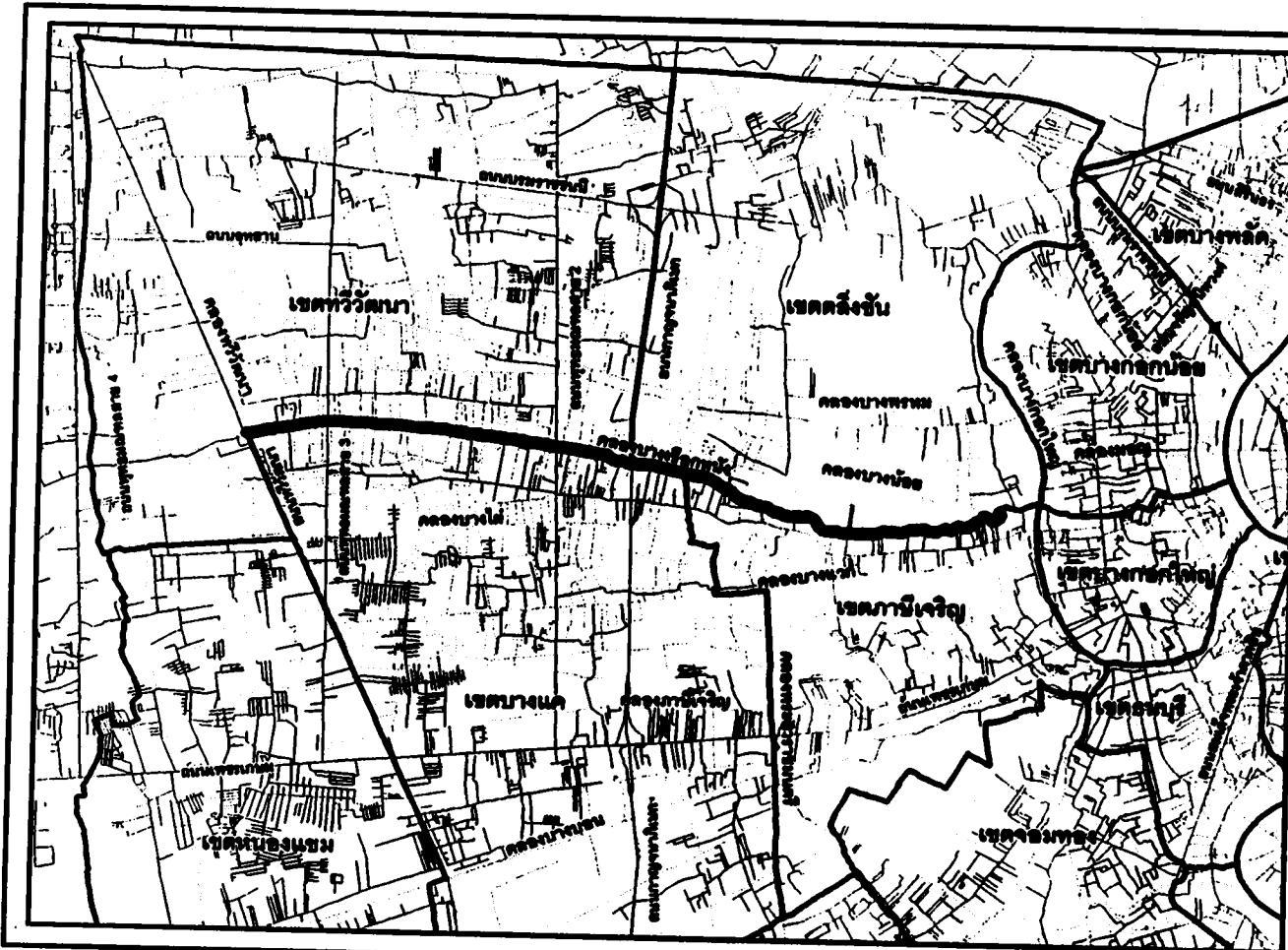
#### สถานพยาบาล

ในกรุงเทพมหานครมีสถานพยาบาลตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ทั้งในเมืองและแถบชานเมือง ในพื้นที่ศึกษามีสถานพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานครให้บริการอยู่ 2 แห่งคือศูนย์สาธารณสุขชุมชน 40 และศูนย์สาธารณสุขชุมชน 47 แต่ประชาชนไม่นิยมไปใช้บริการเพราะเสียเวลาเนื่องจากเจ้าหน้าที่และบุคลากรไม่เพียงพอการบริการล่าช้า ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่นิยมเดินทางไปใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนมากกว่าเช่น โรงพยาบาลธนบุรี 1 โรงพยาบาลธนบุรี 2 และโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ เป็นต้น

#### ร้านขายสินค้าและของที่ระลึก

ในพื้นที่ศึกษาปัจจุบันมีการขายผลผลิตทางการเกษตรให้นักท่องเที่ยวอยู่บ้างตามสวนต่างๆที่นักท่องเที่ยวขึ้นมาเที่ยวชม เช่นกล้วยไม้ ดอกไม้และผลไม้ชนิดต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวนำกลับไปเป็นของฝาก นอกจากนี้บริเวณถนนทวีวัฒนา หน้าวัดศาลาแดง กรุงเทพมหานคร ได้ก่อสร้างตลาดนัดขนาดใหญ่ขึ้น คือตลาดสนามหลวง 2 ซึ่งมีสินค้าหลากหลายชนิดและนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากท่าเรือวัดศาลาแดงขึ้นไปซื้อสินค้าได้ แต่ปัจจุบันยังขาดความเชื่อมโยงและการจัดการ









วิกานิพนธ์:แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน  
 กทม.บง.เชิงกท.นัง กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.3  
 แสดงเส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำ

สัญลักษณ์

-  ขอบเขตการปกครอง
-  ถนน
-  แม่น้ำ, คลอง
-  พื้นที่ศึกษา



### 3.2 สภาพการท่องเที่ยวทางน้ำในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียง

#### 3.2.1 ภาพรวม

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว (ATTA) พบว่าการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของการท่องเที่ยวเมืองไทย ทั้งนี้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างประเทศมีภาพพจน์ต่อเมืองไทย คือเป็น “เมืองเวนิสตะวันออก” อันประกอบด้วยแม่น้ำลำคลองมากมายหลายสายเชื่อมโยงติดต่อกันเป็นโครงข่ายใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดชุมชนขึ้นตามสองฝั่งลำน้ำ อันสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำนั้นนับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานและการใช้ชีวิตประจำวัน กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่หาชมได้ยากในประเทศอื่น นอกจากนี้โดยทางด้านภูมิประเทศของเมืองไทย ซึ่งประกอบด้วยสภาพทางด้านธรรมชาติของประเทศเขตร้อนก็เป็นจุดดึงดูดใจอีกประการหนึ่ง จึงเป็นผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะมาเยี่ยมชม

การท่องเที่ยวทางน้ำเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวชนิดต่างๆ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้ผลิตบริการและกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และตัวนักท่องเที่ยวผู้ใช้บริการ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะเอื้ออำนวยและเป็นปัจจัยให้การท่องเที่ยวทางน้ำนั้นดำเนินไปด้วยดีตลอด

#### 3.2.2 ความเป็นมาและภาวะการณ์ท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบัน

จากการค้นคว้าพบว่า การท่องเที่ยวทางแม่น้ำลำคลองได้เป็นที่รู้จักกันมาอย่างช้านาน และแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในลำดับแรก คือ การท่องเที่ยวตลาดน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ตลาดน้ำแห่งแรกที่มีนักท่องเที่ยวเที่ยวชมอยู่ในย่านอำเภอตลิ่งชัน และอีกแห่งหนึ่งอยู่ในย่านคลองบางแกว แต่ภายหลังเมื่อย่านตลิ่งชันและบางแกวมมีการสร้างตลาดสดและอาคารพาณิชย์ขึ้น แม้ค้าเรือเร่ในย่านนี้ก็พากันขึ้นมาขายของบนบก ในช่วงหลังจากนั้นนักท่องเที่ยวได้แสวงหาตลาดน้ำแห่งใหม่ คือตลาดน้ำวัดไทร ที่คลองสามแยกหน้าวัดไทร เป็นแหล่งที่ได้รับความนิยมมากที่สุด

ประมาณตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา ทิวรถตลาดน้ำวัดไทรเป็นทิวรถใหญ่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยว รวมทั้งคลองประเวศบุรีรมย์ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยว

เที่ยวในยามบ่ายจนถึงช่วงเย็น สำหรับทัวร์ตลาดน้ำวัดไทร นักท่องเที่ยวจะมาลงเรือที่ทำเรือโรงแรมโอเรียนเต็ล แล้วล่องไปตามคลองดาวคะนอง ในสมัยนั้นนับว่าเป็นคลองที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง ส่วนตอนบ่ายเที่ยวคลองประเวศน์บุรีรมย์ เป็นลักษณะของการจัดให้ชมกิจกรรมของชีวิตแบบไทยๆ และการล่องเรือชมความงามริมสองฝั่งคลองประเวศน์บุรีรมย์ การรับประทานอาหาร เครื่องดื่มบนเรือ ซึ่งคัดแปลงมาจากเรือกระแซง ทัวร์ประเภทเรืออาหารนี้เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2514

ในช่วงตั้งแต่หลังปี 2514 กิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำก็ได้รับความนิยมขยายไปยังแหล่งอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นและไกลออกไปจากกรุงเทพฯ ประมาณปี 2514 ตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้านโดยอาศัยเรือพาย ก็เริ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ประมาณปี 2520 โรงแรมโอเรียนเต็ลได้ต่อและตกแต่งเรือท่องเที่ยวขนาดใหญ่ และดำเนินกิจการนำเที่ยวบางปะอิน จากท่าเรือโอเรียนเต็ล ไปถึงท่าเรือพระราชวังบางปะอิน ผ่านแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง และขึ้นเที่ยวชมความงดงามของพระราชวังบางปะอิน ซึ่งต่อมาก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากนักท่องเที่ยวเช่นกัน

ในปี พ.ศ.2530 พลตรี จำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้นได้มีแนวความคิดที่จะสร้างตลาดน้ำที่แท้จริงขึ้นมาใหม่อีกครั้งแทนตลาดน้ำวัดไทรที่เสื่อมสภาพไป ใน 5 เดือนธันวาคม พ.ศ.2530 บริเวณท้องน้ำริมคลองชักพระหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน จึงถูกกำหนดขึ้นมาให้เป็นตลาดน้ำแห่งใหม่ในเมืองหลวง ตามความมุ่งหมายของกรุงเทพมหานครที่ต้องการรื้อฟื้นตลาดน้ำขึ้นมาอวดชาวต่างประเทศ โดยกรุงเทพมหานครได้ขอความร่วมมือไปยังชาวบ้านให้ช่วยกันนำสินค้าและผลผลิตออกมาขาย เหมือนเมื่อครั้งที่ตลิ่งชันยังมีตลาดน้ำอยู่

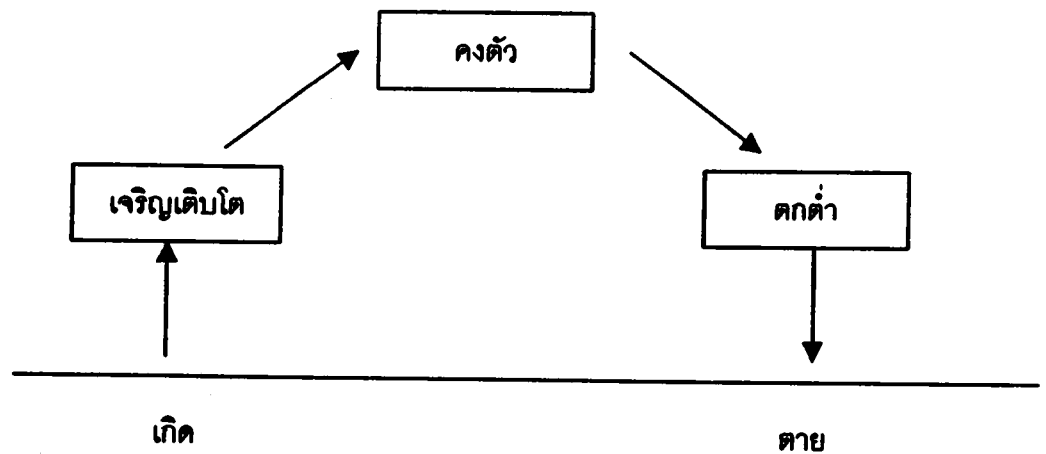
ปัจจุบันการท่องเที่ยวทางน้ำทั้งลักษณะของการเที่ยวชมตลาดน้ำ การล่องเรือชมสภาพชีวิตแบบไทยๆ ริมสองฝั่งลำน้ำ หรือการล่องเรือแพชมความงดงามตามธรรมชาติ ฯลฯ ได้ขยายออกไปเรื่อยๆ จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง

### 3.2.3 ลักษณะและรูปแบบของการท่องเที่ยวทางน้ำ

แหล่งท่องเที่ยวทางน้ำและเส้นทางท่องเที่ยวบางแห่งในปัจจุบันได้ประสบปัญหาทำให้ต้องล้นเล็กและบางแห่งกำลังอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญหลาย

ประการ เช่น การสร้างถนนเข้าไปในพื้นที่จนเกิดตลาดบกแทนตลาดน้ำ การสร้างประตูกันน้ำ ทำให้เป็นการปิดกั้นการจราจรทางน้ำ และมีผลต่อการไหลเวียนของน้ำก่อให้เกิดปัญหาคลองตื้นเขินและปัญหาน้ำเสียตามมา

ลักษณะ ( Characteristic ) ของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นวัฏจักรชีวิต ( Life Cycle ) เหมือนสินค้าหรือบริการโดยทั่วไป กล่าวคือมีการเจริญเติบโต (Growth) การคงตัว (Maturity) และตกต่ำ (Decline) (ตั้งแผนภูมิที่ 3.1)



แผนภูมิที่ 3.1 วัฏจักรของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ

รูปแบบ (Pattern) ของการท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบันจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางน้ำหลายแห่งสามารถแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวออกได้เป็น 2 รูปแบบคือ ตามลักษณะคาบเวลาและกิจกรรม กล่าวคือ ถ้าแบ่งตามคาบเวลาจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะคือ ระยะเวลาสั้น (ไม่เกินครึ่งวัน) ได้แก่ การเที่ยวชมตลาดน้ำวัดไทร ตลาดน้ำตลิ่งชัน ทิวตามคลองสายต่างๆในเขตกรุงเทพมหานคร ระยะเวลาปานกลาง (มากกว่าครึ่งวัน แต่ไม่เกินหนึ่งวัน) ได้แก่ การท่องเที่ยวชมตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำดอนหวาย เป็นต้น และระยะเวลายาว (มากกว่าหนึ่งวัน) ได้แก่ การล่องเรือในลำน้ำเจ้าพระยาโดยเรือสำราญจากกรุงเทพไปบางปะอิน-อยุธยา ส่วนรูปแบบตามกิจกรรมสามารถแบ่งย่อยเป็น 3 กิจกรรมหลักได้แก่ การชมตลาดน้ำ การล่องเรือหรือแพรับประทานอาหาร และการล่องเรือเพื่อชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนริมน้ำ ชมธรรมชาติสองฝั่งคลองและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่อยุธยา

### 3.2.4 ปริมาณนักท่องเที่ยวทางน้ำและแนวโน้ม

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวทางน้ำนั้นสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มหลักได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างประเทศ โดยในปัจจุบันนี้จากการที่รัฐบาลได้ทำการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องทั้งโครงการ Amazing Thailand และ Unseen in Thailand ก็เป็นตัวกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เดินทางท่องเที่ยวกันมากขึ้นโดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งถือเป็นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวและกำลังได้รับความนิยม จากการศึกษาตัวเลขสถิตินักท่องเที่ยวที่เก็บรวบรวมโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ถึง พ.ศ.2545 จะเห็นว่าตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพมหานครมีตัวเลขที่เพิ่มสูงขึ้นในทุกปี โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นปีละประมาณ 100,000 คนหรือคิดเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี โดยข้อมูลปี พ.ศ.2545 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวไปตามคลองสายต่างๆเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 1,536,076คน เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 2,086,614 คน (ดังแสดงในตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวทางน้ำ ปี พ.ศ.2541- พ.ศ.2545

ปี (พ.ศ.)	จำนวนนักท่องเที่ยว		จำนวนที่เพิ่มขึ้นจาก เดิม		ร้อยละ	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
2541	1,173,569	1,568,069	*	*	*	*
2542	1,275,906	1,695,224	101,527	127,155	8.65	8.11
2543	1,352,012	1,817,793	76,916	122,569	6.03	7.23
2544	1,428,533	1,973,252	76,521	155,459	5.66	8.55
2545	1,536,076	2,086,614	107,543	113,362	7.53	5.74

ที่มา: รวบรวมมาจากกองสถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สำหรับการคาดการณ์แนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคตนั้น ประมาณว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า คือปี พ.ศ.2550 จะมีนักท่องเที่ยวทางน้ำเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำสุดที่ 5% ต่อปีเป็นจำนวนประมาณ

5,335,060 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 2,262,147 คน และเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศประมาณ 3,072,913 คน และคาดการณ์เพิ่มขึ้นในอัตราสูงสุดที่ 9% ต่อปี จะมีนักท่องเที่ยวทางน้ำในอีก 5 ปีข้างหน้าประมาณ 5,538,300 คน เป็นนักท่องเที่ยวในประเทศประมาณ 2,348,324 คน เป็นชาวต่างประเทศประมาณ 3,189,976 คน

จากข้อมูลของสมาคมธุรกิจจัดนำเที่ยวและข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ได้เก็บรวบรวมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2541-2545 เกี่ยวกับสัดส่วนของนักท่องเที่ยวทางน้ำทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า นักท่องเที่ยวทางน้ำที่เป็นชาวไทยส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เป็นนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนที่เหลือร้อยละ 20 เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากจังหวัดอื่น ส่วนชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวทางน้ำนั้นพบว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาจากฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี อเมริกาและแคนาดา มีประมาณร้อยละ 60 ของนักท่องเที่ยวทางน้ำทั้งหมด ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่ค่อนข้างคงที่ ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากแถบภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ได้แก่ ญี่ปุ่น ฮองกง สิงคโปร์ และไต้หวัน มีประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทางน้ำทั้งหมด และนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ เช่น ตะวันออกกลาง ออสเตรเลีย มีประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทางน้ำทั้งหมด และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการที่ภาครัฐมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวและความพร้อมในด้านการจัดการอำนวยความสะดวกและการต้อนรับ รวมทั้งการมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

### 3.2.5 ผู้ประกอบธุรกิจจัดนำเที่ยวทางน้ำ

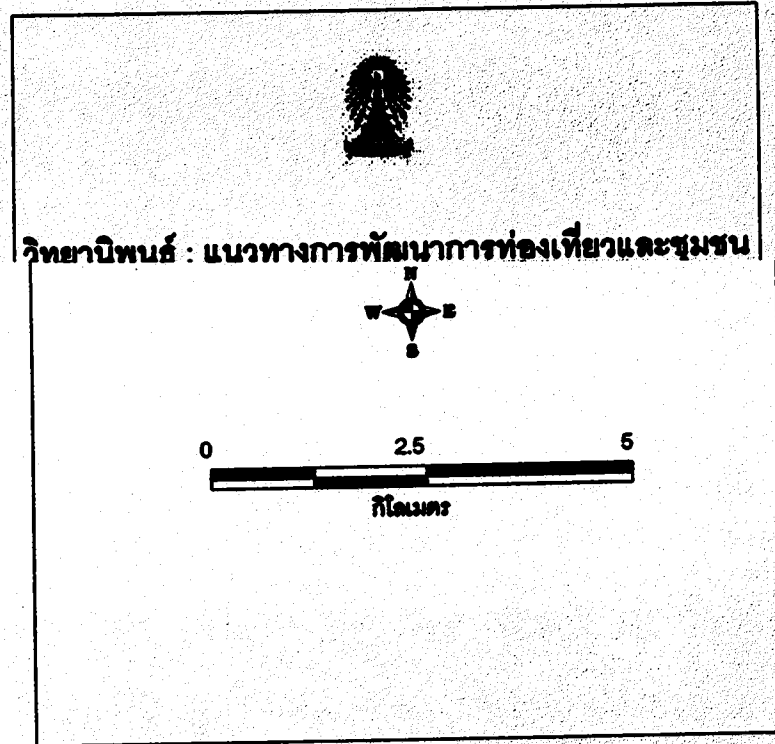
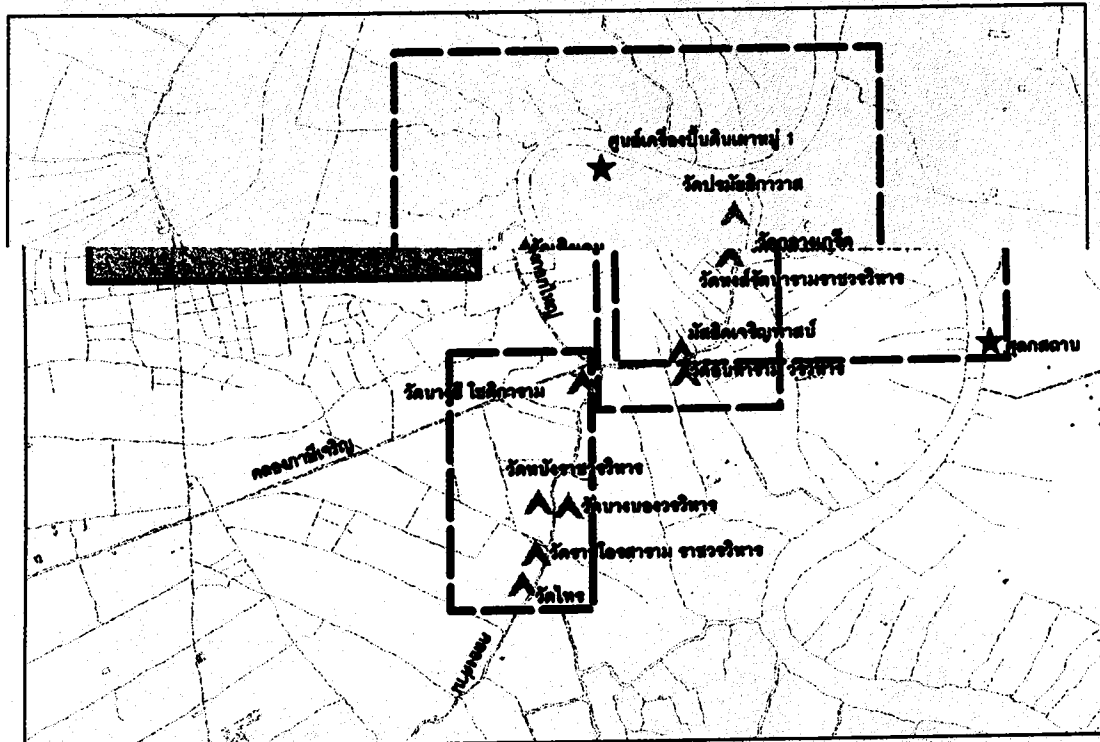
ปัจจุบันเฉพาะในกรุงเทพมหานคร จากการรวบรวมข้อมูลจากฝ่ายข้อมูล กองสถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สิ้นสุดเมื่อเดือนมิถุนายน 2546 พบว่ามีจำนวนผู้ประกอบการการท่องเที่ยวทั้งสิ้น 3,270 ราย แยกเป็นบริษัทจำกัดมหาชนจำนวน 2,705 ราย ห้างหุ้นส่วนจำนวน 311 ราย ห้างหุ้นส่วนสามัญจำนวน 5 รายและนิติบุคคลรวม 249 ราย ในจำนวนดังกล่าวจะมีบริการจัดนำเที่ยวทางน้ำเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวนอกเหนือจากการขายบริการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ จากการสอบถามเจ้าหน้าที่จากสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว (สัมภาษณ์ ปิยะมาศ เม็ดโรสง เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล ATTA, 27 ตุลาคม 2546) ถึงรูปแบบการประกอบการของผู้ประกอบการท่องเที่ยวทำให้ทราบว่า ผู้ประกอบการจัดนำเที่ยวจะแบ่งออก

เป็น 3 ระดับ คือระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นบริษัทจัดนำเที่ยวระหว่างประเทศ บริษัทเหล่านี้ค่อนข้างจะมีบทบาทน้อยมาก โดยเป็นแต่เพียงผู้หาลูกค้าและประสานงานให้กับบริษัทภายในประเทศเท่านั้น ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการหรือจัดนำเที่ยวภายในประเทศแต่อย่างใด อีกระดับหนึ่งคือผู้ประกอบการธุรกิจจัดนำเที่ยวระดับในประเทศ ระดับนี้จะมีทั้งบริษัทใหญ่และเล็ก ถ้าเป็นบริษัทขนาดใหญ่ก็จะมีโครงข่ายเชื่อมโยงกับบริษัทระดับนานาชาติด้วย สำหรับลูกค้าของผู้ประกอบการธุรกิจจัดนำเที่ยวระดับนี้มี 2 ประเภท คือ ผู้ค้าคนกลาง หรือที่เรียกว่าตัวแทนค้าปลีกบริการท่องเที่ยว (Retail Travel Agent) และตัวแทนท่องเที่ยวเอง ในบางครั้งผู้ประกอบการธุรกิจจัดนำเที่ยวที่มีขนาดใหญ่อาจขาย Package ที่ตนจัดขึ้นให้กับเฉพาะตัวแทนค้าปลีกท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ถ้าเป็นบริษัทขนาดเล็ก บริษัทจะดำเนินการขายโดยผ่านตัวแทนค้าปลีก และอาจทำหน้าที่เป็นตัวแทนค้าปลีกเองด้วย ระดับที่สามเรียกว่า ตัวแทนค้าปลีกบริการท่องเที่ยว ทำหน้าที่เป็นตัวแทนขายบริการท่องเที่ยว เคยเป็นผู้รับเอาทัวร์เหมาจ่ายที่มีผู้ประกอบการจัดขึ้นไปเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง

นอกจากนี้ในปัจจุบันหน่วยงานของราชการบางแห่งที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ก็ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจในการท่องเที่ยวได้เช่นกัน เช่นการจัดนำเที่ยวทางน้ำของสำนักงานเขตคลองสาน เป็นต้น

### 3.2.6 การเลือกเส้นทางในการจัดนำเที่ยว

จากการสอบถามข้อมูลจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทางน้ำ เช่นผู้รับเรือหางยาว รับจ้าง มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยว ส่วนใหญ่เลือกจัดนำเที่ยวหรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมในเส้นทางน้ำที่มีการท่องเที่ยวมาก หรือเป็นแหล่งที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป เช่นตลาดน้ำตลิ่งชัน เกาะเกร็ด คลองบางกอกน้อย ตลาดน้ำวัดไทร และตลาดน้ำดำเนินสะดวก เป็นต้น โดยไม่ค่อยนิยมจัดนำนักท่องเที่ยวไปในเส้นทางใหม่ๆ ทั้งนี้เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวนั้น มีความพร้อมทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่และการแสดงโชว์ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมอยู่แล้ว การเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ทำให้ต้องเสียเวลาในด้านการจัดการ ตั้งแต่การหาสถานที่ให้นักท่องเที่ยวเที่ยวชม การหากิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวทำ การขออนุญาตหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาในการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้หากมีการจัดท่องเที่ยวไปในเส้นทางใหม่ๆ ก็จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่นั้นๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาและงบประมาณในการดำเนินการค่อนข้างสูง และอาจต้องใช้เวลาในการดำเนินงานกว่าที่นักท่องเที่ยวจะรู้จัก





### 3.2.7 รูปแบบการเดินทาง

จากการสอบถามจากผู้ประกอบการนำเที่ยว (สัมภาษณ์ อนุช ศรีชีวาชาติ อุปนายกผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว, 25 ตุลาคม 2546) คนขับเรือรับจ้าง (นายอาคม ชั่วชู อายุ 37 ปี, 19 ตุลาคม 2546) และการสอบถามโดยตรงจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำโดยการสัมผัสสัมภาษณ์แบบไม่เจาะจง ต่างก็ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวทางน้ำก็เพื่อชื่นชมธรรมชาติ หรือศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ โดยพาหนะที่ใช้ในการเดินทางคือเรือเป็นหลัก แต่ลักษณะที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำก็แตกต่างกันออกไป บางแหล่งไม่สะดวกที่จะใช้เรือเป็นพาหนะในการท่องเที่ยว เนื่องจากหากใช้เรือเป็นพาหนะอาจทำให้เสียเวลาในการเดินทางเช่นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่อยู่เขตรอบนอกกรุงเทพมหานครรวมทั้งปริมณฑล ส่วนรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำในปัจจุบันจากการศึกษาและสังเกตสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ ลักษณะแรก การเดินทางไปและกลับโดยเรือ โดยการใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางตามเส้นทางที่กำหนดทั้งไปและกลับ เรือที่ใช้มีทั้งเรือค่วน เรือหางยาว เรือแท็กซี่ ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยว ส่วนเส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้รูปแบบการเดินทางในลักษณะดังกล่าวได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชัน เกาะเกร็ด คลองประเวศบุรีรมย์ และคลองสายต่างๆที่นักท่องเที่ยวสนใจในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะที่สองคือ การเดินทางโดยเรือกลับด้วยรถ หรือเดินทางโดยรถและกลับเรือ วัตถุประสงค์ของผู้ประกอบการก็เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความเบื่อหน่ายในการเดินทางและเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ในการท่องเที่ยวโดยที่ไม่ต้องนั่งรถหรือเรือเพียงอย่างเดียว รวมทั้งเป็นการให้นักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนบรรยากาศพบเห็นสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตที่ต่างกันออกไป เส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้การเดินทางรูปแบบนี้ได้แก่ การเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปเที่ยวชมเมืองหลวงเก่า อยุธยา-บางปะอิน ลักษณะที่สาม เป็นการเดินทางไปและกลับโดยรถยนต์ เนื่องจากระยะทางไกล หากนั่งเรือต้องเสียเวลาเดินทางมาก และการคมนาคมทางน้ำอาจไม่สะดวกเนื่องจากความตื้นเขินของลำน้ำในบางจุด อุปสรรคและสิ่งกีดขวางในลำน้ำบางสายอาจเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางได้ เส้นทางการท่องเที่ยวที่ใช้รูปแบบการเดินทางแบบนี้ได้แก่ การเดินทางไปเที่ยวชมตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำเมืองโบราณ ตลาดน้ำคอนทวาย ตลาดน้ำลำพญา และแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในจังหวัดอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง

### 3.3 การประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

จากการสังเกตการณ์ในพื้นที่ศึกษาพบว่า ในปัจจุบันมีการจัดนำเที่ยวในคลองบางเชือกหนังอยู่บ้าง จากการสอบถามจากผู้ประกอบการเดินเรือหางยาว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ทำให้ทราบว่า โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเป็นผู้ว่าจ้างเรือหางยาวมาจากท่าเรือตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อให้พาไปเที่ยวชมสภาพชีวิตและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆในลำคลองเอง โดยมีอัตราค่าเช่าเรือ 2 แบบคือ แบบเหมาเป็นรายวัน และแบบเหมาเป็นรายชั่วโมง แบบเหมาเป็นวันจะมีอัตราการว่าจ้างอยู่ที่ 1,500 บาทถึง 2,000 บาทต่อวัน ถ้าเป็นชั่วโมงจะมีอัตราการว่าจ้างอยู่ที่ชั่วโมงละ 700-800 บาท (สัมภาษณ์นายเอกชัย บุญมาก อายุ 34 ปี อาชีพรับเรือหางยาวรับจ้าง, 18 สิงหาคม 2546) ทั้งนี้ราคาก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อรองของนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวที่ว่าจ้างเรือแบบเหมาลำเข้ามาท่องเที่ยวในลำคลองนั้นส่วนใหญ่ประมาณ 3 ใน 4 เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และในจำนวนนี้ 3 ใน 5 เป็นนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกเช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ที่เหลือเป็นชาวเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน เป็นต้น

นอกจากนักท่องเที่ยวจะว่าจ้างเรือแบบเหมาลำเข้าไปท่องเที่ยวเองแล้ว ในปัจจุบันทางสำนักงานเขตคลองสานได้มีการจัดเรือนำเที่ยวจากตลาดน้ำคลองสาน เพื่อพานักท่องเที่ยวล่องไปตามลำคลองสายต่างๆ รวมทั้งบางส่วนของคลองบางเชือกหนังโดยพานักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆภายในคลองเช่น วัดเกาะ วัดพิบูล สวนผัก สวนผลไม้ และสวนกล้วยไม้ เป็นต้น จากการสอบถามจากเจ้าของสวนกล้วยไม้ คุณลุงนิยม ทองมาก ได้ให้ข้อมูลว่าในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์จะมีนักท่องเที่ยวโดยสารมาเที่ยวชมสวนกล้วยไม้ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวไทย ประมาณร้อยละ 20 เป็นชาวต่างประเทศเช่น ญี่ปุ่น ไต้หวันและเยอรมัน โดยในวันหนึ่งจะมีเรือเข้ามาประมาณ 7-10 ลำ เริ่มตั้งแต่เวลา 9.00 น. - เวลา 17.00 น. ค่าเรือคนละ 70 บาท

ส่วนเส้นทางการท่องเที่ยวจะเริ่มจาก ท่าเรือหน้าสำนักงานเขตคลองสาน แล่นเข้าคลองบางกอกน้อย ผ่านคลองลัด เข้าสู่คลองมอญและแล่นเข้าสู่คลองบางเชือกหนัง ใช้เวลาในการเดินทางเที่ยวชมรอบละประมาณ 2 ชั่วโมง

นอกจากนี้จากการที่ภาครัฐบาลโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังในระยะสองสามปีที่ผ่านมาทำให้เกิดการเปิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆขึ้นมาก ประชาชนในพื้นที่ต่างก็มีความตื่นตัวที่จะรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวเช่นกัน เช่นที่คลองลัดตากลับจาก

คลองบางน้อยไปคลองบางเชือกหนังจะมีร้านขายกาแฟและอาหารริมคลองเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ผ่านมาสามารถขึ้นมาพักผ่อน จิบกาแฟ และชมสวนไม้ดอกไม้ประดับ ได้ด้วย

#### 3.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะหมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองในพื้นที่ศึกษาที่สามารถเดินทางเข้าถึงได้ในรัศมีไม่เกิน 200 เมตรจากลำคลอง แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้มาจากจากการทำการสำรวจและเก็บข้อมูลจากพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นชุมชนต่างๆที่อยู่ติดคลองบางเชือกหนัง สามารถเดินทางเข้าถึงได้และเป็นพื้นที่ที่ได้รับการแนะนำจากคนในชุมชนว่าเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวควรมาแวะชม ซึ่งจากการสำรวจและเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ ผู้นำในแต่ละชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว สามารถจำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต

จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆที่อยู่ริมคลองบางเชือกหนังทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนวัดเกาะ ชุมชนข้างวัดโตนด ชุมชนขุนบำเพ็ญและชุมชนทองพูนพัฒนา พบว่าทั้งสี่ชุมชนมีทรัพยากรที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยแยกตามชุมชนแต่ละชุมชนได้ดังนี้

##### **ชุมชนวัดเกาะ**

จากการสอบถามจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ทำให้ทราบว่าชุมชนวัดเกาะเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่มาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา มีประชาชนอาศัยอยู่บริเวณนี้มาเป็นเวลานานแล้ว จากการศึกษาพบว่าภายในชุมชนแห่งนี้มีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งประเภทวัดและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ชุมชนจะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

## วัดเกาะ



จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ในชุมชน (สัมภาษณ์คุณลุงเฟื่อง ช่วยชูสุข, ประธานชุมชนวัดเกาะ, 24 ธันวาคม 2545) และชาวบ้านในชุมชน ทำให้ทราบว่า วัดเกาะเป็นวัดที่มีมานานแล้วสันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นในราวกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สืบเนื่องจากวิหารเก่าแก่ที่ยังคงมีอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ภายในประดิษฐานหลวงพ่อดำซึ่งเป็นพระพุทธรูปในสมัยอยุธยาแต่ไม่ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เพราะเจ้าอาวาสวัดไม่อนุญาต ตัววิหารโครงสร้างก่ออิฐถือปูน เน้นความเรียบง่าย หน้าบันวิหารมีอักษรขอมเป็น ชุม ปรากฏอยู่ แต่จากการสอบถามจากท่านอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเกาะท่านได้ให้ข้อมูลว่า เป็นชื่อของผู้ที่ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดในเวลาต่อมา ส่วนชื่อวัดเกาะนั้นเพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางลำน้ำสองสายคือคลองบางเหือกหนึ่งและคลองบางน้อย ในปี พ.ศ.2459 พระอุโบสถหลังเก่ามีสภาพทรุดโทรมมาก นายชุมและชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นและอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่จากข้อมูลของกรมการศาสนาระบุว่าวัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2470 ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปีที่กรมการศาสนาได้ทำการรับรองสถานะวัดเกาะเข้าเป็นวัดที่สังกัดกรมการศาสนาอย่างถูกต้อง

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนมีความพยายามที่จะช่วยกันพัฒนาวัดให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะขึ้นมาเที่ยวชมได้

## วัดทอง



จากการสอบถามท่านเจ้าอาวาสพระครูวิจิต ภวการ อายุ 66 ปี ท่านได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัดนี้ว่า วัดแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่ของชุมชน สร้างขึ้นในสมัยใดไม่เป็นที่ปรากฏชัด แต่คาดว่าน่าจะมีอายุร่วม 100 ปี แต่โบสถ์และวิหารเก่าแก่ที่เคยมีอยู่ก็ได้ถูกรื้อทิ้งเพราะผู้ทิ้งไปตามกาลเวลา ต่อมาชาวบ้านและเจ้าอาวาสได้ก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้น และมีการบูรณะวัดหลายต่อหลายครั้ง เมื่อปี 2541 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้มาเป็นประธานในการทอดผ้าป่า ทำให้วัดมีงบประมาณในการปรับปรุงและบูรณะวัดและก่อสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบัน ซึ่งมีความสวยงาม ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปทอง ขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศอก ซึ่งเป็นที่มาของชื่อวัดทอง

ปัจจุบันวัดกำลังมีการปรับภูมิทัศน์รอบบริเวณให้สวยงาม รวมทั้งปรับปรุงทำน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยวชมและทำบุญ นอกจากนี้บริเวณศาลาทำน้าหน้าวัดก็เป็นที่อยู่อาศัยของปลาจำนวนมาก เช่นปลาสร้อย เพราะเป็นเขตอภัยทาน

### วัดพิบูล



ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 80-90 ปีมาแล้วโดยสันนิษฐานว่าแต่เดิมพื้นที่แห่งนี้เต็มไปด้วยต้นพิบูล เมื่อมีการสร้างวัดขึ้นจึงให้ชื่อวัดแห่งนี้ว่าวัดพิบูล ปัจจุบันมีพระ เณรจำพรรษาอยู่ประมาณ 16 รูป มีพระครูมงคล วุฒิสาร อายุ 84 ปี เป็นเจ้าอาวาส จากการสอบถามจากท่านเจ้าอาวาสได้ความว่าวัดแห่งนี้เป็นวัดที่มีมานานแล้ว แต่สภาพทรุดโทรมและไม่มีพระจำพรรษาอยู่ ต่อมาหลวงพ่อดอน นารีโต ได้เดินทางมาพบและทำการบูรณะวัดขึ้นใหม่ หลวงพ่อดอนเป็นพระที่มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย เก่งวิชาอาคม เป็นพระเกจิชื่อดังที่ชาวบ้านเลื่อมใส ศรัทธา

ภายในพระอุโบสถของวัดเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดอน สร้างด้วยปูน หน้าตักกว้าง 6 ศอก เป็นที่เคารพสักการะแก่ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียง

ในทุกปีช่วงเทศกาลตรุษจีนทางวัดจะมีการจัดงานวัดประจำปีเพื่อหาเงินเข้าวัด โดยจะมีการละเล่นต่างๆ ส่วนชาวบ้านก็เดินทางมาทำบุญที่วัดด้วยเรือ ซึ่งเป็นภาพที่น่าประทับใจ

เป็นอย่างมาก นอกจากงานประจำปีแล้วในเทศกาลต่างๆเช่นสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา  
ลอยกระทงทางวัดก็มีการจัดงานเช่นกัน

### ชุมชนพุน้ำเพ็ญ

จากการศึกษาพบว่าชุมชนพุน้ำเพ็ญมีสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ดังนี้

#### วัดกำแพง



เป็นวัดเก่าแกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้สร้างคือพระยารามมนตรี เจ้าอาวาส  
องค์ปัจจุบันคือ พระครูประทีป ธรรมรัตน์ อายุ 76 ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2498  
ปัจจุบันมีพระเนรจำพรรษาอยู่ 22 รูป ภายในวัดมีพระอุโบสถเก่าแก่สร้างในสมัยสมเด็จพระวรวง  
รัตน์ ราวปี พ.ศ.2460 ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญสมัยอยุธยา คือหลวงพ่อดำและหลวงพ่อดง  
สร้างจากก้อนหินทรายสีแดง หน้าตักกว้าง 3 ศอก มีความสูง 2 ศอก ท่านเจ้าอาวาสเล่าว่าหลวง  
พ่อดำและหลวงพ่อดงถูกชาวบ้านในสมัยอยุธยา นำพระพุทธรูปทั้งสององค์มาซ่อนที่วัดแห่งนี้เมื่อ  
ครั้งเสียกรุงแก่พม่า เพราะเกรงว่าพม่าจะทำลาย

ส่วนชื่อวัดกำแพงนั้นท่านเจ้าอาวาสไม่สามารถให้ข้อมูลได้

#### ตลาดริมน้ำ



ลักษณะเป็นเพิงตั้งอยู่ริมน้ำ มีร้านขายอาหาร 3 - 4 เจ้า ชาวบ้านบริเวณนี้ จะพายเรือมาซื้อ ในวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา จะมีชาวบ้านบางส่วนนำกล้วยไม้ใส่เรือมารอขายให้นักท่องเที่ยว

### วัดตะล่อม



เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปหินอ่อนที่เก่าแก่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ องค์พระพุทธรูปทำด้วยหินอ่อน สีขาว ขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศอก เป็นที่สักการบูชาแก่ชาวบ้าน ปัจจุบันมีพระครูลำดวน เป็นเจ้าอาวาส มีพระจำพรรษาอยู่ที่วัดทั้งสิ้น 11 รูป

บริเวณศาลาท่าน้ำจะเป็นเขตกั้นทาน ทำให้มีปลาอาศัยอยู่ชุกชุม ส่วนใหญ่เป็นปลาสวาย ชาวบ้านที่เดินทางมาทำบุญมักแวะมาให้อาหารปลาเป็นประจำ รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่แล่นเรือผ่านไปมา

### ชุมชนกองทุนพัฒนา

จากการศึกษาพบว่าชุมชนแห่งนี้มีสถานที่ที่มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนี้

### วัดมะพร้าวเตี้ย



เป็นวัดที่ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ในริมคลองสายนี้ (สัมภาษณ์พระครูพิพิธ พัฒนพิมล เจ้าอาวาสวัดมะพร้าวเตี้ย, 24 ธันวาคม 2545) สันนิษฐานว่าที่ชื่อวัดมะพร้าวเตี้ย ก็เนื่องมาจากต้นมะพร้าวที่หน้าวัดในสมัยก่อน มีลักษณะลำต้นและรูปร่างแปลกแตกต่างไปจากต้นมะพร้าวต้นอื่นที่ชาวบ้านเคยพบ คือมะพร้าวต้นนี้ไม่สูงชะลูดเหมือนมะพร้าวต้นอื่นๆ แต่ก็ให้ผลเหมือนกับต้นอื่นๆ และยืนต้นอยู่เป็นเวลานาน จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ประจำวัด คนจึงติดปากเรียกวัดมะพร้าวเตี้ยกันเรื่อยมา ปัจจุบันวัดมะพร้าวเตี้ยไม่มีมะพร้าวเตี้ยหลงเหลืออยู่แล้ว วัดได้รับการบูรณะขึ้นใหม่โดยผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ มีลักษณะคล้ายอุโบสถสองชั้น ชั้นล่างเป็นที่เก็บเครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ ชั้นบนเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายในอุโบสถประดิษฐานพระประธานขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง 6 ศอก โดยมีพระครูพิพิธ พัฒนพิมล เป็นเจ้าอาวาส อายุ 61 ปี มีพระจำพรรษาทั้งสิ้น 43 รูป ปัจจุบันกำลังมีการจัดตั้งภูมิทัศน์รอบๆวัดให้ดีขึ้น เพื่อให้คนภายนอกรวมทั้งนักท่องเที่ยวสามารถมาใช้ประโยชน์ได้

### สวนกล้วยไม้

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปตลอดสองฝั่งคลอง เนื่องด้วยคลองสายนี้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนมาตั้งแต่ครั้งอดีต ชุมชนที่ตั้งริ้นอาศัยสายน้ำในคลองเป็นทรัพยากรหลักในการดำรงชีวิต ทั้งการคมนาคม การประกอบอาชีพและการหาอาหาร แม้ว่าในปัจจุบันความสำคัญของคลองจะลดเลือนลงไปบ้าง อันเนื่องมาจากรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป แต่ก็ไม่ทั้งหมด ปัจจุบันประชาชนบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ริมคลองสายนี้ยังคงดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิมบรรพบุรุษของพวกเขาได้เคยปฏิบัติมา การประกอบอาชีพชาวสวนเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีการตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ริมคลอง จากการนั่งเรือสำรวจและสังเกตการณ์ทำให้พบว่าปัจจุบันนี้ยังมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพชาวสวนเหลืออยู่เพียง 13 ราย แยกเป็นทำฟาร์มกล้วยไม้ 6 ราย ทำสวนผัก 4 ราย ทำสวนดอกไม้ 3 ราย



สำหรับชาวสวนที่ทำฟาร์มกล้วยไม้นั้นคิดเป็นพื้นที่เพาะปลูกรวมทั้งสิ้น 43 ไร่ กล้วยไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ในตระกูลหวายเช่น ไฉแดง ไฉขาว เพราะคนนิยมนำไปไหว้พระ ฟาร์มที่ผลิตกล้วยไม้ชนิดนี้ออกสู่ตลาดมากที่สุดคือ ฟาร์มกล้วยไม้ของคุณนิวัตน์ บำรุงพืช มีพื้นที่



ที่เพาะปลูกทั้งสิ้นประมาณ 12 ไร่ ส่วนพันธุ์อื่นก็มีปลูกบ้าง เช่นกล้วยไม้ในตระกูลกล้วยไม้ ฟาร์มที่ปลูกมากจะอยู่ที่ฟาร์มของคุณลุงนิยม ทองมาก มีเนื้อที่ประมาณ 9 ไร่ ซึ่งที่ฟาร์มแห่งนี้จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวชมอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นฟาร์มที่สำนักงานเขตดลิ่งชั้นคัดเลือกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำของเขต

ส่วนการทำสวนผักและสวนไม้ตัดดอกนั้นปัจจุบันมีเหลืออยู่ประมาณ 7 ไร่รวมพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 20 ไร่ โดยพืชผักที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นผักที่ให้ผลผลิตเร็วและปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปี เช่นคะน้า ผักบุ้ง เตยหอม เป็นต้น ส่วนไม้ตัดดอกนั้นส่วนใหญ่จะเป็นไม้ไทยเพื่อนำไปร้อยพวงมาลัย เช่นดอกจำปี ดอกพุด เป็นต้น ตลาดหลักที่ส่งไปขายคือปากคลองตลาด เพราะอยู่ใกล้ การเดินทางสะดวกทั้งทางบกและทางเรือ



นอกจากการประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแล้วรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองสายนี้ก็เป็อีกเอกลักษณ์หนึ่งที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป โดยจากการสำรวจสามารถแบ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองได้เป็นสามยุคสมัย คือ ยุคสมัยของการตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม ยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงและยุคสมัยปัจจุบัน

สำหรับยุคสมัยการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิม สถาปัตยกรรมแบบนี้จะมีลักษณะเป็นบ้านทรงไทยตามแบบเรือนไทยชาวสวนภาคกลาง ( อ่างจาก เรือนชาวสวน ,รศ.สมใจ นิ่มเล็ก) ตัวเรือนจะประกอบไปด้วย

1.เรือนหลังใหญ่ เป็นเรือนสามห้องตามลักษณะเรือนไทยภาคกลาง มีระเบียบหน้าบ้าน ห้องแรกจะเป็นห้องโถง ถ้าอยู่ทางทิศตะวันตกหรือทิศใต้จะปล่อยว่างไว้ ใ้วางสิ่งของเครื่องใช้เล็กๆน้อยๆ เช่น เขียนหมาก หม้อใส่พริก กลองยาสูบ ป้านน้ำชา ถ้วยน้ำชาและหมอนใบเล็ก ติดกับห้องโถงจะมีฝาประจันกันห้อง มีประตูเปิดเข้าไปยังห้องนอนของพ่อแม่และลูกๆ มี

ความยาวสองห้อง ท่อแม่จะนอนริมในสุด พร้อมลูกคนเล็ก ส่วนลูกคนอื่นทั้งหญิงชายจะนอนรวมกันทางด้านประตูห้อง

2. เรือนหลังเล็กหรือเรือนขยาย เป็นเรือนที่มีขนาดเล็กกว่าเรือนหลังใหญ่ ส่วนมากมักไม่มีระเบียบ มีฝาเพียงสามด้านเปิดโล่ง ด้านติดกับชานซึ่งตรงกับระเบียบของเรือนใหญ่ เรือนหลังนี้ด้านทิศตะวันออกหรือทิศเหนือจะเป็นที่ตั้งของพระพุทธรูป ส่วนอีกด้านของเรือนใช้เป็นที่นั่งนอนของญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะลูกหลานจะได้ปรนนิบัติได้อย่างสะดวก

3. เรือนครัว เป็นเรือนหลังเล็กที่สุดในบ้าน แต่มีความยาว 3 ห้องเหมือนกันเป็นทั้งเรือนไม้จริงฝาปะกน และเรือนไม้จริงฝาขัดแตะ เนื่องจากเป็นเรือนขนาดเล็กความสูงจากพื้นถึงซุ้มจึงไม่มากนัก ตามสัดส่วนของตัวเรือนทำให้เรือนครัวมักไม่มีระเบียบ เรือนครัวหลังใดมีระเบียบอาคารของระเบียบจะคิดหัวเวลาเดินผ่านจากชานขึ้นไปยังระเบียบ



ตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมเรือนชาวสวนที่ยังสามารถพบเห็นได้ ได้แก่ บ้านคุณลุงเฟื่อง ช่างชูสร ซึ่งเป็นบ้านเรือนไทยเก่าแก่ก่อสร้างเมื่อครั้งสมัยคุณลุงยังเด็ก ปัจจุบันอายุร่วม 80 ปี แม้ว่าจะมีการต่อเติมและขยายพื้นที่อยู่บ้างตามสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังคงเห็นเค้าโครงเดิมของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอยู่ รวมทั้งบ้านคุณป้าถนอม เมื่อนบัวผัน ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนทรงไทย ยกพื้นสูงตามแบบเรือนชาวสวนภาคกลางเช่นกัน

ยุคสมัยการเปลี่ยนแปลง สถาปัตยกรรมแบบนี้จะมีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้นหลังคาทรงฝรั่ง ซึ่งเป็นที่นิยมมากในสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมมาจากการเสด็จประพาสยุโรป เรือนประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรือนที่พักของคหบดีหรือผู้มีอันจะกิน ตัวเรือนจะเป็นสองชั้น อาจเป็นกิ่งปูนกิ่งไม้หรือเป็นไม้ทั้งหลังก็ได้ ปัจจุบันสามารถพบเห็นได้ เช่นบ้านร้างตรงหัวมุมคลองลัดบางน้อย หน้าที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน



ยุคสมัยปัจจุบัน ตัวบ้านจะไม่มีเอกลักษณ์ที่ตายตัว มีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของผู้อาศัย เน้นความสวยงามภายนอก พื้นที่บริเวณบ้านค่อนข้าง เพราะเป็นที่ดินจัดสรร การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันเป็นกลุ่มๆ สามารถพบเห็นได้ในพื้นที่ที่ถัดจากบ้านริมคลองขึ้นไป



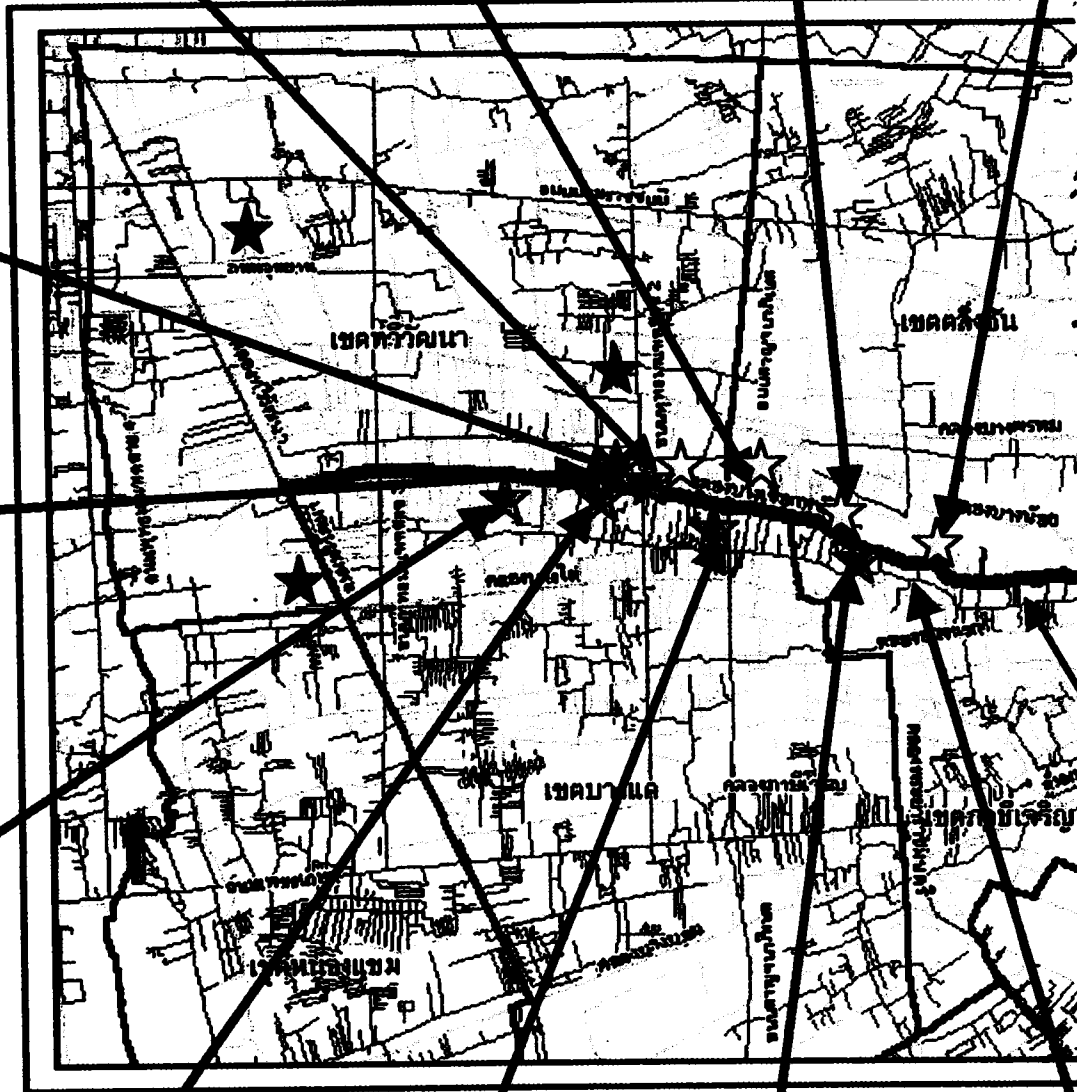
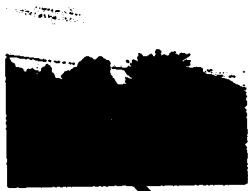
**แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง**

**ตลาดธนบุรี ( สนามหลวง 2 )**

ตั้งอยู่ริมถนนเรียบคลองทวิวัฒนา ตรงข้ามวัดศาลาแดง เป็นตลาดนัดเสาร์-อาทิตย์ ขนาดใหญ่ ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.2538 มีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ มีผู้ค้าประมาณ 600-700 ราย มีสินค้าหลากหลายประเภทเช่นเดียวกับตลาดนัดจตุจักร เช่น เสื้อผ้า ต้นไม้ ของแต่งบ้าน อาหารชนิดต่างๆ

**พิพิธภัณฑ์พระเครื่องกำนันชูชาติ**

ตั้งอยู่ริมถนนพุทธมณฑลสาย 2 ห่างจากคลองบางเชือกหนังประมาณ 200 เมตร ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงประวัติความเป็นมาของพระเครื่องไทย พระพุทธรูปปางต่างๆ โบราณวัตถุ ในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแวะเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก





วิทยาลัยนวัตกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

คลองบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.5

แสดงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

★ แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและ โบราณสถาน

★ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและ วิถีชีวิต

★ แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง



## บทที่ 4

### วิเคราะห์ข้อมูลและศักยภาพของพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือ

4.1 ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์

4.2 ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจภาคสนามในพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis โดยแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ

4.2.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของคลองบางเหืองหนัง

4.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

4.1 ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ศึกษา 4 ชุมชน เกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามโอกาส หรือความน่าจะเป็นทางสถิติ แล้วนำมาสรุปเป็นผลการวิเคราะห์

4.1.1 ขนาดเทคนิคการสุ่มตัวอย่าง

ขนาดตัวอย่างประชากรในพื้นที่ศึกษา ( นับถึงวันที่ 1 ตุลาคม 2545) ประกอบด้วย 4 ชุมชนได้แก่

(1) ชุมชนวัดเกาะ	ประชากร	535	คน
(2) ชุมชนข้างวัดโตนด	ประชากร	365	คน
(3) ชุมชนพุนบำเพ็ญ	ประชากร	310	คน
(4) ชุมชนทองพูนพัฒนา	ประชากร	250	คน

ประชากร 4 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 1,460 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ใช้สูตรการคำนวณตัวอย่างของ Taro Yamane ( บุญธรรม กิจปริดาบริษัท,ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์,2537 :25 ) ในกรณีที่ประชากรมีจำนวนที่แน่นอน ดังนี้

$$\text{สูตร } n = N/1+Ne$$

เมื่อ  $n$  = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$N$  = ขนาดของประชากร

$e$  = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 4 ชุมชน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,460 คน และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 5 หรือ 0.05 ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้จากการคำนวณดังนี้

$$\text{เมื่อ } N = 1,460 \text{ คน } e = 0.05$$

$$\text{สูตร } n = N/1+Ne$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= 1,460 / 1+1460(0.05) \\ &= 314 \text{ คน} \end{aligned}$$

ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากร 4 ชุมชน ต้องมีไม่น้อยกว่า 314 คน

4.1.2 วิธีการเลือกตัวอย่าง เลือกโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามโอกาส หรือความน่าจะเป็นทางสถิติ ( Probability Sampling ) โดยสุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ศึกษา ดังตารางที่ 4.1 ใช้ตัวอย่างที่เลือกโดยวิธีนี้ เพื่อตอบแบบสอบถามเชิงสำรวจ ( Questionnaires )

ตารางที่ 4.1 แสดง ขนาดและสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ศึกษา

ลำดับที่	หน่วยวิเคราะห์	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ชุมชนวัดเกาะ	535	116
2	ชุมชนข้างวัดโตนด	365	79
3	ชุมชนขุนบำเพ็ญ	310	66
4	ชุมชนทองพูนพัฒนา	250	53
	รวม 4 ชุมชน	1,460	314

ที่มา : จากการคำนวณ

ผลการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงสำรวจ ( Questionnaires ) สอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากร ในพื้นที่ศึกษา 4 ชุมชน เกี่ยวกับสภาพการท่องเที่ยวที่

เกิดขึ้นในชุมชน โดยเป็นแบบสอบถาม ชุมชนวัดเกาะ จำนวน 116 ชุด, ชุมชนข้างวัดโตนด 79 ชุด, ชุมชนขุนบำเพ็ญ 66 ชุด และชุมชนทองพูนพัฒนา 53 ชุด รวมเป็นจำนวนแบบสอบถามทั้งสิ้น 314 ชุด

### ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 4.2 แสดง โครงสร้างอายุของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

ช่วงอายุ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนขุนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
11-20	15	12.9	6	7.6	2	3.1	4	7.6	26	8.4
21-30	24	20.7	18	22.8	19	28.8	12	22.6	73	23.2
31-40	30	25.9	22	27.8	9	13.6	19	35.8	80	25.6
41-50	18	15.5	11	13.9	21	31.8	8	15.1	58	18.5
51-60	17	14.7	7	8.9	8	12.1	-	-	32	10.2
61-70	10	8.6	15	19.0	6	9.1	10	18.9	41	13.1
71-80	2	1.7	-	-	1	1.5	-	-	3	1.0
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 25.9% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 20.7% และกลุ่มตัวอย่งน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 71-80 ปี จำนวน 1.7%

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 27.8% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 22.8% และกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 11-20 ปี จำนวน 7.6%



**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 31.8% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 28.8% และกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 71-80 ปี จำนวน 1.5%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 35.8% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 22.6% และกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 11-20 ปี จำนวน 7.6%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 25.6% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 23.2% และกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 71-80 ปี จำนวน 1.0%

ตารางที่ 4.3 แสดง สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

สถานภาพ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โสด	27	23.3	12	15.2	22	33.3	19	35.8	80	25.5
สมรส	86	74.1	67	84.8	41	62.1	33	62.3	227	72.3
หย่า	3	2.6	-	-	3	4.6	1	1.9	7	2.2
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 74.1% รองลงมา มีสถานภาพโสด จำนวน 23.3% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีสถานภาพหย่า จำนวน 2.6%

**ชุมชนข้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 84.8% รองลงมา มีสถานภาพโสด จำนวน 15.2% ส่วนสถานภาพหย่าไม่มี

**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 62.1% รองลงมา มีสถานภาพโสด จำนวน 33.3% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีสถานภาพหย่า จำนวน 4.6%

ชุมชนกองทุนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 62.3% รองลงมามีสถานภาพโสด จำนวน 35.8% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีสถานภาพหย่า จำนวน 1.9%

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 72.3% รองลงมามีสถานภาพโสด จำนวน 25.5% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีสถานภาพหย่า จำนวน 2.2%

ตารางที่ 4.4 แสดง อาชีพของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

อาชีพ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนขุนบำเพ็ญ		ชุมชนกองทุนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทำสวน	8	6.9	3	3.8	4	6.1	5	9.4	20	6.4
ค้าขาย	13	11.2	17	21.5	19	28.8	11	20.8	60	19.2
รับจ้าง	45	38.8	25	31.6	9	13.6	19	35.8	98	31.2
พนักงาน	3	2.6	4	5.1	11	16.7	-	-	18	5.7
นักศึกษา	29	25.0	18	22.8	15	22.7	15	28.3	77	24.5
รับราชการ	15	12.9	7	8.9	-	-	2	3.8	24	7.6
อิสระ	3	2.6	5	6.3	8	12.1	1	1.9	17	5.4
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 38.8% รองลงมา เป็นนักศึกษา จำนวน 25.0% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัท และอาชีพอิสระ จำนวน 2.6%

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 31.6% รองลงมา เป็นนักศึกษา จำนวน 22.8% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพทำสวน จำนวน 2.6%

**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 28.8% รองลงมาเป็นนักศึกษา จำนวน 22.7% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพทำสวน จำนวน 6.1%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 35.8% รองลงมาเป็นนักศึกษา จำนวน 28.3% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 1.9%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 31.2% รองลงมาเป็นนักศึกษา จำนวน 24.5% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 5.4%

ตารางที่ 4.5 แสดง รายได้ของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนช้างวัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
<5,500	13	11.2	2	2.5	5	7.6	7	13.2	27	8.6
5,500	21	18.1	10	12.7	14	21.2	12	22.6	57	18.1
5,000	26	22.4	13	16.5	21	31.8	8	15.1	68	21.7
4,500	17	14.7	14	17.7	10	15.2	9	17.0	50	15.9
4,000	13	11.2	18	22.8	7	10.6	11	20.7	49	15.6
3,500	10	8.6	9	11.4	5	7.6	3	5.7	27	8.6
3,000	7	6.0	11	13.9	1	1.5	1	1.9	20	6.4
>3,000	9	7.8	2	2.5	3	4.5	2	3.8	16	5.1
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.5 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,000 บาท/เดือน จำนวน 22.4% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 5,500 บาท/เดือน จำนวน 18.1% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,000 บาท/เดือน จำนวน 6.0%

**ชุมชนข้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 4,000 บาท/เดือน จำนวน 22.8% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 4,500 บาท/เดือน จำนวน 17.7% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน และมากกว่า 5,500 บาท/เดือน จำนวน 2.5%

**ชุมชนขุนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,000 บาท/เดือน จำนวน 31.8% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 5,500 บาท/เดือน จำนวน 21.2% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,000 บาท/เดือน จำนวน 1.5%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,500 บาท/เดือน จำนวน 22.6% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 4,000 บาท/เดือน จำนวน 20.7% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,000 บาท/เดือน จำนวน 1.9%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,000 บาท/เดือน จำนวน 21.7% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 5,500 บาท/เดือน จำนวน 18.1% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้น้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน จำนวน 5.1%

ตารางที่ 4.6 แสดง ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

ระดับการศึกษา	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนขุนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ป.4-ป.7	31	26.7	16	20.3	17	25.8	13	24.5	77	24.4
ม.1-ม.3	35	30.2	20	25.3	19	28.8	16	30.2	90	28.7
ม.4-ม.6	27	23.3	15	19.0	13	19.7	9	17.0	64	20.4
ปวช.	12	10.3	17	21.4	10	15.2	13	24.5	52	16.6
ปวส.	9	7.8	-	-	4	6.1	-	-	13	4.2
ปริญญาตรี	2	1.7	11	14.0	3	4.4	2	3.8	18	5.7
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.6 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 30.2% รองลงมา ระดับ ป.4-ป.7 จำนวน 26.7% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 1.7%

**ชุมชนข้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 25.3% รองลงมา ระดับ ปวช. จำนวน 21.4% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 14.0%

**ชุมชนขุนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 28.8% รองลงมา ระดับ ป.4-ป.7 จำนวน 25.8% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 4.4%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 30.2% รองลงมา ระดับ ป.4-ป.7 และ ปวช. จำนวน 24.5% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 3.8 %

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 28.8% รองลงมา ระดับ ป.4-ป.7 จำนวน 24.4% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษา ปวส. จำนวน 4.2%

**ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการท่องเที่ยว**  
**เป็นการแสดงความคิดเห็นทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการท่องเที่ยว**

**ตารางที่ 4.7 แสดง การปรับปรุงสาธารณูปโภค ในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน**

ความคิดเห็น	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนขุนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ควรปรับปรุง	109	94.0	79	100	64	97.0	53	100	305	97.0
ไม่ควรปรับปรุง	7	6.0	-	-	2	3.0	-	-	9	3.0
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>
<b>**ควรปรับปรุง</b>										
ถนน	89		65		48		25		227	
ไฟฟ้า	32		18		32		49		131	
ประปา	21		30		13		27		91	
โทรศัพท์	31		21		28		16		86	

ที่มา : แบบสอบถาม

\*\*ควรปรับปรุง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 94% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 6% มีความคิดเห็นที่ไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 89 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงถนน และส่วนน้อยมีความคิดเห็น ว่า ควรมีการปรับปรุง ไฟฟ้า โทรศัพท์และประปา จำนวน 32,31 และ 21 คน ตามลำดับ

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 100% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 65 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงถนน และส่วนน้อยมีความคิดเห็น ว่า ควรมีการปรับปรุง ประปา โทรศัพท์และไฟฟ้า จำนวน 30,21 และ 18 คน ตามลำดับ

ชุมชนขุนบำเพ็ญ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3% มีความคิดเห็นที่ไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 48 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงถนน และส่วนน้อยมีความคิดเห็น ว่า ควรมีการปรับปรุง ไฟฟ้า โทรศัพท์และประปา จำนวน 32,28 และ 13 คน ตามลำดับ

ชุมชนกองทุนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 100% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 49 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงไฟฟ้า และส่วนน้อยมีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ประปา ถนนและโทรศัพท์ จำนวน 27,25 และ 16 คน ตามลำดับ

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 227คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงถนน และส่วนน้อยมีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ไฟฟ้า ประปาและโทรศัพท์ จำนวน 131,91 และ 86 ตามลำดับ

#### ตารางที่ 4.8 แสดง การปรับปรุงสาธารณูปการ ในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

ความคิดเห็น	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนขุนน้ำเทัญ		ชุมชนกองทุนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ควรปรับปรุง	112	96.6	71	89.9	64	97.0	51	96.2	305	97.1
ไม่ควรปรับปรุง	4	3.4	8	10.1	1	3.0	2	3.8	9	2.9
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>
**ควรปรับปรุงระบบระบายน้ำ	72		71		54		43		240	
ระบบจัดเก็บขยะ	98		67		41		47		253	

ที่มา : แบบสอบถาม

\*\*ควรปรับปรุง ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.8 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 96.6% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3.4% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 98 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ และส่วนน้อย 72 คน มีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ระบบการระบายน้ำ

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 89.9% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 10.1% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควร

ให้มีการปรับปรุง 71 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบการระบายน้ำระบบจัดเก็บขยะ และส่วนน้อย 67 คน มีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ

ชุมชนทูนบำเพ็ญ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 54 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบการระบายน้ำและส่วนน้อย 41 คน มีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ระบบจัดเก็บขยะ

ชุมชนทองพูนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 96.2% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3.8% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 47 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ และส่วนน้อย 43 คน มีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ระบบการระบายน้ำ

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97.1% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 2.9% มีความคิดเห็นว่าไม่ควรปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 253 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ และส่วนน้อย 240 คน มีความคิดเห็นว่า ควรมีการปรับปรุง ระบบการระบายน้ำ

ตารางที่ 4.9 แสดง ระดับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ระดับการดูแล	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนรั้ววัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูง	15	13.0	-	-	3	4.5	-	-	18	5.7
ปานกลาง	89	76.7	70	88.6	52	78.8	49	92.5	260	82.8
ต่ำ	12	10.3	9	11.4	11	16.7	4	7.2	36	11.5
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100

ที่มา : แบบสอบถาม



จากตารางที่ 4.9 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 76.7% รองลงมาระดับสูง จำนวน 13.0% และระดับต่ำ จำนวน 10.3%

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 88.6% และระดับต่ำ จำนวน 11.4%

ชุมชนพุนบำเพ็ญ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 78.8% รองลงมาระดับต่ำ จำนวน 16.7% และระดับสูง จำนวน 4.5%

ชุมชนทองพูนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 92.5% และระดับต่ำ จำนวน 7.2%

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 82.8% รองลงมาระดับต่ำ จำนวน 11.5% และระดับสูง จำนวน 5.7%

ตารางที่ 4.10 แสดง ระดับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเชือกหนังโดยชุมชน

ระดับการดูแล	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนพุนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูง	12	10.3	-	-	-	-	-	-	12	3.8
ปานกลาง	87	75.0	70	88.6	61	92.4	51	96.2	269	85.7
ต่ำ	17	14.7	9	11.4	5	7.6	2	3.8	33	10.5
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.10 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเรือหนั่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 75.0% รองลงมาระดับต่ำ จำนวน 14.7% และระดับสูง จำนวน 10.3%

**ชุมชนข้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเรือหนั่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 88.6% และระดับต่ำ จำนวน 11.4%

**ชุมชนพุน้ำใหญ่** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเรือหนั่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 92.4% และระดับต่ำ จำนวน 7.6%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเรือหนั่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 96.2% และระดับต่ำ จำนวน 3.8%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเรือหนั่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 85.7% รองลงมาระดับต่ำ จำนวน 10.5% และระดับสูง จำนวน 3.8%

**ตารางที่ 4.11 แสดงการมีรายได้ของครอบครัวอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวจำแนกตามชุมชน**

ความคิดเห็น	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนข้างวัดโตนด		ชุมชนพุน้ำใหญ่		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	35	30.2	14	17.7	9	13.6	12	22.6	70	22.3
ไม่เพิ่มขึ้น	81	69.8	65	82.3	57	86.4	41	77.4	244	77.7
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>
รายได้เพิ่มขึ้น										
มาก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ปานกลาง	25	71.4	5	35.7	2	22.2	5	41.7	39	55.7
น้อย	10	28.6	9	64.3	7	77.8	7	58.3	31	44.3
<b>รวม</b>	<b>35</b>		<b>14</b>		<b>9</b>		<b>12</b>		<b>70</b>	

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.11 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 69.8% และส่วนน้อยมีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวน 30.2% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ 71.4% มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง ส่วนน้อย 28.6 % มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับน้อย

ชุมชนข้างวัดโตนด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 82.3% และส่วนน้อยมีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวน 17.7% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ 64.3% มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับน้อย ส่วนน้อย 35.7 % มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง

ชุมชนขุนป่าเพ็ญ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 86.4% และส่วนน้อยมีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวน 13.6% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ 77.8% มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับน้อย ส่วนน้อย 22.2 % มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง

ชุมชนทองพูนพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 77.4% และส่วนน้อยมีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวน 22.6% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ 58.3% มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับน้อย ส่วนน้อย 41.7 % มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 77.7% และส่วนน้อยมีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวน 22.3% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ 55.7% มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง ส่วนน้อย 44.3 % มีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับน้อย

**ตารางที่ 4.12 แสดงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน**

สภาพการจัด การ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนช้างวัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองทูน พัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีการจัดการ	49	42.2	17	21.5	19	28.8	22	41.5	107	34.1
ไม่มีการจัดการ	67	57.8	62	78.5	47	71.2	31	58.5	207	65.9
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>
**มีการจัดการ ทำเรือ	31		8		9		6		54	
ร้านอาหาร	29		13		17		15		74	
ร้านค้าชุมชน	-		-		-		-		-	
ห้องสุชา	11		4		5		7		27	

ที่มา : แบบสอบถาม

\*\*ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.12 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 57.8% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จำนวน 42.2% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าชุมชนมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นท่าเรือ จำนวน 31 คน รองลงมาเป็นร้านอาหารและห้องสุชา มีจำนวน 29 และ 11 คน ตามลำดับ

**ชุมชนช้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 78.5% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จำนวน 21.5% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าชุมชนมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นร้านอาหารจำนวน 13 คน รองลงมาเป็นท่าเรือและห้องสุชา มีจำนวน 8 และ 4 คน ตามลำดับ

**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 71.2% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จำนวน 28.8% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าชุมชนมี

การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นร้านอาหาร 17 คน รองลงมาเป็นท่าเรือและห้องสุขา มีจำนวน 9 และ 5 คน ตามลำดับ

ชุมชนท่องเที่ยวพัฒนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 58.5% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จำนวน 41.5% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าชุมชนมี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นท่าเรือ 15 คน รองลงมาเป็นร้านอาหารและห้องสุขา มีจำนวน 7 และ 6 คน ตามลำดับ

รวม 4 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 65.9% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จำนวน 34.1% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าชุมชนมี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นร้านอาหาร 74 คน รองลงมาเป็นท่าเรือและห้องสุขา มีจำนวน 54 และ 27 คน ตามลำดับ

ตารางที่ 4.13 แสดงการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา แยกตามชุมชน

การพัฒนาอาชีพ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนช้างวัดโตนด		ชุมชนทูนป่าเทญ		ชุมชนท่องเที่ยวพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีการพัฒนา	37	31.9	18	22.8	15	22.7	13	24.5	83	26.4
ไม่มีการพัฒนา	79	68.1	61	77.2	51	77.3	40	75.5	231	73.6
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.13 แสดงให้เห็นว่า

ชุมชนวัดเกาะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มี การพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 68.1% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จำนวน 31.9%

**ชุมชนช้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มี การพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 77.2% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จำนวน 22.8%

**ชุมชนขุนน้ำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มี การพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 77.3% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จำนวน 22.7%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มี การพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 75.5% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จำนวน 24.5%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มี การพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 73.6% และส่วนน้อยมีความเห็นว่าชุมชนมี การพัฒนาอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จำนวน 26.4%

ตารางที่ 4.14 แสดง ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำแนกตามชุมชน

สภาพการ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนช้างวัดโตนด		ชุมชนขุนน้ำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีความเข้าใจ	68	58.6	39	49.4	47	40.5	23	43.4	177	56.4
ไม่มีความเข้าใจ	48	41.4	40	50.6	19	59.5	30	56.6	137	43.6
<b>รวม</b>	<b>116</b>	<b>100</b>	<b>79</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>	<b>53</b>	<b>100</b>	<b>314</b>	<b>100</b>
<b>ระดับความเข้าใจ</b>										
มาก	2	2.9	-	-	-	-	-	-	2	1.1
ปานกลาง	19	27.9	21	53.8	32	68.1	15	65.2	87	49.2
น้อย	47	69.2	18	46.2	15	31.9	8	34.8	88	49.7
<b>รวม</b>	<b>68</b>	<b>100</b>	<b>39</b>	<b>100</b>	<b>47</b>	<b>100</b>	<b>23</b>	<b>100</b>	<b>177</b>	<b>100</b>

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.14 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 58.6% และส่วนน้อยไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 31.9% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเข้าใจ ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจในระดับน้อย จำนวน 69.2% รองลงมา มีความเข้าใจในระดับปานกลางและระดับต่ำ จำนวน 27.9% และ 2.9% ตามลำดับ

**ชุมชนข้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 50.6% และส่วนน้อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 49.4% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเข้าใจ ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจในระดับปานกลาง จำนวน 53.8% รองลงมา มีความเข้าใจในระดับน้อย จำนวน 46.2%

**ชุมชนขุนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 59.5% และส่วนน้อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 40.5% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเข้าใจ ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจในระดับปานกลาง จำนวน 68.1% รองลงมา มีความเข้าใจในระดับน้อย จำนวน 31.9%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 56.6% และส่วนน้อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 43.4% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเข้าใจ ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจในระดับปานกลาง จำนวน 65.2% รองลงมา มีความเข้าใจในระดับระดับน้อย จำนวน 34.8%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 56.4% และส่วนน้อยไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 43.6% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเข้าใจ ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจในระดับน้อย จำนวน 49.7% รองลงมา มีความเข้าใจในระดับปานกลางและระดับต่ำ จำนวน 49.2% และ 1.1% ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 แสดงผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชนในพื้นที่ศึกษาแยกตามชุมชน

ผลกระทบ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนช้างวัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เชิงบวก	96	82.8	51	64.6	57	86.4	38	71.7	242	77.1
เชิงลบ	20	17.2	28	35.4	9	13.6	15	28.3	72	22.9
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.15 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 82.8% และส่วนน้อยเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ จำนวน 17.2%

**ชุมชนช้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 64.6% และส่วนน้อยเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ จำนวน 35.4%

**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 86.4% และส่วนน้อยเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ จำนวน 13.6%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 71.7% และส่วนน้อยเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ จำนวน 28.3%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 77.1% และส่วนน้อยเห็นว่าการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบ จำนวน 22.9%



ตารางที่ 4.16 แสดงความสำคัญของการท่องเที่ยวในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่ง  
จำแนกตามชุมชน

ความสำคัญ	ชุมชนวัดเกาะ		ชุมชนร้างวัดโตนด		ชุมชนทูนบำเพ็ญ		ชุมชนทองพูนพัฒนา		รวม 4 ชุมชน	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มี	114	98.3	76	96.2	66	100	53	100	309	98.4
ไม่มี	2	1.7	3	3.8	-	-	-	-	5	1.6
รวม	116	100	79	100	66	100	53	100	314	100
ระดับ										
มาก	96	84.2	65	85.5	57	86.4	51	96.2	269	87.1
ปานกลาง	18	15.8	7	9.2	9	13.6	2	3.8	36	11.7
น้อย	-	-	4	5.3	-	-	-	-	4	1.2
รวม	114	100	76	100	66	100	53	100	309	100

ที่มา : แบบสอบถาม

จากตารางที่ 4.16 แสดงให้เห็นว่า

**ชุมชนวัดเกาะ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 98.3% และส่วนน้อยเห็นว่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ จำนวน 1.7% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนอย่างมาก จำนวน 84.2% มีส่วนปานกลาง 15.8%

**ชุมชนร้างวัดโตนด** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 96.2% และส่วนน้อยเห็นว่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ จำนวน 3.8% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนอย่างมาก จำนวน 85.5% มีส่วนปานกลาง 9.2% และมีส่วนน้อย 5.3%

**ชุมชนทูนบำเพ็ญ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 100% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญ

อื่นๆในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าการทำงานที่เยี่ยมมีส่วนอย่างมาก จำนวน 86.4% มีส่วนปานกลาง 13.6%

**ชุมชนทองพูนพัฒนา** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 100% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าการทำงานที่เยี่ยมมีส่วนอย่างมาก จำนวน 96.2% มีส่วนปานกลาง 3.8%

**รวม 4 ชุมชน** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 98.4% และส่วนน้อยเห็นว่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ จำนวน 1.6% โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าการทำงานที่เยี่ยมมีส่วนอย่างมาก จำนวน 87.1% มีส่วนปานกลาง 11.7% และมีส่วนน้อย 1.2%

### สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ( Questionnaires ) ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรในชุมชน ทั้ง 4 ชุมชน ที่อาศัยอยู่ริมคลองบางเหือกหนึ่ง โดยใช้แบบสอบถาม 314 ชุด ประกอบการสำรวจภาคสนาม ( Survey ), การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ( Participatory Observation ) และสอบถามจากผู้เฒ่าเญ่าต่างๆ เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

#### 1. ในส่วนของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ดังนี้

อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 25.6% รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 23.2% และกลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 71-80 ปี จำนวน 1.0%

สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 72.3% รองลงมาไม่มีสถานภาพใดเลย จำนวน 25.5% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีสถานภาพหย่า จำนวน 2.2%

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 31.2% รองลงมาเป็นนักศึกษา จำนวน 24.5% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 5.4%

รายได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,000 บาท/เดือน จำนวน 21.7% รองลงมาเฉลี่ยประมาณ 5,500 บาท/เดือน จำนวน 18.1% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีรายได้น้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน จำนวน 5.1%

ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ม.1-ม.3 จำนวน 28.8% รองลงมาระดับ ป.4-ป.7 จำนวน 24.4% และกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่สุดมีระดับการศึกษา ปวส. จำนวน 4.2%

ศาสนา กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ

## 2. ในส่วนของสภาพแวดล้อมของคลองและชุมชนโดยทั่วไป สรุปได้ดังนี้

สาธารณูปโภค กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 3% มีความคิดเห็นว่าจะไม่ปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 227คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงถนน และส่วนน้อยมีความคิดเห็นว่าจะควรมีการปรับปรุง ไฟฟ้า ประปาและโทรศัพท์ จำนวน 131,91 และ 86 ตามลำดับ

สาธารณูปการ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 97.1% เห็นควรให้มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค และ 2.9% มีความคิดเห็นว่าจะไม่ปรับปรุง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นควรให้มีการปรับปรุง 253 คน เห็นว่าควรมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ และส่วนน้อย 240 คน มีความคิดเห็นว่าจะควรมีการปรับปรุง ระบบการระบายน้ำ

การดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 82.8%

การดูแลสิ่งแวดล้อมริมคลอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเข็อกหนึ่งโดยชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 85.7%

รายได้จากการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครอบคลุมไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว จำนวน 77.7%

การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชุมชนยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 65.9%

การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภายในชุมชนชุมชนยังไม่มีการพัฒนาอาชีพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีจำนวน 73.6%

ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวน 56.4%

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกแก่ชุมชนจำนวน 77.1%

การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยอนุรักษ์ คลองบางเหือกหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์คลองบางเหือกหนึ่งและสถานที่สำคัญอื่นๆภายในชุมชน จำนวน 98.4%

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวและต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนของตนเอง แม้จะมีปัญหาทางด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่จะรองรับการท่องเที่ยว แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่สามารถจัดให้หมดสิ้นไปได้

#### 4.1.3 ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ต่อการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นที่มีต่อการท่องเที่ยวและความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว

นอกจากการเก็บข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามแล้ว ผู้เขียนยังได้เลือกเลือกตัวแทนของชุมชน คือประธานชุมชนในแต่ละชุมชนเป็นตัวแทนประชาชนในพื้นที่ศึกษาเพื่อทำการ

สัมภาษณ์ทางด้านทัศนคติ ความคิดเห็นในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ ( สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา, 15 พฤศจิกายน 2546)

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ริมคลองบางเขื่อนหนึ่ง ทำให้ได้ทราบแนวความคิดและทัศนคติผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองที่มีต่อการท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งที่เหมือนกันและต่างกันในหลายๆประเด็นพอที่จะสรุปได้ว่า ประชาชนในแต่ละชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางเขื่อนหนึ่งนั้นมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า คลองบางเขื่อนหนึ่งเป็นคลองที่มีศักยภาพพอที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำได้ เพราะเป็นคลองที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีสถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัดเป็นจำนวนมาก รวมทั้งยังมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจหลงเหลืออยู่ เช่นการทำสวน และคิดว่าถ้ามีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็จะส่งผลต่อชุมชนโดยตรง ช่วยให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีงานและรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น

ประธานชุมชนวัดเกาะและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเกาะได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวนั้น ต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือของหลายๆฝ่ายและต้องสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องไม่สะดุด โดยประธานชุมชนวัดเกาะกล่าวว่าชุมชนแห่งนี้มีความพยายามที่จะดึงการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชน โดยมีการประชุมเพื่อสรุปความเห็นจากชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำชุมชน ชาวบ้านและคณะกรรมการทุกฝ่ายต่างมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยการประสานงานไปยังเจ้าหน้าที่ของเขต นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่และนักวิชาการจากกรมศิลปากรเพื่อมาร่วมกันดำเนินงานศึกษา แต่ปัญหาที่ชุมชนประสบคือเจ้าอาวาสวัดเกาะไม่ให้ความร่วมมือ โดยไม่ยินยอมให้ชุมชนใช้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและจัดกิจกรรม ทำให้โครงการที่มีการวางแผนกันมาไม่ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ประธานชุมชนทองพูนพัฒนา ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวภายในคลองว่าทางเขตแต่ละเขตที่รับผิดชอบพื้นที่รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประสานงานกันอย่างจริงจัง ควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนในด้านต่างๆแก่ชุมชนที่อยู่ริมคลองทั้งทางด้าน การอบรมความรู้ การจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน รวมทั้งการประมูณแบ่งความรับผิดชอบในพื้นที่ของแต่ละชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ปัจจุบันนี้การดำเนินงานกลับเป็นไปในลักษณะการประชุมเฉพาะเจ้าหน้าที่ไม่มีการมาประชุมร่วมกับชาวบ้านและลงมาศึกษาสัมผัสพื้นที่และประชาชน ทำให้ไม่เห็นสภาพที่แท้จริงของพื้นที่ เมื่อ

ประชุมเสร็จก็เป็นเพียงผลงานบนแผ่นกระดาษ ไม่มีอะไรคืบหน้า เสียทั้งเวลาและงบประมาณเป็นจำนวนมาก

ส่วนประธานชุมชนข้างวัดโตนดก็มีความเห็นเช่นกันว่าเขตควรจะเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิดรวมทั้งสนับสนุนในด้านต่างๆ ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมที่จะทำอยู่แล้ว แต่ขาดเงินทุน ดังนั้นจึงอยากให้มีการใส่ใจในเรื่องนี้อย่างจริงจังเพราะเห็นว่าถ้ามีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่น่าจะส่งผลดีต่อชุมชนมากกว่าผลเสีย คิดว่าจะทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถขยายการทำงานของกลุ่มต่างๆออกไปได้อีก ช่วยให้คนมีงานทำและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

กล่าวโดยสรุป จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทุกชุมชน ต่างก็มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะคิดว่าการท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและจะทำให้เกิดความสามัคคีกันภายในชุมชน ส่วนปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญของชุมชนที่เหมือนกันคือการขาดการส่งเสริมที่จริงจังและต่อเนื่อง การขาดความเป็นรูปธรรมของนโยบาย การขาดการร่วมมือกันอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน รวมทั้งการเข้าใจในสภาพพื้นที่ของผู้ที่มีอำนาจ ซึ่งชุมชนคิดว่าถ้ามีสิ่งเหล่านี้ชุมชนก็สามารถที่จะดำเนินการได้

นอกจากการสัมภาษณ์ประชนเจ้าของพื้นที่แล้ว ผู้วิจัยยังทำการเก็บข้อมูลทางด้านทัศนคติต่อการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาของนักท่องเที่ยว ด้วยการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตัวแทนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา (สัมภาษณ์ คุณคณิตตา ธรรมจริยวงศา อายุ 29 ปี, นักท่องเที่ยว, 18 ธันวาคม 2546) ได้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวคลองบางเหือกหนึ่งในวันหยุดเพราะมีความสะดวกในการเดินทางมากกว่าวันอื่นๆ ที่มาเที่ยวคลองบางเหือกหนึ่งเพราะเป็นคลองที่มีความเป็นธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ รวมทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีคุณค่า แต่ก็มีปัญหาอยู่บ้างเรื่องการเดินทาง การขึ้นชมสถานที่ท่องเที่ยวค่อนข้างลำบากเพราะบางแห่งไม่มีท่าเรือ นอกจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งยังมีสภาพที่ไม่น่าดูเพราะยังไม่ได้รับการพัฒนา ถ้าหากมีการพัฒนาจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชน

## 4.2 ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT TECHNIC

### 4.2.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของคลองบางเชือกหนัง

SWOT Analysis เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานโดยรวม ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ทราบถึง จุดแข็ง หรือข้อดี, จุดอ่อน หรือข้อด้อย, ข้อเสียหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ, โอกาสในการพัฒนาในด้านต่างๆ ตลอดจนแรงกดดันหรืออุปสรรคที่บั่นทอนความเจริญของพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

- |                   |  |
|-------------------|--|
| 1. S = Strength   | จุดแข็ง หรือ ข้อดีเด่น ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม                                 |
| 2. W= Weakness    | จุดอ่อน หรือ ข้อเสีย รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น ในด้านต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา |
| 3. O= Opportunity | โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ศึกษา ในด้านต่างๆ อย่างยั่งยืน                                 |
| 4. T= Threat      | แรงกดดันหรืออุปสรรค ในด้านต่างๆที่บั่นทอนความเจริญ                                   |

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ศึกษา พบว่าพื้นที่ศึกษามีจุดแข็ง (strength) หรือข้อดีเด่น , จุดอ่อน (Weakness) หรือข้อด้อยรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้น , โอกาสในการพัฒนา (Opportunity) ตลอดจนแรงกดดัน (Threat) หรืออุปสรรค ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

**จุดแข็ง ( Strength ) หรือข้อดีเด่น** ในที่นี้จะศึกษาทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและด้านสังคม ที่ทำให้พื้นที่ศึกษามีความโดดเด่น นำไปสู่การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

#### 1. ด้านกายภาพ

1.1 ความสวยงามและเป็นธรรมชาติของคลอง คลองบางเชือกหนังเป็นคลองที่มีน้ำตลอดทั้งปี เจลี่ยความลึกของน้ำอยู่ที่ระดับประมาณ 2 เมตรทำให้สามารถเป็นเส้นทางเดินเรือได้ตลอดทั้งปี น้ำในคลองมีคุณภาพดีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองยังสามารถนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ตามปกติ และยังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด ในช่วงที่อยู่นอกเขตชุมชนออกไปสามารถพบความเป็นธรรมชาติได้ทั้งสองฟากฝั่งคลอง มีสัตว์น้ำนานาชนิดอาศัยอยู่

เช่น นกกินปลานชนิดต่างๆ กระจอก กระแต สัตว์เลื้อยคลานเล็กๆ รวมทั้งพืชพรรณตามธรรมชาติชนิดต่างๆ

1.2 ที่ตั้งและความสะดวกในการเดินทาง เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่ปัจจุบันมีการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค เช่นระบบถนน โทรศัพท ัฒนาระบบประปา เป็นต้น เข้าไปยังพื้นที่ต่างๆอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันสามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ศึกษาได้จากทั้งทางน้ำและทางบก การเดินทางทางน้ำนั้นคลองบางเขินหนึ่งเป็นคลองที่สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับคลองสายอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียงได้ สามารถเดินทางไปยังคลองต่างๆและเดินทางออกสู่น้ำเจ้าพระยาได้ ช่วยให้การเดินทางทางเรือไปยังพื้นที่ต่างๆ เป็นไปได้โดยสะดวกและรวดเร็ว ส่วนการเดินทางทางบกนั้นสามารถเข้าถึงตัวคลองและชุมชนที่ศึกษาด้วยพาหนะที่ใช้ในการเดินทางหลากหลายรูปแบบ เช่นรถโดยสารประจำทาง รถตุ้ รถสองแถว แท็กซี่ ตุ๊กตุ๊กและมอเตอร์ไซค์รับจ้าง

1.3 มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและสามารถเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียงได้ จากการศึกษาชุมชนในพื้นที่ริมคลองบางเขินหนึ่งทั้ง 4 ชุมชนพบว่าทั้ง 4 ชุมชนมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่จะสามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตได้ เช่น วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมคลอง พิพิธภัณฑ์ชาวบ้าน การประดิษฐ์งานศิลปะหัตถกรรมของชาวบ้าน เช่นการประดิษฐ์หัวโขน การทำเครื่องประดับเงิน การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การประกอบอาชีพที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพชาวสวน ปลูกกล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ผลไม้และพืชผักนานาชนิด และสภาพธรรมชาติริมคลองที่สามารถพบเห็นสัตว์เล็กๆ เช่น นกกินปลานชนิดต่างๆ สัตว์น้ำชนิดต่างๆ รวมทั้งพืชพรรณตามธรรมชาติชนิดต่างๆ นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนที่อยู่ริมคลองแล้ว จากพื้นที่ศึกษาสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงโดยอาศัยโครงข่ายการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางน้ำและทางบกได้ เช่นพิพิธภัณฑ์พระก้านชูชาติ ตั้งอยู่ริมถนนพุทธมณฑลสาย 2 ถนนอักษะถนนที่สวยที่สุดในประเทศ พุทธมณฑล และตลาดสนามหลวง 2 ริมถนนเลียบบคลองทิววัฒนา เป็นต้น

1.4 มีระดับน้ำคงที่และไหลเวียนอยู่เสมอ เนื่องจากคลองแห่งนี้เป็นคลองที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักการระบายน้ำ สังกัดกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ในการควบคุมระบบการระบายน้ำโดยรวม จึงมีการควบคุมการไหลเวียนระดับน้ำในคลองให้ไหลเวียนและคงที่อยู่ตลอดเวลา โดยเฉลี่ยระดับน้ำในคลองตลอดปีจะอยู่ที่ระดับประมาณ 2 เมตร ทำให้เรือสามารถแล่นสัญจรเข้าออกคลองได้ตลอดปี นอกจากนี้การที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้น้ำ



เสียจากบ้านเรือนที่ปล่อยลงสู่คลองมีปริมาณน้อย จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียภายในคลอง เหมือนที่คลองสายอื่นกำลังประสบปัญหา

## 2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 มีการประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลอง ส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดภูมิปัญญามา จากบรรพบุรุษ เช่นการทำสวนผักผลไม้ การทำฟาร์มกล้วยไม้ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันอาชีพดังกล่าวมี แนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ เพราะพื้นที่มีราคาแพงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ขายที่ดินให้กับนายทุน และอพยพไปสู่ชานเมือง แต่คลองแห่งนี้ยังคงมีการประกอบอาชีพเกษตรกรอยู่คิดเป็นเนื้อที่ ประมาณ 85 ไร่ คิดเป็น 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่เกษตรกรนำไปส่งยังตลาด กลางซื้อขายที่ปากคลองตลาด บางส่วนส่งไปขายยังต่างประเทศ เช่นกล้วยไม้พันธุ์ต่างๆ

## 3. ด้านสังคม

3.1 ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองมีความเป็นมิตรและมีทัศนคติที่ดีต่อ การท่องเที่ยว ความเป็นเครือญาติและความผูกพันกันโดยมีสายน้ำเป็นตัวเชื่อม ทำให้ผู้คนที่นี่ อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลองมีความสนิทสนม รักใคร่สามัคคีกัน มีความเป็นธรรมชาติในการดำเนิน ชีวิต ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ที่ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในรูปแบบการ ดำเนินชีวิต และความมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีของชาวบ้านกับผู้ที่ผ่านมา

3.2 การมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและตั้งอยู่ริมน้ำ ทำให้ประชาชนมี ความสามัคคีและสนิทสนมกัน เพราะได้มาทำบุญร่วมกันเป็นประจำ วัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และ ตั้งอยู่ริมน้ำทำให้มีสัตว์น้ำและนกหลากหลายชนิดอาศัยอยู่ ชาวบ้านที่มาทำบุญเกิดความสงสาร วัดจึงเป็นเสมือนเครื่องขัดเกลาคนในชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์คลองไปในตัว รวมทั้งสัตว์ชนิดต่างๆ ส่วนการเดินทางจากบ้านมาวัดนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเดินทางด้วยเรือซึ่งสะดวกและรวดเร็ว กว่าการเดินทางทางบก นับเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตของคนที่นี่พบเห็นได้ยากในปัจจุบันได้อีกทาง หนึ่ง

3.3 มีความเป็นเครือญาติกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เนื่องจาก คลองสายนี้เป็นคลองธรรมชาติและมีมายาวนาน ดังนั้นผู้ที่มาก่อตั้งบ้านเรือนในยุคแรกๆ จึงมี

ความรู้จัก คู่ขนานกัน ติดต่อกันมาหาสู่กันเป็นประจำ มีการติดต่อกันทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม จนกลายมาเป็นเครือญาติกัน แม้ว่าในปัจจุบันชุมชนจะมีขนาดใหญ่ขึ้น มีการอพยพของคนจากภายนอกเข้ามามากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับมิได้เลือนหายไป ก่อให้เกิดความสามัคคีกันภายในชุมชน ซึ่งจะเป็ปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา

3.4 มีผู้นำชุมชนที่มีความกระตือรือร้น จากการสังเกตการณ์และสอบถามจากชาวบ้านในทุกชุมชนที่ศึกษา พบว่าผู้นำชุมชนทุกชุมชนที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันทุกคนได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เพราะเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานและเอาใจใส่ต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน บรรลุเป้าหมายได้

3.5 มีภูมิปัญญาในการผลิตงานศิลปหัตถกรรม เช่น ที่ชุมชนทองพูนพัฒนามีการประดิษฐ์หัวโชน การประดิษฐ์เครื่องประดับเงิน การรวมกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จากใบยางพารา ส่วนชุมชนพูนบำเพ็ญมีการผลิตยาสมุนไพรตามตำรับแพทย์แผนไทยโบราณ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวหากได้รับการส่งเสริมก็จะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปได้อีกทางหนึ่งด้วย

จุดอ่อน ( Weakness ) หรือ ข้อเสีย / ปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และด้านสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ได้แก่

## 1. ด้านกายภาพ

1.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน จากการศึกษาพบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองยังไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ เนื่องจากชุมชนหลายแห่งเป็นชุมชนแออัดมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ก่อให้เกิดปัญหาขยะและน้ำเสียในชุมชน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ซึ่งหากไม่มีการจัดการที่ดีพอก็จะก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชนในระยะยาวได้และส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ของชุมชน ในการที่จะรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต

1.2 ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทั้งหมดเป็นชุมชนแออัด จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทั้งหมดจัดอยู่ในชุมชนประเภทชุมชนแออัด กรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนใหญ่เป็นของเอกชนให้เช่าต่อในราคาถูก มีเพียงเฉพาะบ้านเรือนที่ปลูกอยู่ริมคลองเท่า

นั่นที่เจ้าของบ้านยังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอยู่ เพราะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรที่ทำสืบต่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่อาศัยอยู่ ก่อให้เกิดความไม่ผูกพันในถิ่นที่อยู่ และความไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้

1.3 การเชื่อมต่อการเดินทางไม่มีประสิทธิภาพ ขาดจุดเชื่อมต่อระหว่างการเดินทางทางบกกับทางน้ำ ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

## 2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 ประชากรส่วนใหญ่รายได้น้อย จากการศึกษาพบว่าประชากร 3 ใน 4 ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ริมคลองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทำงานทั่วไป มีรายได้น้อย รายได้ไม่คงที่ ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพชาวสวนก็มีรายได้ไม่คงที่เช่นกัน ขึ้นอยู่กับราคาและปริมาณผลผลิตที่มีในตลาด นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นในการดูแลรักษาพืชพันธุ์ทางการเกษตรก็มีต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรหลายรายต้องเลิกอาชีพชาวสวน หันไปหาอาชีพอื่นแทน ซึ่งหากภาวะการณ์เหล่านี้ยังไม่สามารถหาทางออกได้ พื้นที่สีเขียวที่เคยเป็นร่องสวนตามริมคลอง อาจแปรเปลี่ยนไปเป็นหมู่บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ ก็เป็นไปได้ เอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองก็คงหมดไปในที่สุด

## 3. ด้านสังคม

3.1 การไม่ประสานการทำงานที่เป็นระบบระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน จากการสอบถามจากผู้นำชาวชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาพบว่าปัญหาหนึ่งที่เป็นจุดอ่อนในการพัฒนาชุมชนคือการเข้าใจไม่ตรงกันในปัญหาต่างๆ ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และแนวทางการดำเนินงานที่ไม่เป็นระบบและไม่สร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน ทำให้การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ

โอกาสในการพัฒนา ( Opportunity ) ชุมชนและคลองที่ทำการศึกษามีโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและด้านสังคม ได้แก่

## 1. ด้านกายภาพ

1.1 การรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและลำคลองให้ยั่งยืน ไม่ได้มีจุดหมายเพียงเพื่อชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองที่ศึกษาและตัวคลองที่ศึกษาเท่านั้น แต่เพื่อชาวกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เพราะหากคลองบางเขินแห้งและชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองมีการจัดการที่ดี ก็จะสามารถเป็นมาตรฐานและกรณีศึกษาในการจัดการในพื้นที่อื่นๆได้

1.2 การจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยประชาชนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชน ในฐานะนักท่องเที่ยว ต้องมีจิตสำนึกและตระหนักในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ซึ่งชุมชนเองมีหน้าที่โดยตรงในการรักษาสิ่งแวดล้อม เช่นปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหามลพิษ โดยการประสานการทำงานร่วมกันกับสำนักงานเขตในเรื่องของเจ้าหน้าที่ เครื่องมือและงบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งเมื่อมีการจัดการและประสานงานที่ดีปัญหาดังกล่าวจะลดลงไปได้

1.3 การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนให้ดีขึ้น ได้แก่ การพัฒนาจุดเชื่อมต่อระหว่างถนน กับคลอง เช่นท่าเทียบเรือ การปรับปรุงถนน ปรับปรุงตู้โทรศัพท์สาธารณะ ระบบไฟฟ้าให้แสงสว่างตามทางเดิน เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว

## 2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 พัฒนาอาชีพเสริม โดยสอดคล้องกับวิถีชุมชนและเพื่อเพิ่มกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การนวดแผนโบราณ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 พัฒนากองทุนชุมชน เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันของคนในชุมชน บรรเทาความเดือดร้อนทางการเงิน ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันของคนในชุมชน ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นการเปิด

โอกาสให้กับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้มีเงินทุนในการประกอบอาชีพโดยความช่วยเหลือของคนในชุมชน

2.3 ตลาดการท่องเที่ยวทางน้ำมีแนวโน้มเติบโต จากการประชาสัมพันธ์ ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตั้งแต่หน่วยงานระดับบนได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานระดับล่างได้แก่ กรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตต่างๆ ได้มีการรณรงค์ให้มีการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวตามลำคลองสายต่างๆในเขต กรุงเทพมหานครได้กำลังมีการพัฒนาคลองสายต่างๆให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ เพื่อให้ สมกับที่ครั้งหนึ่งกรุงเทพมหานครได้ชื่อว่าเป็น เวนิสตะวันออก ทำให้ปัจจุบันบริษัททัวร์ ผู้ ประกอบการท่องเที่ยวได้มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือก ในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น

### 3. ด้านสังคม

การสนับสนุนจากภายนอกได้แก่

3.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต หน่วยงานสนับสนุนอื่นๆเช่น กรมศิลปากร สถาบันการศึกษาต่างๆ ในการสนับสนุนด้านวิชาการ การฝึกอบรมบุคลากร การสนับสนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น

3.2 การสนับสนุนจากองค์กรเอกชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่นการฝึกอบรมด้านอาชีพ การให้ความรู้ในด้านต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการประสานงานในการทำกิจกรรมต่างๆ

3.3 การสนับสนุนจากประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยการเข้ามาท่องเที่ยวและอุดหนุนสินค้าและการบริการของชุมชน

แรงกดดัน ( Threat ) ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและด้านสังคม ที่มีผลต่อการพัฒนาความเจริญของชุมชน ได้แก่

## 1. ด้านกายภาพ

1.1 สภาพวะอากาศและน้ำท่วม ในฤดูร้อนอากาศจะค่อนข้างร้อนจัด ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้คนไม่นิยมเดินทาง โดยเฉพาะทางเรือ ส่วนในฤดูฝน ฝนที่ตกหนักก็เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำเช่นกัน

## 2. ด้านเศรษฐกิจ

2.1 ความจำกัดด้านงบประมาณ เนื่องจากยังไม่มียุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ที่ศึกษา ทำให้การจัดสรรงบประมาณเพื่อมาดำเนินการในด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา มีน้อยมาก รายได้ส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อประโยชน์ของชุมชน

## 3. ด้านสังคม

ส่วนใหญ่จะเป็นอุปสรรคและข้อจำกัดของชุมชน ที่ยังไม่สามารถทำให้การบริหารจัดการชุมชนและการท่องเที่ยวภายในชุมชน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ มีดังนี้

3.1 ด้านบุคลากร จากการศึกษาพบว่า ในแต่ละชุมชนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความเข้าใจที่ถูกต้องในด้านการจัดการ การวางแผน และการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งทางสำนักงานเขตแต่ละเขตที่รับผิดชอบดูแลชุมชนในพื้นที่ศึกษาก็ยังขาดบุคลากรและเครื่องมือในการที่จะอบรมให้ความรู้แก่คนในพื้นที่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการให้ความสนับสนุน

3.2 ด้านการประสานงาน จากการศึกษาพบว่าระหว่างหน่วยงานของรัฐได้แก่สำนักงานเขต และชุมชน ยังขาดการประสานงานที่เป็นระบบและขาดความเอาใจใส่ที่ต่อเนื่องในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ให้บังเกิดขึ้นแก่ชุมชน

3.3 ด้านขอบเขตและอำนาจหน้าที่ จากการศึกษาและสัมภาษณ์บุคคลหลายๆกลุ่ม พบว่าการแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบยังไม่มี ความชัดเจน มีการทำงานที่ซ้ำซ้อน เกิดการเบียดเบียนกันทำให้งานที่ทำอยู่เกิดความล่าช้า สูญเสียทั้งเวลา

และงบประมาณ นอกจากนี้ชุมชนเองก็ยังไม่เข้าในหน้าที่และบทบาทของตนเองในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

#### 4.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

โดยทำการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะเด่น (Character) สภาพปัญหา โอกาสในการพัฒนาและอุปสรรค เพื่อนำไปสู่การวางแผนทางพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชนแต่ละชุมชนในพื้นที่ต่อไป

ในการวิเคราะห์ศักยภาพของแต่ละชุมชนนี้ ได้อาศัยข้อมูลจากการสอบถาม การสัมภาษณ์ การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในแต่ละชุมชน ซึ่งการวิเคราะห์แสดงไว้ในตาราง 4.17

ตาราง 4.17 แสดงการวิเคราะห์ศักยภาพแต่ละชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางเขื่อนหนึ่ง ในด้านการท่องเที่ยว

ชุมชน	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
ชุมชนวัดเกาะ	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.มีวัดและโบราณสถานที่น่าสนใจ เช่น วัดเกาะ วัดทอง วัดพิบูล</li> <li>2.เป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ผู้คนอยู่อาศัยแบบเครือญาติ มีมนุษยสัมพันธ์ดี</li> <li>3.ชุมชนอาศัยอยู่ใกล้วัดคลอง การเข้าถึงง่าย</li> <li>4.สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมและมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.การคมนาคมภายในชุมชนไม่สะดวกเนื่องจากถนนแคบ</li> <li>2.มีปัญหาเรื่องการจัดเก็บขยะและสิ่งแวดล้อม</li> <li>3.มีความไม่เป็นระเบียบของบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ติดริมคลอง</li> <li>4.สถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้รับการดูแลและไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.เป็นชุมชนหลักของการท่องเที่ยวประเภท วัดและโบราณสถาน ที่อยู่ริมคลอง</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.ขาดงบประมาณ</li> <li>2.ขาดหน่วยงานรับผิดชอบ</li> </ol>
ชุมชนข้างวัดโตนด	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.มีการเข้าถึงได้ง่ายจากทางบก</li> <li>2.มีที่โล่งว่างริมคลอง</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.ศูนย์กลางชุมชนไม่ได้อยู่ติดริมคลอง</li> <li>2.สภาพเป็นชุมชนแออัด ไม่เป็นระเบียบ</li> <li>3.มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเน่าเสีย และการระบายน้ำ</li> <li>4.สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว</li> <li>5.ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.เป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทาง ทางบกและทางน้ำ</li> <li>2.เป็นท่าเรือหลักในการเดินทางในคลอง</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.ขาดงบประมาณ</li> <li>2.ขาดหน่วยงานรับผิดชอบ</li> </ol>



ชุมชน	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
ชุมชนขุนบำเพ็ญ	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.มีตลาดซื้อขายสินค้าวิมน์น้ำ</li> <li>2.มีที่โล่งวิมน์น้ำ</li> <li>3.บ้านเรือนวิมน์น้ำมีความเป็นระเบียบและมีเอกลักษณ์</li> <li>4.สามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนได้โดยง่าย</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.มีปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ปัญหาขยะ น้ำเสีย</li> <li>2.ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว</li> <li>3.สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว</li> <li>4.สถานที่ตั้งตลาดมีสภาพทรุดโทรม</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.เป็นร้านค้าชุมชน ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายสินค้าจากชุมชน</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.ขาดงบประมาณ</li> <li>2.ขาดหน่วยงานรับผิดชอบ</li> </ol>
ชุมชนทองพันพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.มีอาชีพและวิถีชีวิตที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์</li> <li>2.มีสภาพบ้านเรือนวิมน์น้ำที่ระเบียบ มีความเก่าแก่และมีคุณค่า</li> <li>3.มีสภาพแวดล้อมวิมน์น้ำที่เป็ธรรมชาติ</li> <li>4.สามารถเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ เช่น พิพิธภัณฑ์พระเครื่องกำนันชูชาติ ถนนอุทยาน และตลาดสนามหลวง 2 เป็นต้น</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.สภาพเป็นชุมชนแออัด</li> <li>2.มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน</li> <li>3.ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว</li> <li>4.สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.เป็นชุมชนหลักของการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต</li> <li>2.เป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น พิพิธภัณฑ์พระเครื่องกำนันชูชาติ ถนนอุทยาน และตลาดสนามหลวง 2 เป็นต้น</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.ขาดงบประมาณ</li> <li>2.ขาดหน่วยงานรับผิดชอบ</li> </ol>

### 4.2.3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 2 ( ที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยใช้ SWOT Analysis ) วิเคราะห์ภาพรวมคลองและชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก SWOT Analysis ในข้อ 4.2 ประกอบการสำรวจภาคสนาม ( Survey ) , การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ( Participatory Observation ) และการสอบถามจากผู้รู้เรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1.ด้านกายภาพ จากการศึกษาพบว่า จุดแข็ง หรือข้อดีเด่นของพื้นที่ศึกษาทางด้านกายภาพคือ ความสวยงามและความเป็นธรรมชาติของคลอง ที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองอย่างมีเอกลักษณ์ มีสถานที่ที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น วัดในชุมชนต่างๆที่อยู่ริมคลอง การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่เป็นต้น นอกจากนี้คุณภาพน้ำและระดับน้ำในคลองก็คงที่และมีความสะอาดอยู่ตลอดปี ไม่เป็นอุปสรรคต่อการสัญจรและใช้ประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อน หรือข้อด้อยคือ ชุมชนยังขาดการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ เพราะชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทั้งหมดเป็นชุมชนแออัด มีการอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น ปัญหาระยะปัญหาน้ำเน่าเสียในชุมชน ปัญหาเรื่องมลพิษภายในชุมชน สำหรับโอกาสในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและลำคลองให้ยั่งยืน โดยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนทุกคนในชุมชน หน่วยงานและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากนักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอก ส่วนแรงกดดันหรืออุปสรรคจากภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยวในชุมชนนั้นคือ สภาพดินฟ้าอากาศ เช่นอุณหภูมิที่สูงมากขึ้น และฝนตกหนัก อาจเป็นปัจจัยที่มีส่วนในการตัดสินใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว ณ เวลานั้น แต่โดยภาพรวมแล้วลักษณะทางกายภาพและศักยภาพที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษานับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ทั้งในเรื่องพื้นที่ สถานที่ ความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในด้านการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน

2.ด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษา พบว่าจุดแข็งหรือข้อดีเด่นของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางเขื่อนหนึ่งทั้ง 4 ชุมชน คือ มีการประกอบอาชีพที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน เช่น การทำสวนผัก สวนผลไม้ ฟาร์มกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ที่นับวันจะหาได้ยากยิ่งตามริมคลองในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับปัจจุบันนี้ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่างระดมกำลังในการแสวงหาตลาดและพยายามเปิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อรองรับตลาดการท่องเที่ยวที่กำลังเติบโต ส่วนจุดอ่อนหรือข้อด้อย คือประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีรายได้น้อย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างรายได้ไม่คงที่ สำหรับโอกาสในการพัฒนาชุมชนได้แก่ การ

พัฒนาอาชีพเสริมให้กับประชาชนในชุมชนเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในการผลิตและการพัฒนาการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้การพัฒนากองทุนชุมชนก็จะเป็นการลดความเหลื่อมล้ำของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความสามัคคีกันภายในชุมชน การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันและการให้โอกาสซึ่งกันและกัน ส่วนอุปสรรคหรือแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่คือ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ เนื่องจากยังไม่มียุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ศึกษา ทำให้การจัดสรรงบประมาณเพื่อมาดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มีน้อยมาก

3. ด้านสังคม จากการศึกษาพบว่าจุดแข็งหรือข้อดีเด่นของพื้นที่ศึกษา คือประชาชนมีความเป็นมิตร มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องมาจากการมีความเป็นเครือญาติกันอาศัยพึ่งพากันมายาวนาน มีการทศปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมร่วมกัน ศูนย์กลางการทำกิจกรรมตามประเพณีจะอยู่ที่วัดที่กระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆ ริมน้ำ วัดจึงเป็นเสมือนที่กลมเกลียวจิตใจคน ให้ประเพณีปฏิบัติดี มีความเอื้ออาทรโอบอ้อมอารี มีน้ำใจต่อกัน นอกจากนี้การที่แต่ละชุมชนมีผู้นำที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานและมีความเป็นผู้นำ ทำให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดี และเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาด้านต่าง ส่วนจุดอ่อนหรือข้อด้อยคือ การไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำงานที่ไม่มีระบบที่ชัดเจน ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานทำให้ประชาชนเกิดความไม่เชื่อถือ ส่วนโอกาสในการพัฒนาทางด้านสังคมคือ การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องของนโยบาย มีความจริงใจในการช่วยเหลือจะทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเชื่อมั่น รวมทั้งการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ก็จะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นได้ในพื้นที่ ส่วนแรงกดดันหรืออุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้แก่ ข้อจำกัดด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านขอเขตและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือหากมีการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพก็จะเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานในทุกๆ ด้าน

## บทที่ 5

### แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

จากการศึกษาและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย กฎหมาย แผนพัฒนาและศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้คัดเลือกมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ผนวกกับข้อมูลของพื้นที่ศึกษาตามที่ได้เสนอมา สามารถพิจารณาสาระสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนได้ดังนี้

#### 5.1 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน

จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมต่อส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านบวกและด้านลบ ตามที่ได้นำเสนอไว้ในแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบทที่ 2 ซึ่งหากนำมาพิจารณาในพื้นที่ศึกษาจากข้อมูลสภาพทั่วไปและสภาพการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ สามารถสรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนได้ดังนี้

##### 1. ผลกระทบด้านบวก

1.1 การท่องเที่ยวที่เริ่มมีเข้ามาในพื้นที่ศึกษาก่อให้เกิดรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน จากการขายสินค้าและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่การนำผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับอื่นๆ ออกมาวางจำหน่าย การประกอบอาชีพรับเหมาจ้างนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ เป็นต้น แต่ก็ยังเป็นเพียงคนส่วนน้อยในชุมชนเท่านั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.2 การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ให้กับชุมชน เช่นมีเรือมาให้บริการมากขึ้น ทำให้การเดินทางทางน้ำสะดวกมากขึ้น

1.3 การท่องเที่ยวที่เริ่มมีขึ้นในชุมชน มีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่สินค้าทางการเกษตร เช่น กล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับชนิดต่างๆ

## 2. ผลกระทบด้านลบ

2.1 จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในลำคลองและชุมชน เช่น ปัญหาการทิ้งขยะ การส่งเสียงดังของเรือหางยาวที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม แม้ปัจจุบันระดับความรุนแรงของปัญหาจะไม่มาก แต่ก็ควรต้องหามาตรการในการแก้ไข

2.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาสังคมในแง่ความรู้สึกที่ดีต่อกันของคนในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับบริการท่องเที่ยวโดยตรง เนื่องมาจากความพยายามในการดึงนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้พื้นที่ของตน

2.3 ลักษณะฤดูกาลและสภาวะอากาศ มีส่วนทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง ทำให้เกิดผลกระทบต่อรายได้และการมีงานทำของคนในชุมชน

### 5.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว

จากสภาพที่เป็นอยู่ของพื้นที่ศึกษา สามารถที่จะกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวยังมีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติโดยทั่วไปคือ เป็นสถานที่พักผ่อนของผู้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน มีการซื้อขายสินค้า การให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นสมาชิกเพียงกลุ่มหนึ่งของชุมชน ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีหน่วยงานที่จะเข้ามารับผิดชอบโดยตรง การจัดการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าของสถานที่ เช่น เจ้าของสวนกล้วยไม้ คณะกรรมการวัดต่างๆ เป็นต้น คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังดำเนินชีวิตไปตามปกติ โดยไม่ได้ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการดำเนินการมากนัก ชุมชนเองก็ยังไม่ได้มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในพื้นที่

ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะเป็นเพียงการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและการให้บริการเล็กน้อยให้กับนักท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่ได้คือรายได้ที่ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เจ้าของสวน คนรับเรือ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นรายได้เสริมที่เกิดขึ้นนอกเหนือไปจากรายได้จากประกอบอาชีพหลัก ส่วนปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ก็ยังไม่ได้มีการนำมาพิจารณา ว่าเทียบกับรายได้ที่เกิดขึ้นแล้วคุ้มหรือไม่ และชุมชนควรจะมีการกำหนดแนวทางและมาตรการอย่างไรให้การท่องเที่ยวสามารถเป็นเครื่องมือนำความเจริญมาสู่ชุมชนได้

ในการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน สามารถพิจารณาแนวคิดที่จะเป็นแม่แบบในเรื่องนี้คือ แนวคิดว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ซึ่งให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวในทุกมิติทั้งเศรษฐกิจและสังคม และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกระบวนการ ทั้งในแง่การพัฒนา การบริหารจัดการ และการส่งเสริมตามแนวทางที่ท้องถิ่นต้องการ เป็นแนวความคิดที่น่าเสนอหลักการในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างสมดุล ให้การท่องเที่ยวก่อประโยชน์ไปสู่คนส่วนใหญ่ ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเองและคนในชุมชน ซึ่งไม่ใช่เพียงผู้ประกอบการเท่านั้น

จากลักษณะของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาหากเปรียบเทียบกับแนวความคิดดังกล่าวมา จะเห็นว่า สภาพที่เป็นอยู่ยังไม่มีลักษณะที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กล่าวคือ ท้องถิ่นหรือชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และยังไม่มีความชัดเจนต่อเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างชัดเจนและจริงจัง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน จึงต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ในหลายๆมุมมอง

### 5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา สามารถแยกการพิจารณาจากสาเหตุได้ 2 ทางคือปัญหาที่มาจากภายในพื้นที่ศึกษา และปัญหาจากภายนอก

#### 1. ปัญหาภายในพื้นที่ศึกษา

1.1 ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพการท่องเที่ยวในปัจจุบันอยู่ในระยะของการเริ่มมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น วัดและโบราณสถาน รวมทั้งพื้นที่โดยรอบ ยังไม่ได้มีการปรับปรุงเพื่อรองรับการเข้ามาเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางเข้ามาเที่ยวชม และความไม่ประทับใจในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น ปัญหาการขึ้นลงเรือไม่สะดวก ปัญหาเรื่องห้องสุขา และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา

1.2 ปัญหาด้านความพร้อมของชุมชน จากการศึกษาพบว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นชุมชนแออัด มีปัญหาทางด้านทางด้านสภาพแวดล้อม เช่นปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษของชุมชนริมคลอง ซึ่งมีผลต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

1.3 จากการศึกษาพบว่าประชาชนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวที่จะอำนวยความสะดวกอย่างแท้จริงต่อชุมชนว่าควรจะเป็นอย่างไร ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวยังรวมไปถึงวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความสมดุลและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างยั่งยืน มีการป้องกันและแก้ไขปัญหามลกระทบต่างๆ ตลอดจนการแสดงบทบาทในการบริหารจัดการ และการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดยสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.4 องค์กรชุมชน ยังขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวและยังไม่ได้อาศัยกลไกการบริหารงานเพื่อมีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ การกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรภายนอก เช่น สำนักงานเขต

## 2. ปัญหาอุปสรรคจากภายนอก

2.1 องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ได้กระจายบทบาทและหน้าที่ให้กับชุมชนในการบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ปัจจุบันการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดำเนินการโดย สำนักงานเขต

2.2 วิถีทางของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาที่กำลังดำเนินอยู่ ยังคงเป็นไปตามกระแสของปัจจัยภายนอกเช่นกลไกตลาด กลไกด้านนโยบายของรัฐ ซึ่งคนในชุมชนไม่ได้เป็นผู้กำหนดความต้องการและควบคุมวิถีทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.3 ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาประสานงานด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งในด้านการศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวและการจัดการแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง

#### 5.4 องค์ประกอบหรือปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

กรอบการพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการนั้น พิจารณาจากปัจจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. สภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา
2. ทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวม
3. ความพร้อมของชุมชน
4. องค์การความร่วมมือในการพัฒนา

##### 5.4.1 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านสภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

พื้นที่ศึกษาคือคลองบางเหืองแห้งและชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองทั้ง 4 ชุมชน จากการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 มีลักษณะเด่นที่เอื้อต่อการพัฒนาคือ

ด้านทำเลที่ตั้ง คลองบางเหืองแห้งและชุมชนที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีความน่าสนใจในเรื่องประวัติความเป็นมา คุณค่าของสถาปัตยกรรมแบบต่างที่ตั้งอยู่ริมคลอง รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนที่อยู่ตามสองฝั่งคลอง การประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ สามารถเดินทางถึงด้วยระยะเวลาอันสั้น สามารถเดินทางไปกลับได้ภายในหนึ่งวัน แหล่งท่องเที่ยวต่างๆในพื้นที่ศึกษา จึงมีบทบาทในการเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพบเห็นวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ความเป็นธรรมชาติและประวัติศาสตร์ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้อยู่ในกรุงเทพมหานคร

นอกจากทำเลที่ตั้งแล้ว ลักษณะการเกาะกลุ่มกันของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ยังเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของพื้นที่ศึกษา กล่าวคือแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอยู่ไม่ไกลกันมาก และอยู่บนเส้นทางที่สามารถเข้าถึงเส้นเดียวกัน ทำให้การเดินทางเชื่อมโยงถึงกันได้โดยสะดวก นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมต่อการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงได้

ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต ซึ่งมีความ



เหมาะสมต่อการเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อนของนักท่องเที่ยว เพื่อชมโบราณสถานที่มีคุณค่า ธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะเด่นที่ทำให้การท่องเที่ยวทางน้ำได้รับความนิยม แม้ว่าพื้นที่ศึกษาจะมีลักษณะเด่นดังที่กล่าวมา แต่ก็มีข้อจำกัดที่เป็นปัญหา เช่น ปัญหาในด้านความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยว ปัญหาด้านความพร้อมในการให้บริการด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว ปัญหาแหล่งทัศนียภาพ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

#### 5.4.2 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวม

นโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวมพิจารณาจากแผนพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการรวบรวมและนำเสนอไว้ในบทที่ 2 สามารถสรุปสาระสำคัญของทิศทางการพัฒนา ได้ดังนี้

1. แนวความคิดหลักของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาโดยเน้น คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเช่นเดียวกับแผนพัฒนาฉบับที่แล้ว โดยการพัฒนาให้คนไทยมีคุณภาพและมีสมรรถนะ ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด รวมทั้งให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนพัฒนารายสาขา มาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายทุกระดับในสังคม นโยบายดังกล่าวถือเป็นจุดรวมของการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระดับชาติซึ่งน่าจะเป็นผลดีในการกำหนดเป็นเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องยึดถือเป็นกรอบในการปฏิบัติด้วย

2. แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 ยังคงยึดหลักการพัฒนาที่เน้น คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา เน้นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปสู่ชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งภาคประชาชน เอกชน และภาคราชการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากรุงเทพมหานคร โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนา ดังนี้ เพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่น่าอยู่ ด้วยการบริหารจัดการที่ดีและมีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น โดยมีพันธกิจหลักการพัฒนา ดังนี้

- การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนพัฒนา การตรวจสอบเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารและการปกครอง
- การพัฒนาศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้
- การสร้างระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนการพัฒนาเมือง
- การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่ดีของเมืองอย่างยั่งยืน

### 3. นโยบายการท่องเที่ยว

ผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไปโดยอาศัยเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ ความมั่นคงทางการเมือง และการพัฒนาเครือข่ายเส้นทางการคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวก พร้อมกับรักษาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นธรรมชาติ ความสะดวก ความปลอดภัย ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น

#### นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2540-2546

1) ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

3) สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ

4) ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรักความหวงแหนและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิตอันดีงามสืบไป

5) ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้าและบริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทย มีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

6) ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชน

7) สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและใช้จ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดปี เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยงให้มียิ่งขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่นอันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

#### กลยุทธ์การพัฒนากการท่องเที่ยว ปี 2540-2546

1) ผลักดันให้มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนพิจารณาและหาแนวทางร่วมกัน

2) รมรงค์และปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นเข้าใจและเห็นความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของคนให้อยู่ในสภาพที่ดี ตลอดจนสามารถให้ข้อมูล ข่าวสาร การบริการและความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนท้องถิ่นของตนได้

3) กำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ หรือสร้างความเสื่อมโทรมให้แก่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

4) เน้นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ทุกคน

5) รมรงค์โครงการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6) ประสานงานประชุม ปรึกษาหารือ ตั้งคณะทำงานร่วม ททท. ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติกับหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและแก้ปัญหาค้างสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

7) ศึกษาและพัฒนาาระบบข้อมูลสารสนเทศและระบบติดตามสถานะสิ่งแวดล้อมและมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ

8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดตั้งสถาบันหรือจัดฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในด้านการบริการ

ปัจจัยด้านทิศทางการพัฒนาตามนโยบายหรือกรอบการพัฒนาโดยรวมตามที่กล่าวมาถือได้ว่ามีแนวทางที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และให้มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัจจัยดังกล่าวที่กล่าวมาเป็นเพียงกรอบและแนวทาง แต่ในทางปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายยังมีปัจจัยอื่นๆที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไปด้วย

### 5.4.3 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านความพร้อมของชุมชน

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ และสภาพปัญหาตามที่กล่าวมาของชุมชน และพื้นที่ศึกษาพบว่า ชุมชนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน จำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนโดยสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน พัฒนาศักยภาพและให้โอกาสชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือแนะนำจนสามารถสร้างความพร้อมให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นมีบทบาทในการดำเนินการให้มากยิ่งขึ้น

### 5.4.4 องค์ประกอบหรือปัจจัยด้านองค์การความร่วมมือในการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามปรัชญา แนวคิดและหลักการของการพัฒนาชุมชน ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ไม่ใช่การผูกขาดการดำเนินงานโดยลำพัง แต่ต้องเป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของท้องถิ่นให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยความร่วมมือขององค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดหลักของแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ก็ได้ส่งเสริมการพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนทุกฝ่ายและทุกระดับ

ดังนั้นการพัฒนากการท่องเที่ยวและชุมชนจะต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้น โดยพิจารณาจากองค์กรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนผู้ประกอบการ องค์กรท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่จะสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงาน

ลักษณะความร่วมมืออาจอาศัยช่องทางการประสานงานตามระบบของการปกครองในพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต ชุมชน โดยผ่านองค์กรที่เป็นทางการ หรือตั้งคณะกรรมการที่เป็นโครงข่ายความร่วมมือขึ้นมาเป็นสื่อกลาง เช่น คณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับเขต คณะกรรมการการท่องเที่ยวระดับชุมชน โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการต้องประกอบไปด้วยผู้แทนกลุ่มองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ

โครงการช่วยความร่วมมือดังกล่าวจะทำให้สามารถกำหนดแนวทาง เงื่อนไข ที่ได้รับร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกรอบในการปฏิบัติ

นอกจากนี้โครงการช่วยความร่วมมือดังกล่าวจะเป็นกลไกส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในลักษณะถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือในการดำเนินงาน

### 5.5 เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ตามที่ได้เสนอไว้ในบทที่ 2 กล่าวได้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มิได้มุ่งเน้นเฉพาะในเรื่องความเจริญทางวัตถุหรือความเจริญทางเศรษฐกิจเพื่อความอยู่ดีกินดีเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีสภาพจิตใจที่ดี มีสติปัญญาในการคิดและดำเนินการได้ด้วยตนเอง โดยที่แผนพัฒนาฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้กำหนดเป้าหมายหลักการพัฒนาในลักษณะเดียวกันนี้ กล่าวคือ กำหนดให้ คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและให้เป็นการพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว จึงเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน โดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นสื่อกลาง หรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

จากที่กล่าวมา สามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้ดังนี้

**เป้าหมาย** เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นผล การพัฒนาที่ส่งเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ คือ การบริหารจัดการทรัพยากร การบริการ และการส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

**แนวทางการพัฒนา** จากเป้าหมายดังกล่าวสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนา ได้เป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาชุมชน

### **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว**

1. สร้างและปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่นการคมนาคมขนส่งทั้งทางน้ำทางบก ไฟฟ้าและประปาชุมชน ให้สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
2. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมริมคลองและสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความเป็นระเบียบและสวยงาม
3. สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ห้องสุขา ทำเทียบเรือ ป้ายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์ท่องเที่ยวชุมชนเป็นต้น
4. กำหนดบทบาทหลักด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน

#### **ชุมชนวัดเกาะ**

มีบทบาทเป็นชุมชนหลักด้านการท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถาน

#### **ชุมชนข้างวัดไตนด**

มีบทบาทเป็นจุดเชื่อมต่อการเดินทางทางบกและทางน้ำ

#### **ชุมชนพุน้ำเปีย**

มีบทบาทเป็นร้านค้าชุมชน ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกของฝาก

#### **ชุมชนกองทุนพัฒนา**

มีบทบาทเป็นชุมชนหลักด้านการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวิถีชีวิต และจุดเชื่อมต่อการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง

5. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

6. ดำเนินการด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์รวมทั้งการจัดมหรรมในพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่ไปสู่นักท่องเที่ยว

#### แนวทางการพัฒนาชุมชน

1. สร้างกรอบความร่วมมือระหว่างกันของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้การทำงานเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2. ให้ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดจนส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนให้การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินการได้ด้วยตนเอง

4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆกับชุมชน เพื่อดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวไปตามทิศทางที่ตั้งไว้

5. ถ่ายทอดบทบาทของหน่วยงานส่วนกลางไปสู่ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้านต่างๆ ให้มากขึ้น เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม

#### 5.6 บทบาทของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสามารถจัดกลุ่มฝ่ายต่างๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนได้ดังนี้

1. ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น
2. องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
3. ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ
4. องค์กรพัฒนาเอกชน
5. สถาบันการศึกษา



### 5.6.1 บทบาทของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความเหมาะสมและยั่งยืน การขาดทักษะ ความรู้และประสบการณ์ในด้านการบริหารจัดการ การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาด เพื่อให้สามารถแข่งขันกับระบบตลาดภายนอกได้ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

ดังนั้นการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะต้องพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนทัศนคติด้านการท่องเที่ยวให้กว้างขึ้นด้วยการมองประโยชน์ในทุกด้าน ที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว ตระหนักถึงปัญหาผลกระทบที่ตนเองต้องเป็นผู้แบกรับภาระไว้มากที่สุด และแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อผลักดันให้การท่องเที่ยวเป็นไปโดยสอดคล้องกับแนวทางการความต้องการของประชาชนในชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของบ้าน

### 5.6.2 บทบาทขององค์กรภาครัฐ

จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบและชุมชนยังไม่มีบทบาทด้านการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษามากนัก การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นการดำเนินงานโดยสำนักงานเขตตลิ่งชัน แต่ยังไม่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมและประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนระหว่างชุมชน ซึ่งองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องนอกจากสำนักงานเขตแล้ว ยังมีหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ได้แก่

1. กรุงเทพมหานคร มีหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาในสาขาต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ส่งเสริมและวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสาธารณูปโภคและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ สำนักโยธา สำนักสิ่งแวดล้อม สำนักการระบายน้ำ กรมเจ้าท่า สถานีตำรวจ ตำรวจท่องเที่ยว กรมศิลปากร เป็นต้น

ดังนั้นหากชุมชนและหน่วยงานหรือองค์กรท้องถิ่นมีการดำเนินการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว และมีการประสานการทำงานในแต่ละระดับอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น องค์กรภาครัฐต่างๆ ดังกล่าวมา จึงควรลดบทบาทของตนเองลง มาเป็นผู้สนับสนุนด้านต่างๆ แก่ชุมชน เพื่อเปิดกว้างให้ชุมชนได้เป็นผู้ดำเนินการเองโดยการถ่ายโอนอำนาจและงบประมาณมาสู่ชุมชนท้องถิ่น

#### 5.6.3 บทบาทของภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ

ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแง่ของการลงทุน ซึ่งส่งผลต่อทิศทางความเป็นไปของระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้งทางด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาบริการ ตลอดจนส่งเสริมการตลาดหรือเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์

การดำเนินงานของภาคเอกชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานพัฒนาหรือลงทุนที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาว ตามหลักการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและให้สอดคล้องกับแนวทางของชุมชน โดยการดำเนินงานของภาคเอกชน ควรเป็นไปในลักษณะเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนท้องถิ่น

#### 5.6.4 บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชนนับว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาแนะนำท้องถิ่น ตลอดจนสร้างกลุ่มพลังในการประสานงานต่อร่วมกับฝ่ายต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาในบางเรื่องที่กลไกของรัฐไม่สามารถทำได้ โดยหลักการถือว่าเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเป็นอิสระและมีความคล่องตัวในการทำงานสูง

ดังนั้นองค์กรพัฒนาเอกชน จึงควรมีบทบาทในการในการสนับสนุนส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในทุกเรื่อง ในอันที่จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยอาศัยจุดเด่น คือ ความเป็นอิสระ และความคล่องตัวดำเนินการโดยประสานการทำงานกับฝ่ายต่างๆ

#### 5.6.5 บทบาทของสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษานอกจากจะเป็นแหล่งความรู้ในสาขาต่างๆ แล้วควรเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่บริการวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่น ในทุกๆด้าน ทั้งในด้านการจัดทำแผน การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน การอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและการท่องเที่ยวในชุมชน ให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ตลอดจนการพัฒนาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม

#### 5.7 แนวทางความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน

ในการวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ จำต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตามที่กล่าวมา อย่างไรก็ตามการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก ควรมีการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อกลางในการดำเนินงาน โดยมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดองค์กรความร่วมมือ โดยพิจารณาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาร่วม องค์กรความร่วมมืออาจมีลักษณะเป็นคณะกรรมการ ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไป ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เช่น คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น
2. จัดทำแผนความร่วมมือ ที่จะเป็นตัวบอกรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ของการดำเนินงานร่วมกันทั้งหมด

ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้หากมีความร่วมมือและประสานการทำงานกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ก็ย่อมจะทำให้เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ตั้งไว้บรรลุผลเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้

## บทที่ 6

### บทสรุปและข้อเสนอแนะ

#### 6.1 บทสรุป

การพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน เป็นจุดสนใจที่ต้องเปลี่ยนมุมมองของการพัฒนา จากเดิมที่การท่องเที่ยวถูกใช้เป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก ในขณะที่ผลกระทบจากการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดปัญหานานัปการ มาเป็นการให้ความสนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และบทบาทของผู้ที่ต้องประสบกับปัญหาซึ่งก็คือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ว่าควรจะต้องดำเนินบทบาทเช่นไร เพื่อให้การท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นเกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายและมีความยั่งยืน

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน ผู้ทำการศึกษาได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ศักยภาพ และความสามารถของคนในการที่จะดูแลจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของคนในการที่จะดูแลจัดการทรัพยากรให้เป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน โดยที่คนในชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทในกระบวนการ โดยอาศัยแนวความคิดว่าด้วยเรื่องการพัฒนาชุมชนและแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยว มาใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์

หากมองจากสภาพความเป็นไปของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน เปรียบเทียบกับแนวคิด ปรัชญา และหลักการพัฒนาชุมชน ก็อาจถือได้ว่า การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ยังมีได้เป็นไปตามปรัชญา แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีเพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจ คือการมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็เพียงคนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งสิ่งที่ควรคำนึงคือผลกระทบที่ทรัพยากรของชุมชนถูกใช้ไปมีความคุ้มค่าเหมาะสมหรือไม่ และหากมองตามปรัชญา แนวคิดและหลักการของการพัฒนาชุมชนที่ว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร หรือประชาชนได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมหรือได้รับโอกาสในเรื่องนี้หรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีบทบาทในเรื่องนี้เท่าที่ควร แต่บทบาทหลักยังคงอยู่ที่หน่วยงานภายนอก

## 6.2 รูปแบบการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบรวมทั้งมีกิจกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่น่าสนใจ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแบบแบบไปเช้า-เย็นกลับ
2. การท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนกับชาวบ้าน

1. การท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ

จะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายในระยะเวลา 1 วัน ตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น การท่องเที่ยวประเภทนี้จะเป็นการพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมสถานที่สำคัญต่างๆภายในพื้นที่ศึกษา ทั้งโดยการล่องเรือ การเดินทางทางบกด้วยพาหนะต่างๆ เช่นรถตู้ รถประจำทางหรือจักรยาน และเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในละแวกใกล้เคียง ในรัศมีที่สามารถเดินทางกลับมายังจุดเริ่มต้นได้ภายในระยะเวลาหนึ่งวัน โดยรายละเอียดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวจะกล่าวในหัวข้อ 6.2

2. การท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนกับชาวบ้าน

การท่องเที่ยวประเภทนี้กำลังเป็นที่นิยมในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จากการศึกษพบว่าคลองบางเชือกหนังมีศักยภาพในการที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ กล่าวคือคลองบางเชือกหนังในปัจจุบันยังคงมีความเป็นธรรมชาติและมีวิถีผูกพันของคนกับน้ำอย่างมีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมบ้านเรือนริมน้ำที่เก่าแก่ และมีคุณค่า มีรูปแบบการดำรงชีวิตที่น่าสนใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ ที่นักท่องเที่ยวอยากจะเข้ามาเรียนรู้และสัมผัส การท่องเที่ยวประเภทนี้จะก่อให้เกิดความเป็นมิตรไมตรีระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

แต่จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ รวมทั้งปัญหาในเรื่องของการจัดการเรื่องที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวก็ยังไม่ได้มีการพัฒนา

ดังนั้นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนทำได้โดยการ

1. ให้การอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการที่เป็นชาวบ้านที่มีความสนใจ
2. พัฒนาความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
3. ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
4. สร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา

ผู้ศึกษาขอเสนอตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ดังนี้

โปรแกรม 2 วัน 1 คืน

**วันที่ 1**

- |          |  |
|----------|--|
| 09.00 น. | เข้าที่พัก (CHECK IN) แนะนำตัวทำความรู้จัก                     |
| 12.00 น. | ทานอาหารกลางวันร่วมกัน   |
| 14.00 น. | กิจกรรม ( ปั่นจักรยาน, เรียนรู้วิถีชีวิตชาวสวน )               |
| 16.00 น. | ล่องเรือ ชมความงามของสถานที่ สถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตริม<br>น้ำ |
| 19.00 น. | ทานอาหารเย็นร่วมกัน  |
| 21.00 น. | เวลาส่วนตัว พักผ่อน  |

**วันที่ 2**

- |          |   |
|----------|---|
| 06.00 น. | ใส่บาตรริมทำน่าน้ำบ้าน                                  |
| 06.30 น. | กิจกรรม ( เก็บพืชผัก-ผลไม้-ดอกไม้ )                     |
| 07.00 น. | กิจกรรม ( กิจกรรมเรียนรู้การประกอบอาหาร, การจัดดอกไม้ ) |
| 08.30 น. | ทานอาหารเช้าร่วมกัน                                     |

10.00 น.	ท่องเที่ยวสถานที่สำคัญ เช่น วัดเกาะ วัดพิบูล วัดมะพร้าวเตี้ย และนำชมสวนอื่นๆ ในชุมชนใกล้เคียง หรือ เชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์พระเครื่อง ถนนอุทยาน พุทธมณฑล และตลาดสนามหลวง 2 เป็นต้น
12.00 น.	ทานอาหารกลางวัน
15.00 น.	กลับที่พัก
17.00 น.	เดินทางกลับ ( CHECK OUT )

### 6.3 การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

เนื่องจากตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ ในเขตกรุงเทพมหานครที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษากับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่มีศักยภาพในพื้นที่ใกล้เคียง จะเป็นการสร้างตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาให้กว้างขึ้น และเป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงด้วยเส้นทางเดินใหม่ ก่อให้เกิดกิจกรรมใหม่ๆ ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ รวมทั้งเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษากับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆในพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ ดังนี้

โปรแกรมที่ 1 คลองบางเชือกหนัง-พุทธมณฑล

โปรแกรมที่ 2 คลองบางเชือกหนัง-คลองด่าน

โปรแกรมที่ 3 คลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกใหญ่

โปรแกรมที่ 4 คลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกน้อย

1) โปรแกรมที่ 1 เส้นทางคลองบางเชือกหนัง-พุทธมณฑล (แผนที่ 6.1)

จำนวนนักท่องเที่ยว	15-20 คน
วันท่องเที่ยว	เสาร์-อาทิตย์
เวลาที่ใช้	8 ชั่วโมง
09.00 น.	พร้อมกันที่ท่าเรือวัดปากน้ำฝั่งใต้





3) โปรแกรมที่ 3 เส้นทางคลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกใหญ่ (แผนที่ 6.3)

จำนวนนักท่องเที่ยว	15-20 คน
วันท่องเที่ยว	เสาร์-อาทิตย์
เวลาที่ใช้	8 ชั่วโมง
09.00 น.	พร้อมกันที่ท่าเรือวัดปากน้ำฝั่งใต้ ใช้เส้นทางคลองบางกอกใหญ่
09.50 น.	เยี่ยมชมวัดอินทราราม หรือ มัสยิดเจริญพาสณ์
10.50 น.	วัดโมลีโลกยารามราชวihar หรือ วัดกัลยาณมิตร หรือ พระราชวังเดิม
11.50 น.	ทานอาหารกลางวันที่ทำเตียน
12.30 น.	เยี่ยมชมวัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร
13.10 น.	เดินทางกลับ คลองบางเชือกหนัง ใช้เส้นทางคลองมอญ
13.30 น.	นมัสการหลวงพ่อดำ วัดเกาะ
14.20 น.	เยี่ยมชมสวนกล้วยไม้คุณลุงนิยม ทองมาก
15.20 น.	ชื่นชมบ้านไทยริมน้ำ ทานอาหารว่าง
16.20 น.	ซื้อของฝาก ตลาดริมน้ำ
17.30 น.	เดินทางกลับ

4) โปรแกรมที่ 4 เส้นทางคลองบางเชือกหนัง-คลองบางกอกน้อย (แผนที่ 6.4)

จำนวนนักท่องเที่ยว	15-20 คน
วันท่องเที่ยว	เสาร์-อาทิตย์
เวลาที่ใช้	8 ชั่วโมง
09.00 น.	พร้อมกันที่ท่าเรือวัดปากน้ำฝั่งใต้ ใช้เส้นทางคลองมอญออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา
09.50 น.	เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรือพระราชพิธี หรือชุมชนบ้านบุญ
10.40 น.	เยี่ยมชมวัดสุวรรณารามราชวihar หรือวัดศรีสุตา รามววิหาร
11.40 น.	ทานอาหารกลางวันในตลาดน้ำตลิ่งชัน
12.50 น.	เดินทางกลับคลองบางเชือกหนัง

**ใช้เส้นทางคลองรัชพระ**

- |          |                                      |
|----------|--------------------------------------|
| 13.40 น. | นมัสการหลวงพ่อดำ วัดเกาะ             |
| 14.30 น. | เยี่ยมชมสวนกล้วยไม้คุณสูงนิยม ทองมาก |
| 15.30 น. | เข้าชมบ้านไทยริมน้ำ ทานอาหารว่าง     |
| 16.20 น. | ซื้อธงฝาก ตลาดริมน้ำ                 |
| 17.30 น. | เดินทางกลับ                          |



วิทยานิพนธ์ : แนวทางการพัฒนา

แผนที่ 6.1 แสดงเส้น

**สัญลักษณ์**



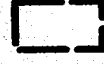
โซนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง



พื้นที่ศึกษา



โซนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน



โซนบางกอกใหญ่



โซนคลองบางกอกน้อย



โซนของด่าน





**วิทยานิพนธ์ : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน  
คลองบางเชือกหนัง กรุงเทพมหานคร**

**แผนที่ 6.2  
แสดงเส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง - คลองด่าน**

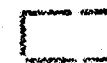
**สัญลักษณ์**



โซนเกาะแก่ง



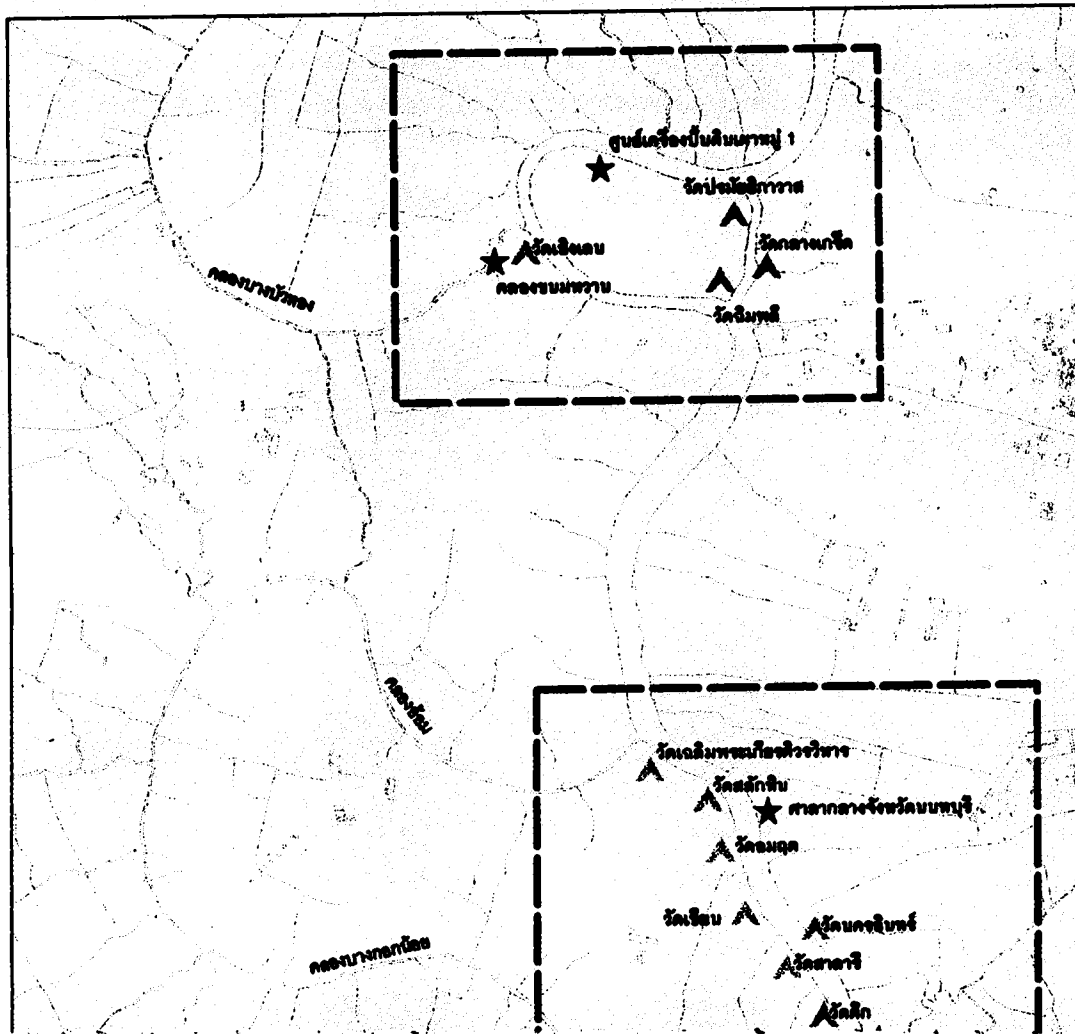
โซนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน

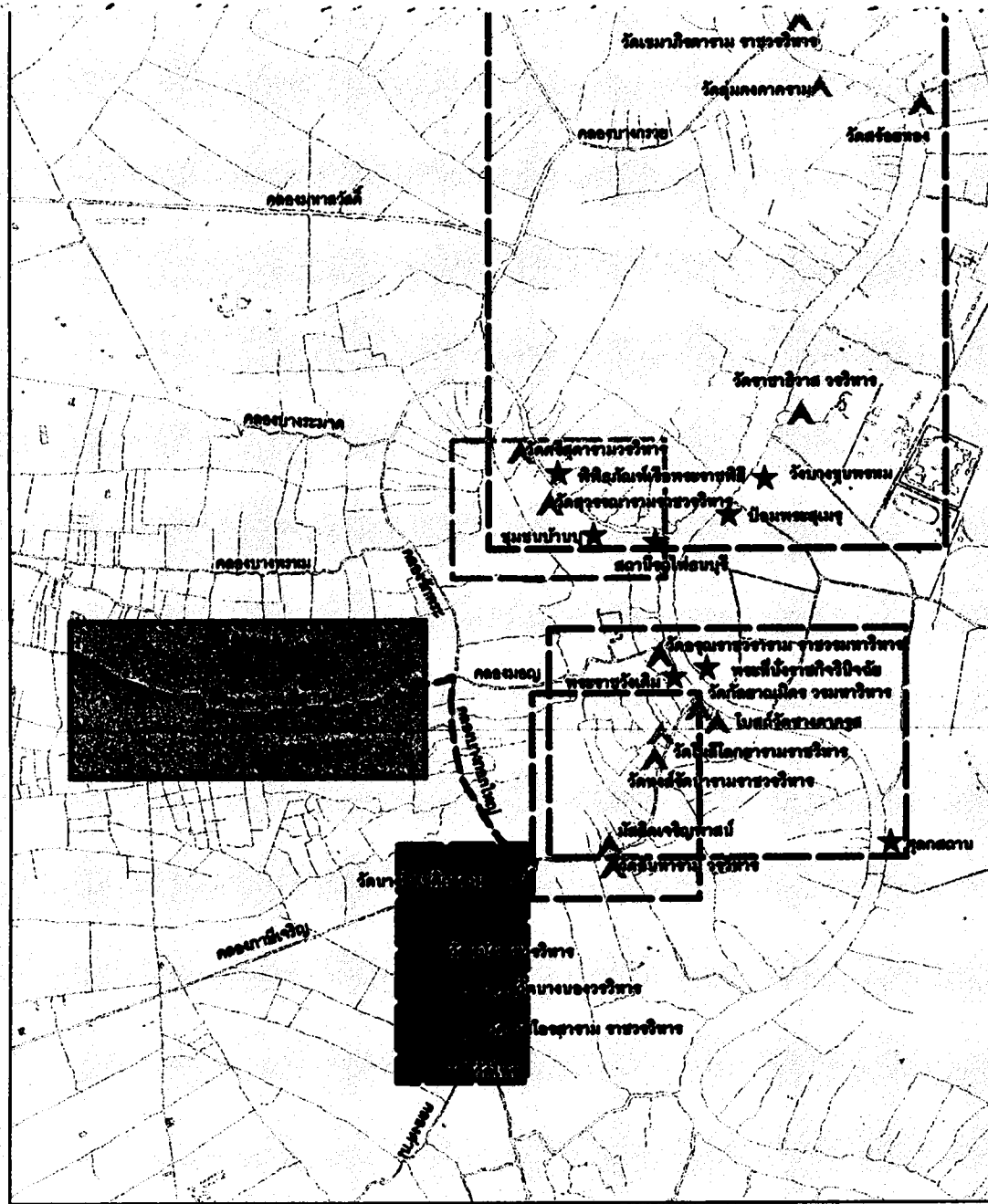










โซนคลองบางกอกน้อย

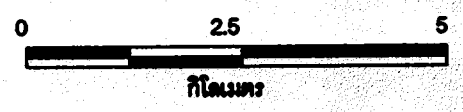


โซนคลองบางกอกน้อย





-  เส้นแม่น้ำเจ้าพระยาตลิ่งชันถึง
-  ไรนบางกอกใหญ่
-  ไรนคลองด่าน
-  พื้นที่ศึกษา
-  วัด และศาสนสถานอื่น ๆ
-  แหล่งพองเพื่อหาน้ำ
-  แม่น้ำ, คลอง
-  เส้นทางพองเพื่อหาน้ำ





วิทยานิพนธ์ : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชน  
คลองบางเชือกหนัง กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 6.3  
แสดงเส้นทางท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง - คลองบางกอกใหญ่

สัญลักษณ์



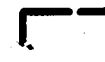
โซนเกาะเกร็ด



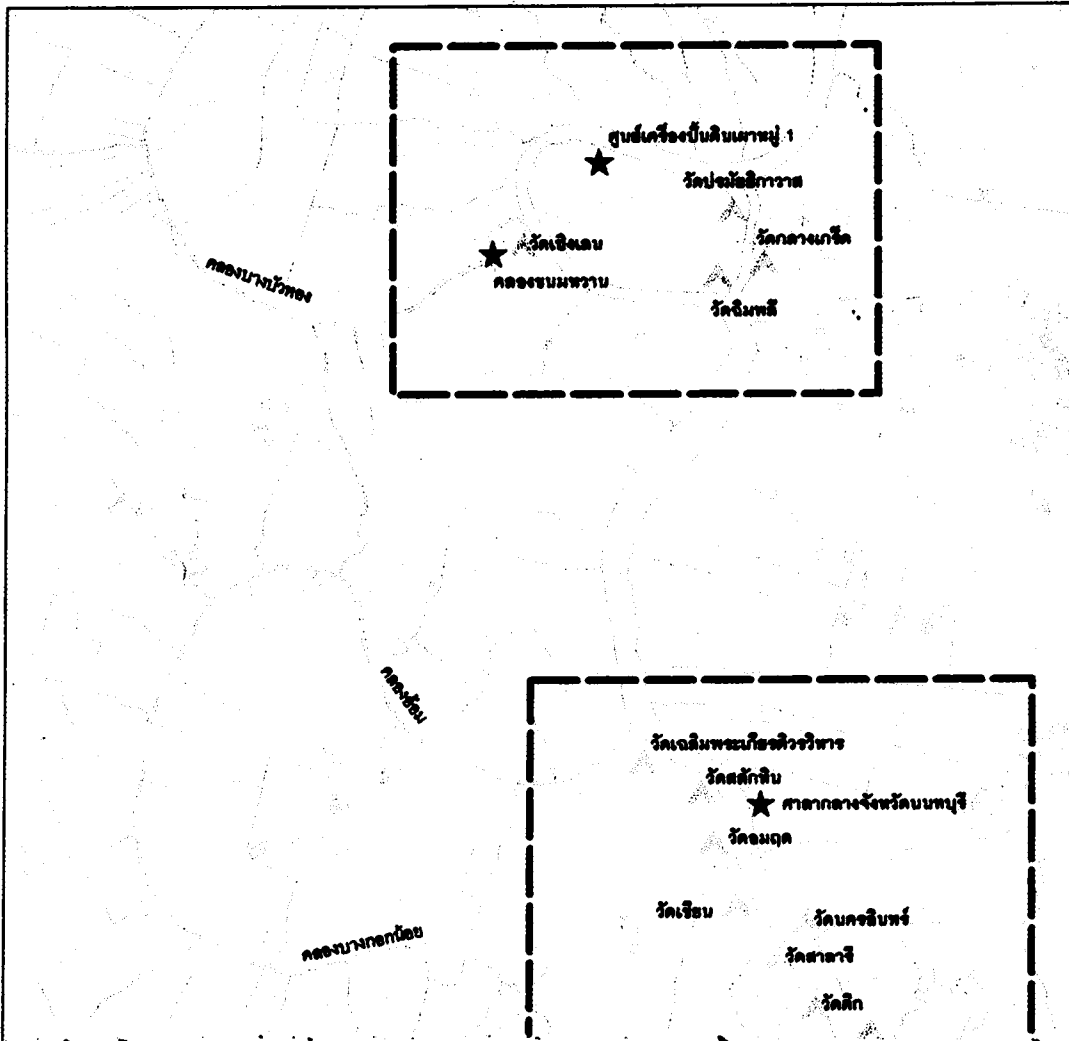
โซนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน



โซนคลองบางกอกน้อย



โซนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง









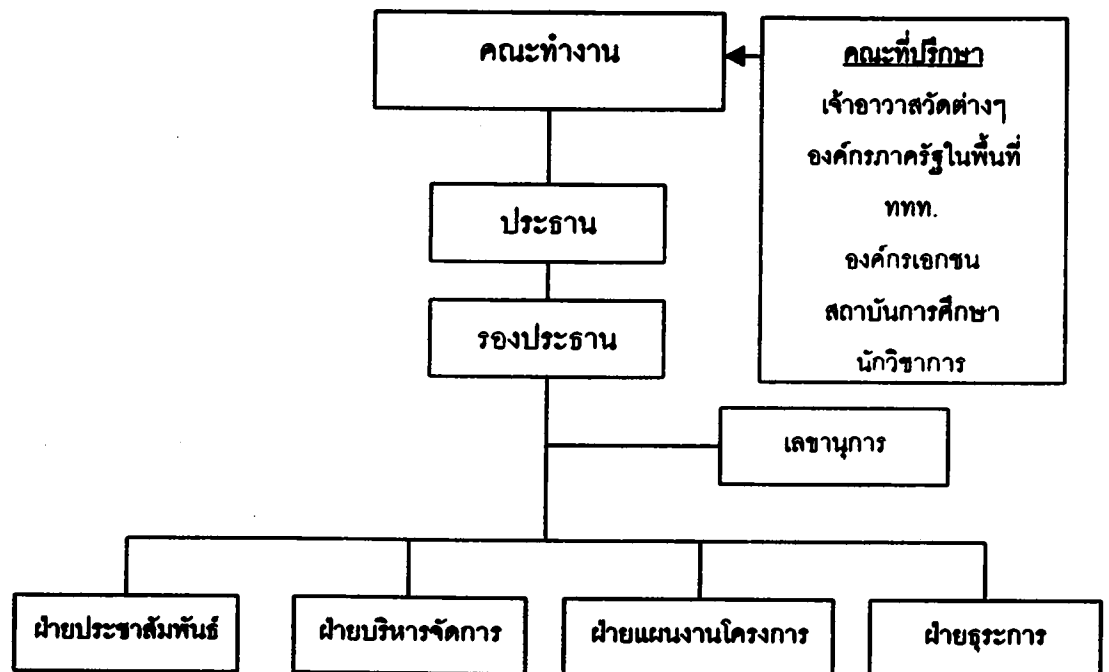


#### 6.4 รูปแบบการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษาพบว่าปัญหาและข้อจำกัดที่สำคัญในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษานั้น คือการขาดงบประมาณและขาดความรู้และความร่วมมือระหว่างส่วนต่างที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานต่างๆ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอรูปแบบการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการปัญหาต่างๆ โดยให้ชุมชนทั้ง 4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยมีคณะที่ปรึกษา อาทิเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ในชุมชน องค์กรภาครัฐสำนักงานเขตต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษา นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรเอกชนด้านการท่องเที่ยวเพื่อคอยแนะนำแนวทางการบริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักวิชาการ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม การตลาดและอื่นๆ ทั้งนี้บทบาทสำคัญยังเป็นองค์กรชุมชน ในรูปคณะทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน ซึ่งมีตำแหน่งต่างๆดังนี้

1.ประธานคณะทำงาน	1 คน	
2.รองประธานคณะทำงาน	4 คน	
3.เลขานุการ	1 คน	
4.หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์	1 คน	มีผู้ช่วย 1 คน
5.หัวหน้าฝ่ายบริหารและจัดการนำเที่ยว	1 คน	มีผู้ช่วย 2 คน
6.หัวหน้าฝ่ายแผนงานและโครงการ	1 คน	มีผู้ช่วย 2 คน
7.หัวหน้าฝ่ายธุรการ	1 คน	มีผู้ช่วย 1 คน

แผนภูมิที่ 6.1 รูปแบบการบริหารและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน



อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละตำแหน่งมีดังนี้

1) ประธาน

- เป็นประธานในที่ประชุม
- ควบคุมดูแลการดำเนินงานทั่วไปของคณะกรรมการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับระเบียบต่างๆ

2) รองประธาน

- ปฏิบัติการแทนประธาน กรณีที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้
- ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมาย

3) เลขานุการ

- จัดทำรายงานการประชุมและดูแลเอกสารรายงานการประชุม
- แจกนัดประชุมไปยังสมาชิกหรือคณะกรรมการ

- ดำเนินการอื่นๆตามที่คณะกรรมการดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับ
- 4) ฝ่ายประชาสัมพันธ์
- จัดทำโฆษณาและดำเนินงานด้านการตลาดการท่องเที่ยว
  - เป็นศูนย์กลางการติดต่อสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะหาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียง
  - จัดพิมพ์หรือผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
  - เป็นแหล่งข้อมูลชุมชนและจัดจำหน่ายของที่ระลึก
  - ดำเนินการอื่นๆตามที่คณะกรรมการดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับ
- 5) ฝ่ายบริหารและจัดการนำเที่ยว
- ดูแลความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว
  - ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้น่าดู น่าท่องเที่ยว
  - จัดเตรียมเส้นทางหรือออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง
  - จัดเตรียมความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้แก่นักท่องเที่ยว
  - ดำเนินการอื่นๆตามที่คณะกรรมการดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับ
- 6) ฝ่ายแผนงานและโครงการ
- ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆเพื่อกำหนดแผนงานและโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
  - ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐเพื่อและเอกชนเพื่อของบประมาณในการดำเนินงาน
  - ดำเนินการอื่นๆตามที่คณะกรรมการดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับ

## 7) ฝ่ายธุรการ

- ดูแลเรื่องการจัดเก็บผลประโยชน์ ด้านการเงินและการบัญชี
- ต้อนรับนักท่องเที่ยวและบุคคลอื่นๆ ที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว
- จัดฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์
- ดำเนินการอื่นๆตามที่คณะกรรมการดำเนินงานมอบหมายภายใต้ข้อบังคับ

### 6.5 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 5 องค์การชุมชนควรมีการวางแผนงานและโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ โดยผู้ศึกษาได้เสนอแผนงานไว้จำนวน 5 แผนงาน รวม 10 โครงการ เป็นแผนงาน 5 ปี ความเร่งด่วนของแต่ละโครงการตามความสำคัญของปัญหาในแต่ละด้าน ทั้งนี้ อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการทำงานที่จัดตั้งขึ้น ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง แผนงานที่เสนอมี 5 แผนงานดังนี้ (ตารางที่ 6.1)

1. แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ
2. แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม
3. แผนงานด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
4. แผนงานด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
5. แผนงานด้านการตลาด

ตารางที่ 6.1 แผนงาน / โครงการ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวคลองบางเชือกหนัง

แผนงาน/โครงการ	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	งบประมาณ	ปี					หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	แหล่งงบประมาณ
				1	2	3	4	5		
<b>1.แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจการ</b>										
-โครงการปรับปรุงถนนในชุมชนวัดเกาะ	-เพื่อความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว	-ประสานงานกับสำนักงานเขต สำนักงานโยธาเพื่อการออกแบบและปรับปรุง	1,000,000						สำนักงานโยธาเขต.	สนง.เขต ททท
-โครงการสร้างท่าเทียบเรือ 10 จุด ได้แก่ วัดปากน้ำใต้ 1 จุด วัดเกาะ 1 จุด วัดทิกุล 1 จุด สวนกล้วยไม้ 5 จุด ตลาด 1 จุด จุดเชื่อมต่อดถนนพุทธมณฑลสาย 2 อีก 1 จุด	-เพื่อความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ	-ประสานงานกับสำนักงานเขต สำนักงานโยธา กรมเจ้าท่า เพื่อการออกแบบและปรับปรุงและเป็นไปตามข้อกำหนด	1,000,000						สนง.เขต, กรมเจ้าท่า	ส.นง.เขต, ททท
-โครงการสร้างอาคารบริการนักท่องเที่ยว	-เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ	-ประสานงานกับวัดปากน้ำฝั่งใต้, สนง.เขต.	300,000						สนง.เขต.	ส.นง.เขต, ททท
-โครงการปรับปรุงตลาดริมน้ำ	-เพื่อเป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้าของชุมชนและนักท่องเที่ยว	-ประสานงานกับผู้ประกอบการ, สนง.เขต เพื่อดำเนินการปรับปรุง	300,000						สนง.เขต	ส.นง.เขต, ททท
<b>2.แผนรณรงคืรักษาสิ่งแวดล้อม</b>										
-โครงการรณรงคืรักษาความสะอาดในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว	-เพื่อความสวยงามของพื้นที่ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย	-ประสานงานกับสำนักรักษาความสะอาด, สำนักงานเขต, ชุมชน ด้วยการคิดผ่านป้ายรณรงคื	200,000						ชุมชน, สนง.เขต	ส.นง.เขต, ททท, NGO.

แผนงาน/โครงการ	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	งบประมาณ	ปี					หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	แหล่ง งบประมาณ
				1	2	3	4	5		
-โครงการจัดระบบจัดเก็บขยะในชุมชน	-เพื่อความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว ความสวยงาม	-ประสานงานกับสำนักงานเขต สำนักรักษาความสะอาดเพื่อดำเนินการ	1,000,000						สำนักรักษา ความสะอาด, สนง.เขต	สนง.เขต ททท
<b>3.แผนงานให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก</b>										
-โครงการจัดทำคู่มือเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	-เพื่อสร้างความรู้ที่ถูกต้องให้กับชุมชนในด้าน การท่องเที่ยว	-ประสานงานกับสำนักงานเขต ,ททท,สถาบันการศึกษา .ชุมชนสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและจัดทำคู่มือแนะนำ แจกจ่ายแก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว	200,000						สนง.เขต, ททท,NGO	สนง.เขต, ททท, NGO
<b>4.แผนงานการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ชุมชน</b>										
-การรณรงค์รักษาความสะอาดในชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว	-เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวในพื้นที่  -เพื่อเป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้าของชุมชน และนักท่องเที่ยว	-จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ -จัดโครงการอบรมแก่ผู้นำชุมชน -จัดตั้งกลุ่มบริการการท่องเที่ยวในรูปองค์กร สหกรณ์ - ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว ร่วมประชุม	ปีละ 50,000						สนง.เขต, ททท.	สนง.เขต, ททท



แผนงาน/โครงการ	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	งบประมาณ	ปี					หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	แหล่งงบประมาณ
				1	2	3	4	5		
5.แผนงานส่งเสริมการตลาดและวิชาการ เที่ยว										
-โครงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	-เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียง	-ประสานงานกับสื่อมวลชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร -จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ -กำหนดรูปแบบสื่อและสาระที่น่าสนใจ -ผลิตสื่อประเภทต่างๆ เช่น แผ่นพับ วีซีดี -เผยแพร่ข้อมูลสื่อ	500,000						สื่อมวลชน, ททท	ต.นง.เขต ททท,จุมชน
-โครงการจัดทำโครงข่ายท่องเที่ยวทางน้ำ	-เพื่อจัดโปรแกรมท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยง กับแหล่งอื่นๆ	-ประสานการทำงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง -จัดระบบการสื่อสารเป็นเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงแหล่ง ท่องเที่ยวอื่น -จัดระบบและโปรแกรมการกระจายนักท่องเที่ยวไปยัง แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในกลุ่มเครือข่าย	100,000					"	องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ต.นง.เขต. ททท

## 6.6 ข้อเสนอแนะ

การสร้างโอกาสและการสร้างประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่ชุมชนในการรู้จักดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะสามารถลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยว ที่ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ต้องเน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนในชุมชน ในอันที่จะมีบทบาทในการ กำกับ ดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของชุมชนท้องถิ่น และทรัพยากร และสามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆได้

การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้เริ่มมีตั้งแต่การให้ข้อมูลความรู้แก่ท้องถิ่น การเตรียมการจัด การ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้รับผลประโยชน์จากการบริหาร โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน หรือเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายกำหนด ดังนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะของปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมคือการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการประสานงานกับภายนอก โดยการมีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปในรูปแบบของการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ซึ่งทำยที่สุดคือการให้ชุมชน สามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน นำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย .2540. ทำเนียบแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :กองวิชาการฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ,สำนักงาน. 2539.คู่มือการแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ,สำนักงาน. 2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คลอง อารัมความคิดเรื่องคลองในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล,2537. สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์,ม.ป.ป.การวางแผนการท่องเที่ยว,ภาควิชามานุษยศาสตร์,คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชาญชัย ลิ้มปียากร,2536. คลอง สายน้ำที่รอคอยความหวัง, สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม, กรุงเทพฯ.

ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ และคณะ , 2534 . การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.

รูกัด ศรีคำพร ,2540.ทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2540,คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุดารา สุจฉายา, 2543. ธนบุรี. สารคดี , กรุงเทพมหานคร.

ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย,ธนบุรีถิ่นเรา . วิทยาลัยครูธนบุรี , กรุงเทพมหานคร.

นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ,สำนักงาน.2540.รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ.2540-2544 .  
กรุงเทพฯ : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม.

บุษกร พรหมมาโนช . 2541. กระบวนทัศน์ใหม่การท่องเที่ยวไทย. ในจุลสารการท่องเที่ยว ฉบับปีที่ 17 หน้า 12-16. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พ.ศ.2542.; สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,  
คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

วรรณพร วณิชชานุกร, 2540. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยว  
แห่งประเทศไทย.

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,สถาบัน .2540 . การดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบาย  
การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศน์ . กรุงเทพฯ : กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์บริการวิชาการ  
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ . 2532. หลักการพัฒนามุขมขน การพัฒนามุขมขนประยุกต์ . พิมพ์ครั้งที่ 1 .  
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สนธยา พลศรี . 2533. ทฤษฎีและหลักการพัฒนามุขมขน. พิมพ์ครั้งที่ 1 . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

**ภาษาอังกฤษ**

Eber , shirly . 1992 .Beyond The Green Horizon : A Discussion Paper on Principle for Sustainable Tourism . UK: WWF.

Lawson , Fred and Bovy , Manuel Baud . 1977 . Tourism and Recreation Development . Boston : The Architectural Press.

ภาคผนวก



ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจุบัน เริ่มมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในคลองบางเชือกหนัง ซึ่งอยู่ในชุมชนของท่าน ให้ท่าน  
แสดงความคิดเห็นและข้อเท็จจริงในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตามรายการต่อไปนี้

2. การสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปาและโทรศัพท์ ภายในชุมชนของท่านควรมีการปรับ  
ปรุงหรือไม่

ควรปรับปรุง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ถนน                      ไฟฟ้า                      ประปา                      โทรศัพท์

ไม่ควร

3. การสาธารณูปการ ได้แก่ ระบบระบายน้ำเสีย และระบบจัดเก็บขยะ ภายในชุมชนของท่านควรมีการปรับปรุงหรือไม่

ควรปรับปรุง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ระบบระบายน้ำเสีย

ระบบจัดเก็บขยะ

ไม่ควร

4. การรักษาสีสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของท่าน โดยชุมชนเอง อยู่ในระดับ

สูง                      ปานกลาง                      ต่ำ

5. การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมริมคลองบางเชือกหนัง โดยชุมชนเอง มีระดับ

สูง                      ปานกลาง                      ต่ำ

6. ท่านหรือสมาชิกภายในครอบครัวของท่าน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ทั้งโดยตรงและ  
โดยอ้อม หรือไม่

มีรายได้เพิ่มขึ้น

มาก                      ปานกลาง                      ต่ำ

ไม่มีรายได้เพิ่มขึ้น



7. ชุมชนของท่านมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทำเรือ ร้านอาหาร ร้านค้าชุมชน ห้องสุขา และสินค้าต่างๆ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว หรือไม่

มีการจัดการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ทำเรือ                      ร้านอาหาร                      ร้านค้าชุมชน                      ห้องสุขา

ไม่มีการจัดการ

8. ชุมชนของท่านมีการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือไม่

มีการพัฒนาอาชีพ

ไม่มีการพัฒนาอาชีพ

9. ท่านหรือสมาชิกภายในครอบครัว มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือไม่

มี

มาก                      ปานกลาง                      ต่ำ

ไม่มี

10. ท่านเห็นว่าการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อชุมชนของท่าน ในด้านใด

จะเกิดผลกระทบในด้านบวก

จะเกิดผลกระทบในด้านลบ

11. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ คลองบางเชือกหนัง หรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ภายในชุมชนได้หรือไม่

มี

มาก                      ปานกลาง                      น้อย

ไม่มี

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

(นายธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์)

นิสิตผู้ทำการวิจัย

### ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายธีระศักดิ์ ลอยศักดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2516 สำเร็จการศึกษาปริญญาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2540 หลังสำเร็จการศึกษาได้เข้าทำงานในบริษัทเอสเลนไทย จำกัด ตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายควบคุมคุณภาพ ในปี 2543 ได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาในปี 2546 ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นนักออกแบบอิสระ